

ACADEMICA

REVISTĂ EDITATĂ DE ACADEMIA ROMÂNĂ

DIRECTOR: ACAD. IOAN-AUREL POP, PREȘEDINTELE ACADEMIEI ROMÂNE

Nr. 6–7, IUNIE-IULIE 2021

Anul XXXI • 368–369

DIRECTORI:

Acad. Mihai DRĂGĂNESCU
(director fondator)
octombrie 1990 – ianuarie 1994

Acad. V.N. CONSTANTINESCU
februarie 1994 – ianuarie 1998

Acad. Eugen SIMION
februarie 1998 – aprilie 2006

Acad. Ionel HAIDUC
mai 2006 – aprilie 2014

Acad. Ionel-Valentin VLAD
mai 2014 – decembrie 2017

Acad. Cristian HERA
ianuarie 2018 – aprilie 2018

Acad. Ioan-Aurel POP
mai 2018

CONSILIUL EDITORIAL:

Acad. Ioan-Aurel POP
Acad. Bogdan C. SIMIONESCU
Acad. Victor SPINEI
Acad. Răzvan THEODORESCU
Acad. Victor VOICU
Acad. Ioan DUMITRACHE

Acad. Dan BĂLTEANU
Acad. Cristian HERA
Acad. Constantin IONESCU-TÎRGOVIȘTE
Acad. Eugen SIMION
Acad. Maria ZAHARESCU

COORDONATOR:

Acad. Răzvan THEODORESCU
Vicepreședinte al Academiei Române

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Redactor-șef
Dr. Narcis ZĂRNESCU

Redactori I
Dr. Andrei MILCA
Mihaela-Dora NECULA
Elena SOLUNCA-MOISE

SECTOR TEHNIC:

Tehnoredactor
Dr. Roland VASILIU

Operatori-corectori
Aurora POPA
Monalisa STANCA

Responsabili de număr:
Mihaela-Dora Necula
Popa Aurora
Narcis Zărnescu

Adresa web: http://www.acad.ro/academica2002/pag_academica.htm

E-mail: academica@acad.ro

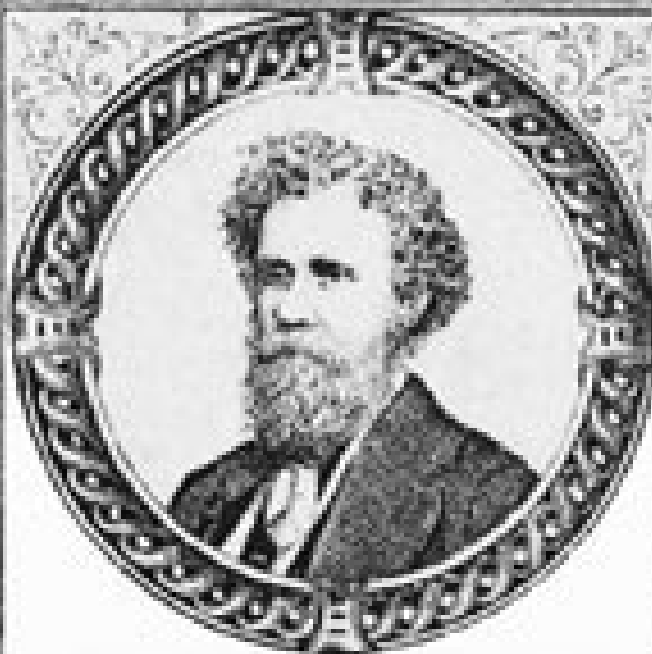
revista_academica2006@yahoo.com

Tel. 021 3188106/2712, 2713; Fax: 021 3188106/2711

Cuprins

ION C. BRĂȚIANU – 200 DE ANI DE LA NAȘTERE	
Ioan-Aurel Pop, Inginerul constructor Ion I. C. Brătianu – constructorul de țară	6
SISTEMUL ENERGETIC ÎN ACTUALITATE – ROMÂNIA	
Nicolae Anastasiu, Doru Cătălin Morariu, România energetică – Quo vadis?	10
CONVORBIRI	
Leonida Gherasim, Medicina este știință, umanism, artă și vocație	29
FUNDAȚII ALE ACADEMIEI ROMÂNE	
Ioan-Aurel Pop, Fundația Europeană Titulescu – la trei decenii de la înființare	35
PERSONALITĂȚI ACADEMICE	
Răzvan Theodorescu, Ibrăileanu și căile divergente ale primei modernități românești	37
MENTIUNI ȘI OPINII	
Napoleon Pop, Valeriu Ioan-Franc, Reputația și credibilitatea băncilor centrale derivă din independența lor	41
Mircea Dușu, Un secol de cooperare internațională intelectuală. 65 de ani de prezență românească la UNESCO	46
PETRU-MIHAI BĂNĂRESCU – 100 DE ANI DE LA NAȘTERE	
Sanda Maican, Dumitru Murariu, Din viața și opera academicianului Petru-Mihai Bănărescu (1921–2009) – reprezentant de seamă al școlii românești de ihtiologie și zoogeografie	59
PREOCUPĂRI CONTEMPORANE	
Păun Ion Otiman, Proiect destinat educației ecologice, recreației și sănătății timișorenilor: pădurea verde - pădure parc	65
Napoleon Pop, Valeriu Ioan-Franc, Încotro Uniunea Europeană, după pandemia anului 2020 (II)	69
Nicolae Bud, Alexandru Nicolici, Munții noștri aur poartă (VII)	76

PAGINI DE ISTORIE	
Alexandru Porțeanu, Îndreptări necesare. 150 de ani de la Comuna din Paris	80
IN MEMORIAM	
Eugeniu Ivanov (1933–2021)	82
CRONICA VIETII ACADEMICE	84
APARIȚII LA EDITURA ACADEMIEI	89
GHID PENTRU AUTORI	93

ION C. BRĂȚIANU

**200 DE ANI
DE LA NAȘTERE**

Inginerul constructor Ion I. C. Brătianu – constructorul de țară*

Acad. Ioan-Aurel Pop

Președintele Academiei Române

Mai întâi, îngăduiți-mi să felicit Biblioteca Academiei Române, care, prin Serviciul manuscrite-carte rară, condus de doamna Gabriela Dumitrescu, a organizat această expoziție omagială, la două secole de la nașterea unuia dintre părinții României moderne.

Dacă s-ar face un dicționar al marilor români, dar și al marilor familii care au făcut Unirea cea Mare, acest dicționar ar putea foarte bine să înceapă chiar cu numele Brătianu. Poate s-ar potrivi și alfabetic, fiindcă acest nume trebuie pus la început.

Ion C. Brătianu la 1850

(Sursa foto: Biroul de comunicare al Academiei Române)

* *Alocuțiune rostită la simpozionul „Ion C. Brătianu – 200 de ani de la naștere” (3 iunie 2021, Amfiteatrul „Ion Heliade Rădulescu” al Bibliotecii Academiei Române)*

Prezentată la Oficiul *Ion C. Brătianu* Căminului de Oficiul *Ion C. Brătianu*

NR. PRESENTAT <i>26</i> Cl.	ROMANIA	EXPEDIATĂ <i>pestez</i>
NO. CUV. <i>56</i> PR. — J. —		DATA <i>19</i> 187 <i>4</i>
DATA <i>19</i> 187 <i>4</i>		ORE <i>7</i> M. <i>45</i> TIMPUL <i>8</i>
NO. SOSIREI	TELEGRAMMA	SUBSCRIS <i>Ion C. Brătianu</i>
DATA <i>19</i> 187 <i>4</i>		OBSERVAȚII
ORE <i>4</i> M. — TIMPUL —		

Doii Fratissimo Prezidiute
Al Consiliului de Ministri
Via Sintești.
Pentru ziua de astăzi domna
și eu mi uram din tota inima
serenitatea fericirea cea mai deplină
și rugam cerul ca să vegheze
încea un lung tiru de ani asupra
trumpetelor domniei tale zile pentru
bucuria familiei domniei tale și pentru
fericirea iubitei noastre Feri. —
Carol.

Telegramme ou réponses plătii trebuie a se prezenta de îndată cu răspunsul.

Telegrama regelui Carol I către Ion C. Brătianu
(Sursa foto: Biroul de comunicare al Academiei Române)

Înainte de a trece din această viață, Ion C. Brătianu, onorat cu titlul de membru al Academiei Române, ar fi rostit următoarele cuvinte: „Mă voi răsuci în mormânt dacă voi, fiii mei, nu întregiți țara!” Iar Ionel Brătianu a întregit țara. Era vorba despre asumarea conștiință de roluri și de împlinirea idealurilor naționale, nu de mărunte scopuri personale. Temeiul muncii concrete a fiului celui mare, Ionel, ales și el membru al Academiei, a fost dat de construcțiile făcute de el, de pasiunea de colecționar de cărți, de lecturile sale istorice, din care nu înceta să tragă învățăminte. A crezut o vreme că istoria îl va ajuta numai să cunoască viitorul, dar l-a ajutat și să-l construiască. Și dacă nu a putut să știe în detaliu viitorul – fiindcă acest lucru era imposibil – a reușit, prin lecturile istorice, să înțeleagă mai bine prezentul, în vederea construirii viitorului. L-a „răzbanat” însă fiul său, istoricul Gheorghe I. Brătianu (rezultat din căsătoria de-o clipă cu

Maria Moruzi, văduva fiului domnului Unirii), fiu care avea să devină unul dintre cei mai mari medievști români din toate timpurile. Evident, și în legătură cu acest ilustru fiu, membru titular al Academiei Române (mort ca martir la Sighet!), s-ar putea spune multe și numai de bine.

Ion C. Brătianu a construit Țara, mai precis nucleul ei solid, atunci când a făcut Revoluția de la 1848, când s-a dus la Düsseldorf ca să-l aducă pe principele Carol, când a pus bazele Partidului Național Liberal, când a condus timp de 12 ani cel mai solid și longeviv guvern al României moderne, când a militat pentru moneda națională, pentru independență, pentru transformarea României în regat. Fiul, Ionel, a fost învățat că, înainte de a conduce țara și de a face politică, are nevoie de educație serioasă, de școală temeinică – de Școala de Poduri și Șosele – că, înainte de a-i îndruma pe români, trebuie să facă pentru țară un pod și un drum.

Brătienii, liberalii Brătieni, ne-au dat o lecție desăvârșită de civism: nu există activism politic în limitele idealurilor personale, ci în lumina idealurilor publice, naționale; nu putem conduce țara, dacă nu am sădit un pom sau nu am făcut o casă, fiindcă nu ne crede nimeni. Brătienii, câștigând încrederea celor care le-au delegat puterea, au făcut nu o simplă casă, ci o casă cât o țară pentru noi, românii. Din acest punct de vedere, Brătienii au fost constructori și arhitecți și ai României.

La două secole de la nașterea marelui Ion Brătianu este bine să ne aducem aminte, dar amintirea nu este de ajuns. Este necesar să învățăm din mesajul său. El a făcut România modernă, fiul a făcut România unită (întregită), nepotul a făcut portretul istoric și savant al României, iar alți membri au contribuit la organizarea și funcționarea României. Toți trei au fost membri ai Academiei Române. Nicio familie de români neîncoronați nu a reușit să facă atât de mult pentru țară.

Inaugurare monument - 1903

(Sursa foto: Biroul de comunicare al Academiei Române)

Energie verde

România energetică – Quo vadis?*

Acad. Nicolae Anastasiu

*Doru Cătălin Morariu***

*Lansez un apel către toți liderii de pretutindeni să declare **Stare de Urgență Climatică** în țările lor, până când se va ajunge la neutralitatea emisiilor de dioxid de carbon.*

(Antonio Guterres,
secretar general ONU,
decembrie 2020)

Deschidere

De când România a intrat cu drepturi depline în Uniunea Europeană, obligațiile ei față de aceasta – respectarea Directivelor, accesul la fonduri prin programe bine structurate, înscrierea în regulile jocurilor – au crescut în mod constant. Sistemul energetic european și strategia care-l însoțește se sprijină pe numeroși piloni și interferează cu problemele generate de schimbările climatice și, în mod obligatoriu, de protecția mediului. Într-un astfel de cadru, fiecare țară trebuie să-și cunoască potențialul, respectiv resursele materiale pe care le deține, resursele umane cu care se înscrie în accesarea de fonduri și rezolvă proiectele naționale și europene, precum și forța financiară pe care o are pentru a-și putea evalua investițiile și, deci, dezvoltarea. Toate acestea stau la baza elaborării unei strategii cu viziuni pentru multe decade de acum înainte și, în alternative, cu scenarii bine calculate.

Este România pregătită în acest moment să iasă din zona de confort a unui *mix energetic* echilibrat, dar dominat de combustibili fosili, și să se înscrie pe un traseu mai anevoios, presărat

cu intervenții structurale majore asupra sistemului energetic și o reducere substanțială a emisiilor de gaze cu efect de seră¹? Este țara noastră gata de start pentru reconfigurarea mixului energetic, așa cum este prevăzută în pilonii de decarbonizare și securitate energetică a României²? Este pregătită să accepte ajustări tehnologice cu consecințe economice și sociale semnificative, dar și cu perspectiva creării unui mix energetic mult mai performant care să joace rolul de catalist în atingerea obiectivelor de țară pentru ținta net-zero 2050? În ce măsură ecuația mix-ului energetic pe care România și-o propune pentru perioada următoarelor trei-patru decenii poate fi rezolvată și susținută cu baza de resurse energetice primare de care mai dispune țara noastră, pentru a permite atingerea obiectivelor climatice net-zero asumate prin programul de țară în condiții optime de securitate energetică și cu ajustări economice și sociale minime? Este industria din România suficient de bine conectată la realitățile și cerințele tranziției energetice, pentru a utiliza baza de resurse materiale și infrastructura pe care o posedă ca o platformă de creștere economică, atragere a investițiilor și dezvoltare a unei economii circulare?

Iată doar câteva întrebări la care vom încerca să oferim un răspuns în paginile următoare și, sperăm, câteva soluții practice prin intermediul unui model conceptual ce poate fi aplicat în condițiile specifice tranziției energetice din

* Această lucrare reprezintă o transpunere la contextul particular al tranziției energetice din România, al conceptelor și direcțiilor strategice de largă valabilitate pe care le-am analizat și prezentat în studiul „Sistemul energetic global sub furcile caudine – paradigmele tranziției”, publicat în revista „Academica”, nr. 3–4 an XXXI/364.

** Dr. inginer geolog, CEO – Grupul Raffles Energy, Marea Britanie

România, pentru a permite reconfigurarea sistemului energetic național, în condițiile limită impuse de direcția strategică asumată de Uniunea Europeană și necesitatea atingerii obiectivului net-zero 2050 (Fig. 1).

Făcând un salt în timp, aflăm că, în anul 1938, România avea o producție de petrol de 8,8 mil. t. (locul șapte în lume) și una de gaze naturale de 311 mil. Nm³ (17% din producția mondială și locul trei în lume). Și, mai departe, vârful producției de petrol, în 1976, s-a ridicat la 14,7

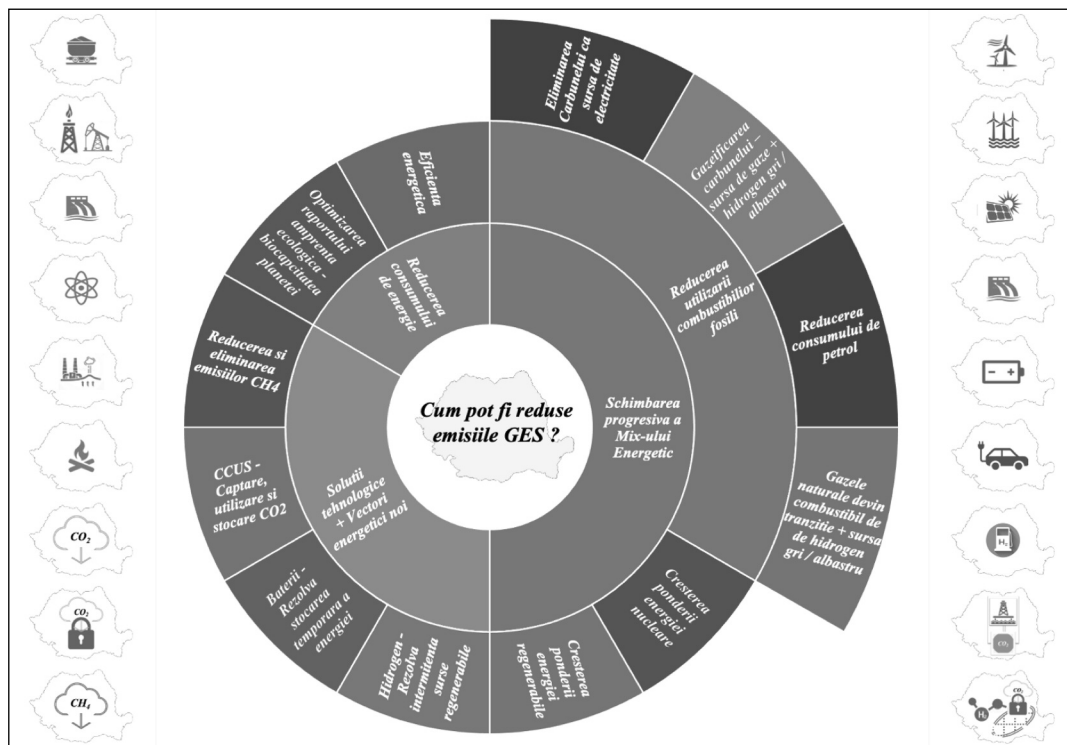

Fig. 1. Sinteza mecanismelor și a demersurilor de reducere a emisiilor de gaze cu efect de seră. Un model conceptual ce poate fi aplicat pentru reconfigurarea sistemului energetic din România pe traseul tranziției către obiectivul net-zero.

România nostalgică – un secol și jumătate de pionierat și performanțe energetice

Dacă privești în urmă, România are multe motive să fie o țară mândră de istoria ei energetică. Să nu uităm că prima producție de petrol, înregistrată în statisticile mondiale (275 t), s-a realizat în anul 1857. Tot atunci, a intrat în funcțiune rafinăria construită de frații Mehedinteanu, la Râfov, județul Prahova, iar Bucureștiul devenea primul oraș din lume iluminat public cu petrol lampant.

În anul 1907, Ludovic Mrazec organiza și devenea președintele celui de al treilea Congres Mondial al Petrolului. În 1909 se raporta prima producție de gaz metan de la Pogăceaua, în bazinul Transilvaniei. În 1914 era construită prima conductă de transport gaze din Europa, pe o lungime de 55 de km între Sărmășel și Turda, iar doi ani mai târziu, Turda devenea primul oraș european iluminat cu gaze.

mil.t., iar cel de gaze naturale, în 1986, a atins maximum istoric de 36,3 mld. Nm³.

Dăm un pas înapoi, pentru a puncta succesul din 1976, când a fost lansată la apă Gloria, prima platformă românească de foraj marin care a început forajul primei sonde românești din Marea Neagră, sonda nr. 1 Ovidiu Est, cu o adâncime de 5006 m.

În anul 1989 exploatam 451 de zăcăminte de petrol și 212 de gaze libere, din nouă bazine petrolifere.

Poate prea multe cifre, dar ele rămân oglinda unei tradiții și a unor performanțe pe care ni le-am dori și astăzi. Însă, pe măsură ce a început declinul producției de combustibili fosili, s-a instalat nostalgia. Cerințele tranziției energetice globale și obligațiile asumate de Uniunea Europeană sunt altele, iar nostalgia performanțelor din trecut trebuie să devină pentru noi un catalist al aspirațiilor și al dorinței de a realiza obiectivele nou asumate la același nivel de performanță.

Schimbarea progresivă a mix-ului energetic

Baza strategiei energetice a României este **mix-ul energetic** flexibil, echilibrat, cu surse variate de energie (Fig. 2). El este compus din **resurse primare, combustibili fosili** (hidrocarburi – petrol (țiței) – și gaze naturale, cărbuni) și minereuri radioactive (sursa nucleară), toate acestea fiind, însă, resurse **neregenerabile**. La mix

participă și resursele **regenerabile**: hidro-, eoliene, solare/fotovoltaice, geotermale și biomasă.

Tendențe:

- Ponderea resurselor regenerabile crește gradual, dar constant, ajungând la circa 45% în orizontul de timp 2050.
- Energia nucleară își va dubla capacitatea până în 2030 și va continua să crească ușor până

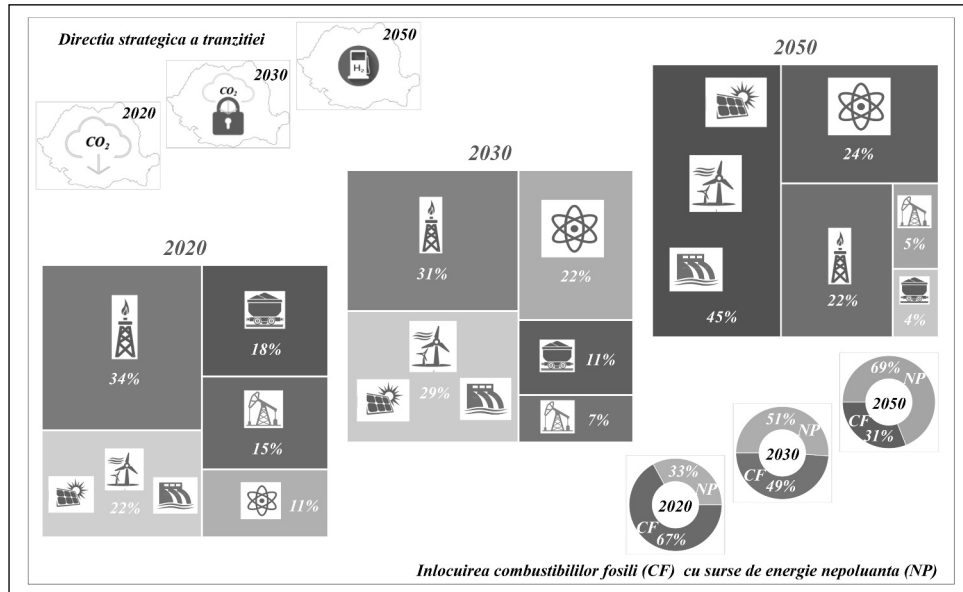

Fig. 2. Schimbarea progresivă a mix-ului energetic al României, în procente ale surselor constitutive de energie primară. Trepte evolutive de la un mix predominant de combustibili fosili la nivelul anului 2020 și tendințele angajate către un mix predominant de regenerabile și nuclear, pentru orizonturile de timp 2030 și 2050 (sursa datelor primare: SER, 2019).

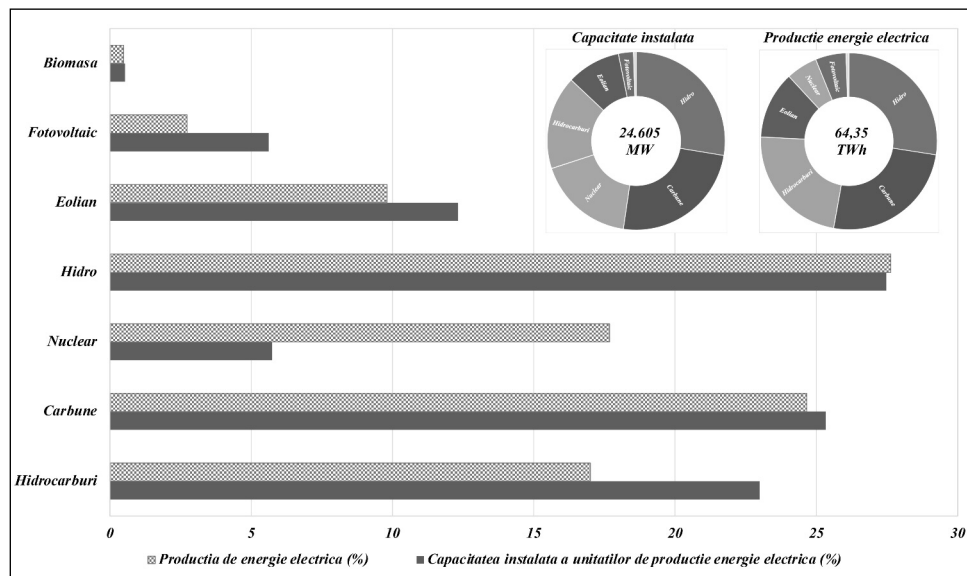

Fig. 3. Analiza comparativă între capacitatea instalată (MW și %) și producția efectivă de electricitate (TWh și %) a mix-ului energetic utilizat în prezent pentru producerea energiei electrice în România (sursa datelor primare: Transelectrica, 2019).

în 2050, devenind pilonul de susținere al strategiei naționale bazate pe surse cu emisii reduse, care să permită înlocuirea rapidă a cărbunelui în mix-ul de producție al energiei electrice.

- Gazele naturale au rolul de combustibil de tranziție care oferă stabilitate și securitate energetică pe parcursul schimbării progresive a mix-ului energetic, cota lor de participare reducându-se gradual de la circa 34%, în prezent, la circa 22%, în 2050.

Analiza mix-ului energetic utilizat în prezent pentru producerea energiei electrice în România (Fig. 3) evidențiază un nivel de performanță mai redus al surselor regenerabile cu caracter intermitent – eolian și fotovoltaic –, al căror raport procentual dintre volumul de electricitate produs și capacitatea instalată este substanțial mai redus comparativ cu cel al surselor de energie hidro- și nucleară.

Reducerea utilizării combustibililor fosili – de la rezerve la producție

Resurse primare – combustibili fosili (hidrocarburi și cărbuni) – *state of art*

În România, zăcămintele de petrol, de gaze naturale și de cărbuni au constituit baza

energetică a economiei naționale. Exploatarea și utilizarea lor au dus la scăderea rezervelor naturale și la un impact asupra poluării mediului înconjurător.

Hidrocarburi

La nivelul anului 2020, rezervele recuperabile de petrol se ridicau la circa 55–65 mil. t. și cele de gaze naturale la circa 200–225 mld. Nm³, în condițiile în care producția a scăzut constant, ajungând la numai 3,4 mil. t pentru petrol și la 10,5 mld. Nm³ pentru gaze naturale. Distribuția uniformă, echilibrată, a acestor rezerve ajută economia circulară și întreține rafinăriile și combinatele petrochimice și, respectiv, termocentralele pe gaze și fabricile de îngrășăminte chimice din vecinătatea exploatărilor (Fig. 4). În prezent, capacitatea instalată pentru producția de electricitate pe baza de hidrocarburi este de 5650 MW.

Pentru majoritatea descoperirilor din ultimele două decenii, în România, cheia succesului s-a aflat în identificarea acumulărilor de hidrocarburi cantonate în capcane subtile (Morariu, 2020), situate într-o ambianță geologică complexă și în condiții de acces cu logistică dificilă *onshore* (Poduri, Caragele,

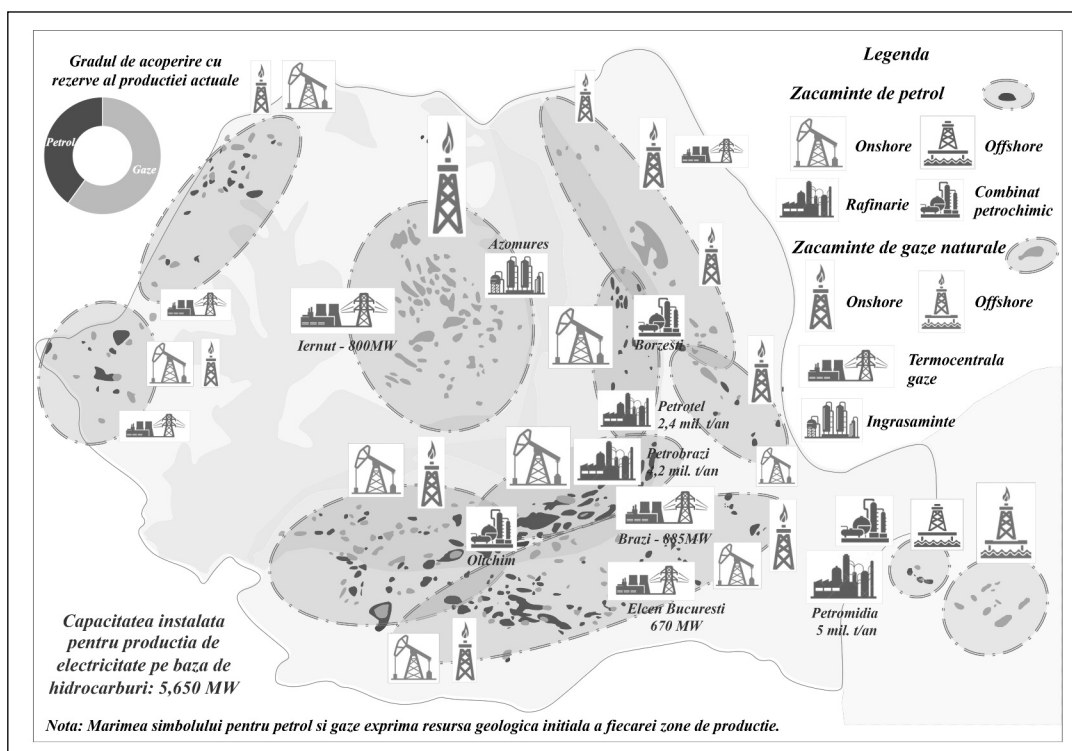

Fig. 4. Principalele zone de producție a hidrocarburilor în România și principalele centre de consum ale petrolului și gazelor naturale, ca surse de energie primară sau pentru producția de electricitate.

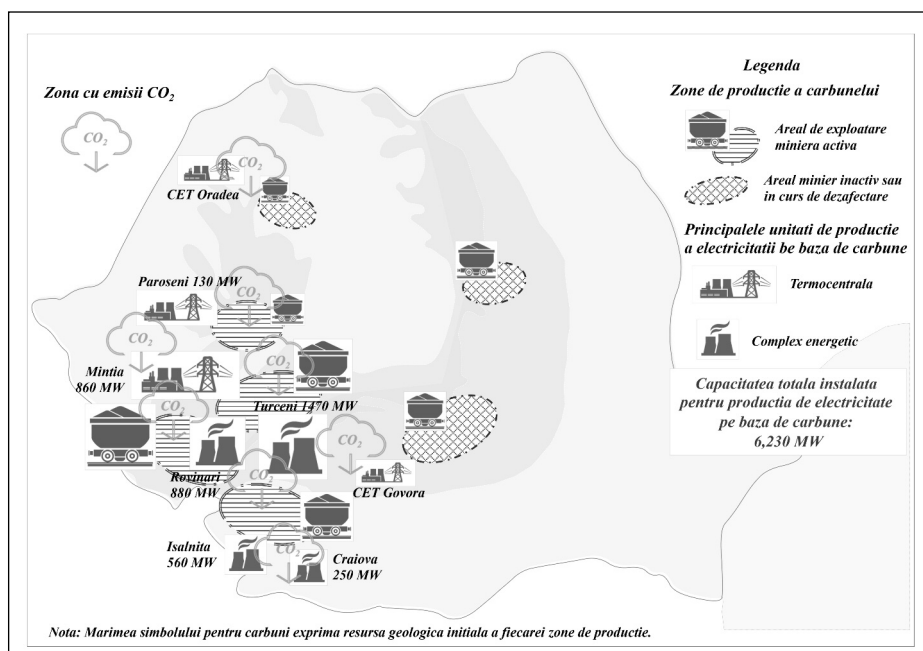

Fig. 5. Areele de exploatare minieră pentru producția cărbunelui și principalele unități de producție a electricității pe bază de cărbune în România.

Padina Nord, Totea Deep, Mamu, Frasin-Gura Humorului) sau în perimetre *offshore* situate în zone cu adâncime mare a apei (zona Neptun Deep, Lira). Se remarcă o creștere substanțială a contribuției de rezerve și resurse de hidrocarburi a descoperirilor din sectorul *offshore* (Neptun Deep, Doina, Ana, Lira), care reprezintă pentru următoarele decenii principalul contribuitor la acoperirea necesarului de gaze naturale – combustibil de tranziție, așa cum este prevăzut prin SER.

Cărbuni

Resursele de cărbuni – *hulă, cărbune brun și lignit* – au o repartitie echilibrată în raport cu marile centre urbane, industriale sau în raport cu infrastructura teritorială. Principalele zonele de producție sunt situate, în special, în partea de vest, sud-vest a țării (Fig. 4). Capacitatea totală instalată pentru producția de electricitate pe bază de cărbune (termocentrale și CET-uri) este de 6230 MW.

Rezervele dovedite de cărbune **se cifrează la** circa 370 mln. t. Există și premise favorabile de dezvoltare în adâncime și în extinderea zăcămintelor existente. Dar, în curând, aceste cifre nu ne vor mai spune nimic, deoarece una dintre prioritățile majore ale tranziției are în vedere eliminarea cât mai rapidă a cărbunelui din mix-ul energetic.

Eliminarea cărbunelui ca sursă de electricitate

Poate România, însă, să-și permită să elimine cărbunele ca sursă de electricitate și termoficare?

Astăzi, în 2021, cărbunele acoperă circa 18% din mix-ul surselor de energie primară și circa 26% din mix-ul energetic folosit pentru generare de electricitate, iar scenariile energetice îi prevăd un declin puternic în următorii zece ani, în perspectiva eliminării aproape complete în orizontul de timp 2050.

Declarațiile oficiale de la ultimul Power Summit (19 februarie 2021) sunt dezarmante pentru România. Frans Timmermans, vicepreședinte executiv al Comisiei Europene afirmă că „din punct de vedere economic, *nu mai este cerere pentru cărbune. Industria nu are viitor*”; iar Răzvan Nicolescu, HotNews, 24 februarie 2021, susține că „*mineritul din Valea Jiului nu mai are nicio șansă*”.

Tot astfel, Antonio Guterres, ONU, The Guardian, 3 martie 2021, face un apel către „*toate guvernele, companiile private și autorități locale să îndeplinească trei pași. În primul rând, să anuleze toate proiectele bazate pe cărbune pentru a încheia această dependență mortală. În al doilea rând, să încheie toate finanțările internaționale oferite minelor de cărbuni. În al*

treilea rând, să demareze efortul global pentru a organiza tranziția muncitorilor din domeniu către alte sectoare, inclusiv prin discuții la fiecare uzină în parte”.

România deține încă multe resurse de cărbune și termocentrale, care utilizează această materie primă, dar redresarea energetică pe bază de cărbune nu mai este posibilă. Soluțiile pentru a rezolva impactul economic și social al renunțării la cărbune, ca sursă primară de producere a electricității, trebuie căutate în noile tehnologii de gazeificare a cărbunelui și producție a hidrogenului gri, care în asociere cu soluțiile tehnologice de captare și stocare emisiilor CO₂ permit transformarea zonelor industriale cu grad ridicat de poluare în centre de energie curate, cu emisii reduse și producție de hidrogen albastru. În acest mod, problema mult controversată a „eliminării” cărbunelui din România se transformă într-o oportunitate de dezvoltare durabilă, cu un impact pozitiv în plan economic social și pentru comunitățile miniere afectate.

Resurse nucleare

În mix-ul energetic al României, energia nucleară are, la nivelul anului 2020, o pondere de circa 11% ca sursă de energie primară și de circa

17,5% ca sursă de producție a energiei electrice. Obiectivul major al politicilor naționale din domeniul resurselor de uraniu rămâne asigurarea materiei prime necesare fabricării combustibilului nuclear pentru funcționarea unităților nuclear-electrice 1 și 2 ale Centralei de la Cernavodă (Fig. 6), cu o capacitate instalată totală de 1410 MW și un factor mediu de producție de peste 90%. De la punerea lor în funcțiune, prin utilizarea reactoarelor de la Cernavodă pentru producția de energie electrică, a fost evitată în fiecare an producerea unei cantități de emisii CO₂ de circa 10 mln. t.

În prezent, zona activă de exploatare a minereului de uraniu este la Crucea, în Carpații Orientali, iar prelucrarea minereului poate fi asigurată de uzina de concentrare de la Feldioara, Brașov, și de fabrica de combustibil nuclear tip CANDU, de la Mioveni, Pitești, care produce anual circa 10 800 fascicule de combustibil nuclear.

Crește ponderea energiei nucleare. Temeri justificate?

Continuarea și amplificarea programului de energie nucleară în România, așa cum este prevăzută în SER, prin construcția unităților 3 și 4

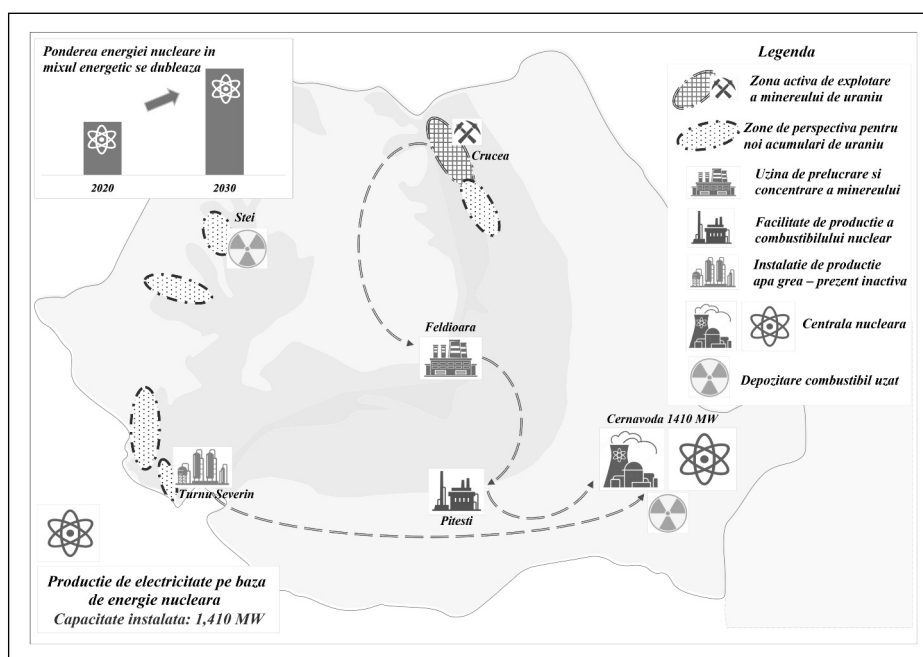

Fig. 6. Principalele verigi ale ciclului tehnologic și logistic pentru producția de energie electrică pe bază de energie nucleară în România (sursa datelor primare: Nuclear-Electrica, 2020).

de la Cernavodă, va permite atingerea țintelor de mediu asumate prin creșterea aportului de energie din surse nepoluante și înlocuirea unor capacități care utilizează combustibili fosili, în special cărbune.

Într-un interviu acordat recent de Cosmin Ghiță, directorul general al Nuclear-Electrica (SNN), găsim următoarea afirmație: „Energia nucleară poate oferi tot ce este necesar pentru decarbonizare”. Deci, România, care are resurse nucleare, poate dezvolta proiecte lipsite de emisii GES, iar studiile de fezabilitate privind oportunitatea ridicării reactoarelor 3 și 4 sunt deja pe masa de lucru a proiectanților și energia electrică provenită de la aceste două unități reprezintă deja o contribuție importantă la mix-ul energetic prognozat pentru 2030.

O altă posibilitate de a crește ponderea energiei nucleare vine tot de la SNN care urmărește dotarea cu **reactoare mici modulare** („SMR” – „small modular reactors” – NuScale, USTDA), de tehnologie modernă, utilizabile în rețele mai restrânse, în zone izolate, și care pot funcționa mai bine în mix-uri energetice cu un grad mai mare de penetrare a surselor regenerabile (Ghiță, 2021).

În perspectiva strategiei de dublare a capacității instalate de producție a energiei nucleare până în 2030, trebuie să avem în vedere și următorii factori:

– rezervele economice exploatabile de uraniu de care dispunem sunt limitate;

– costurile de exploatare a minereurilor de uraniu produse local sunt în prezent relativ mari, comparativ cu cele de pe piața internațională, făcând importul mai atractiv în unele situații;

– autoritățile publice locale și autoritățile teritoriale acceptă greu deschiderea de noi capacități de producție;

– prețul mondial al uraniului poate crește substanțial, pe măsură ce tot mai multe noi capacități electro-nucleare devin operaționale pe plan global.

O nouă provocare reiese din necesitatea de a compensa caracterul intermitent al regenerabilelor cu surse de producție în bandă cu emisii scăzute. Dar, și aici, energia nucleară este cea care poate și trebuie să joace rolul principal.

Tranziția energetică și țintele climatice (Green Deal)

România s-a angajat prin Planul Național Integrat în domeniul Energiei și Schimbărilor Climatice 2021–2030 (PNIESC) să reducă până în 2030 cu 43,9% emisiile de gaze cu efect de seră în sistemul ETS de tranzacționare al Uniunii Europene („Emission Trading Scheme”) față de valorile din 2005 și să crească ponderea consumului agregat de energie din surse regenerabile cu 30,7%. Aceste angajamente (Fig. 7) reprezintă efortul

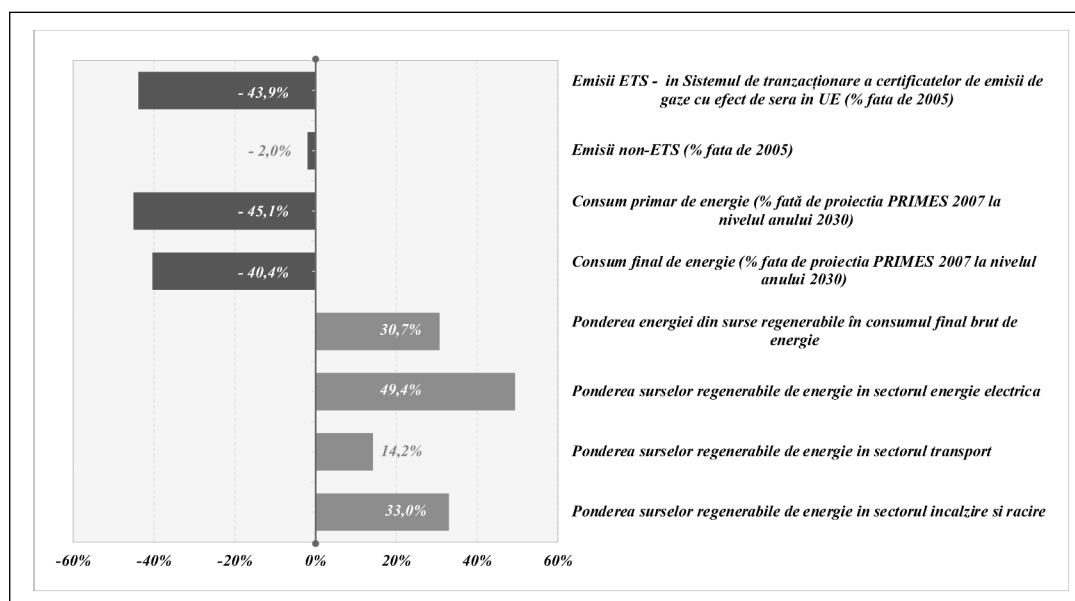

Fig. 7. Obiectivele PNIESC pentru anul 2030 (sursa datelor: SER, 2019).

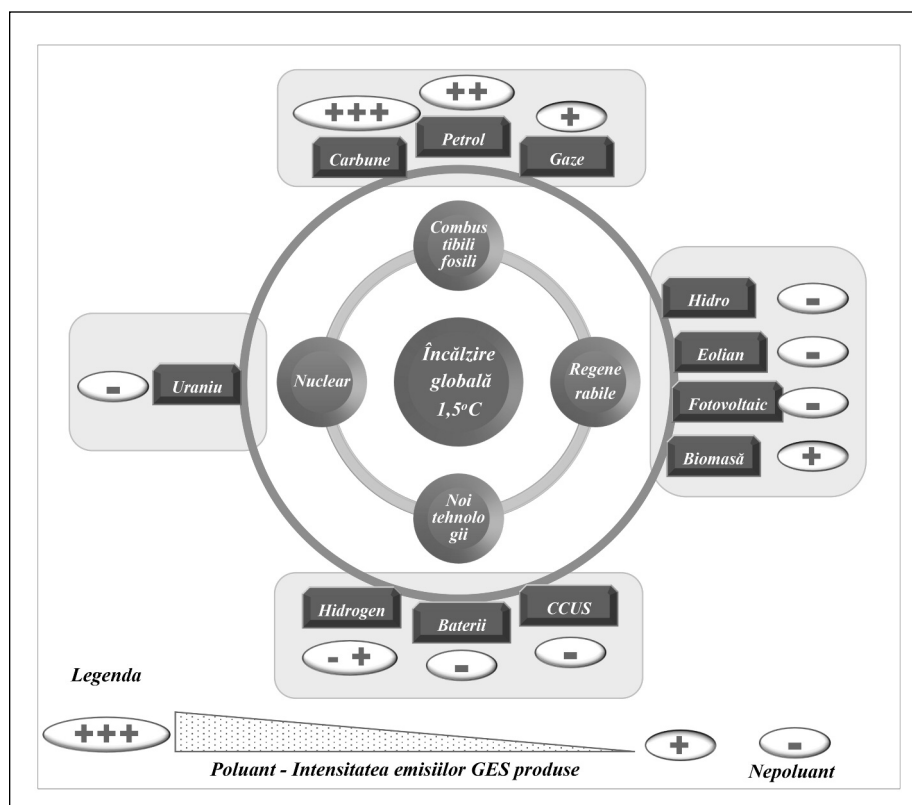

Fig. 8. Model generalizat al surselor de energie primară și al vectorilor energetici generatori de emisii GES, într-un scenariu cu o încălzire globală de 1,5°C.

țării noastre de a contribui la atingerea țintelor climatice asumate la nivelul Uniunii Europene până în 2030: reducerea cu minimum 55% a emisiilor de gaze cu efect de seră și creșterea ponderii energiei din surse regenerabile în consumul final brut de energie cu 32% (Deloitte, 2021).

Tranziția energetică pentru România, care s-ar putea baza pe *Fondul pentru tranziție justă* (UE), ar trebui să însemne:

- trecerea de la cărbune și combustibili fosili la energie produsă din surse regenerabile; 1,2 mld. Euro pentru restructurarea CEO, Complexul Energetic Oltenia (ex. Turceni), și Complexul Energetic Hunedoara (ex. Mintia), implementarea de soluții tehnologice pentru gazeificarea cărbunelui cu o producție hidrogen gri/albastru;

- reducerea consumului de petrol;

- în domeniul nuclearului construcția reactoarelor 3 și 4 și retehnologizarea Unității 1 de la Cernavodă;

- tranziția către tehnologii cu emisii scăzute de carbon și energie din surse regenerabile *Eolian* și *Fotovoltaic*, extinse dincolo de Dobrogea și în alte zone cu potențial: sudul țării, sud-vestul (Caraș),

Moldova de Nord și Marea Negară (*offshore*) pentru eolian.

Prin Planul Național de Reconstrucție și Reziliență (PNRR – în care 30% din fonduri vor merge spre energia verde) am putea, din 2026, să utilizăm gazul natural în amestec cu hidrogen (Fig. 8).

Crește ponderea energiei regenerabile.

Schimbarea paradigmei sau ce avem, cum folosim?

Hidroenergie

Resursele de apă din România sunt de o mare variabilitate regională (ex. Câmpia Română, Podișul Moldovei și Dobrogea sunt sărace în apă, față de zonele carpatice și subcarpatice), cât și sezonieră (în cursul unui an, vară/iarnă sau de la an la an). Resursele de apă din râuri sunt evaluate la aproximativ 42 mld. m³/an (cu 19 mil. m³/an în regim neamenajat).

Amenajările hidrotehnice includ 1200 de lacuri de acumulare (dintre care 400 cu un volum de peste 1 mil. m³) și cel puțin 230 de baraje mari (pe care le găsim înscrise în *Registrul Mondial al*

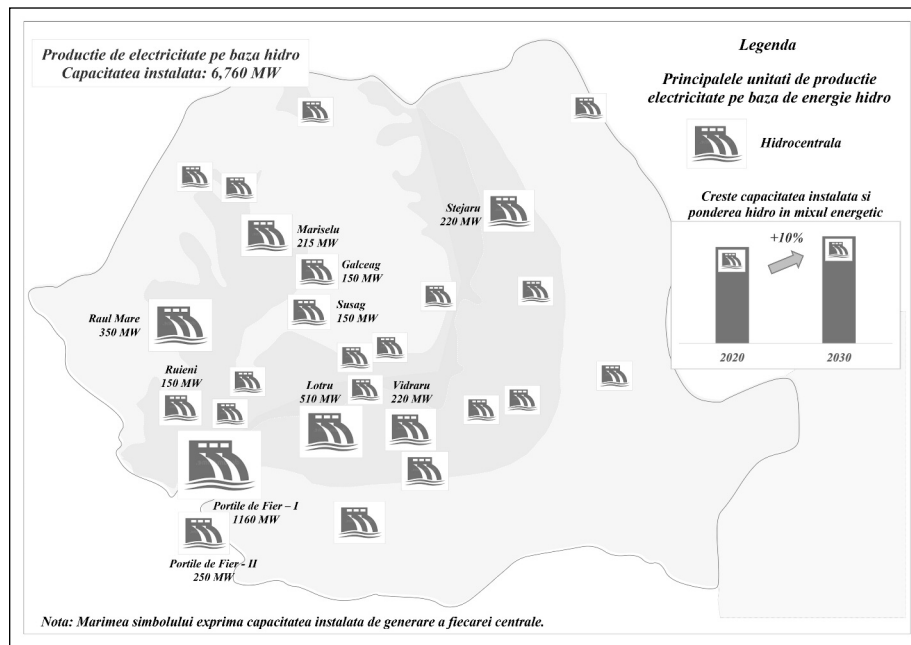

Fig. 9. Principalele hidrocentrale din România – capacități instalate și evoluția ponderii hidro în mix-ul energetic 2020/2030 (sursa datelor primare: Transelectrica, 2020).

Marilor Baraje). Dintre acestea, 67 de baraje sunt folosite exclusiv pentru producerea de energie electrică (PNAAR, 2013).

Hidrocentralele din România (Fig. 9) au o capacitate instalată de producție a energiei electrice de circa 6750 MW și se preconizează să crească la circa 7490 MW până în 2030.

Evoluția sectorului hidroenergetic pentru perioada 2019–2030 se va realiza prin (SER, 2018):

- armonizarea cu politicile europene privind protecția mediului;
- planificarea integrată a valorificării resurselor de apă;
- investiții noi și modernizarea centralelor existente; menținerea unui grad ridicat de siguranță în exploatare.

Energie eoliană și solară (fotovoltaică)

Față de totalul capacităților instalate în prezent pentru producția de energie electrică, la nivelul anului 2030, se va înregistra o creștere a capacităților eoliene până la o putere de 4270 MW și a celor fotovoltaice de până la 3140 MW.

Corespunzător acestor capacități instalate, pentru anul 2030, se preconizează că energia medie anuală furnizată în sistemul energetic

național din surse eoliene va fi de circa 11 TWh, iar cea din surse fotovoltaice de circa 5 TWh.

Eolian

Principalele zone din România cu potențial pentru producerea energiei eoliene sunt:

- zona vârfurilor montane din lanțul carpatic, unde viteza vântului poate depăși 8 m/s, dar care sunt dificile din punct de vedere al accesului pentru amplasarea, operarea și întreținerea parcurilor eoliene;
- zona litoralului Mării Negre, Delta Dunării și nordul Dobrogei, unde viteza medie anuală a vântului se situează în jurul a 6 m/s;
- Podișul Bârladului, unde viteza medie a vântului este de circa 4–5 m/s.

Repartiția potențialului eolian permite valorificarea cu performanțe economice ridicate doar pentru câteva regiuni ale țării (Fig. 10).

Solar (fotovoltaic)

Energia radiației solare poate genera energie termică (căldură) și energie electrică prin intermediul colectoarelor solare, al celulelor, modulelor și panourilor fotovoltaice.

Pe teritoriul României, extremele lunare ale radiațiilor solare, care pot fi captate, se înscriu

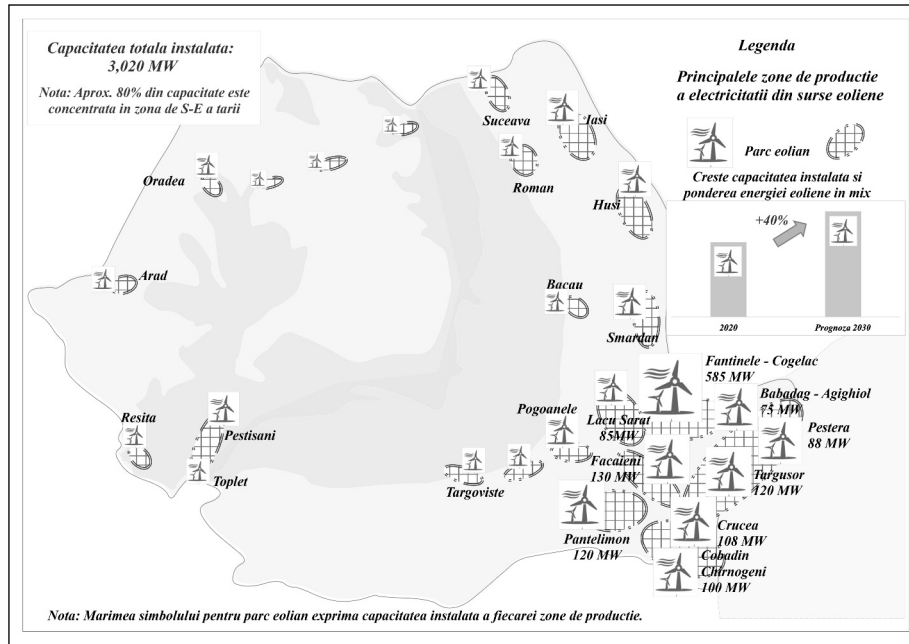

Fig. 10. Principalele zone de producție a electricității din surse regenerabile eoliene în România (sursa datelor primare: Transelectrica, 2020).

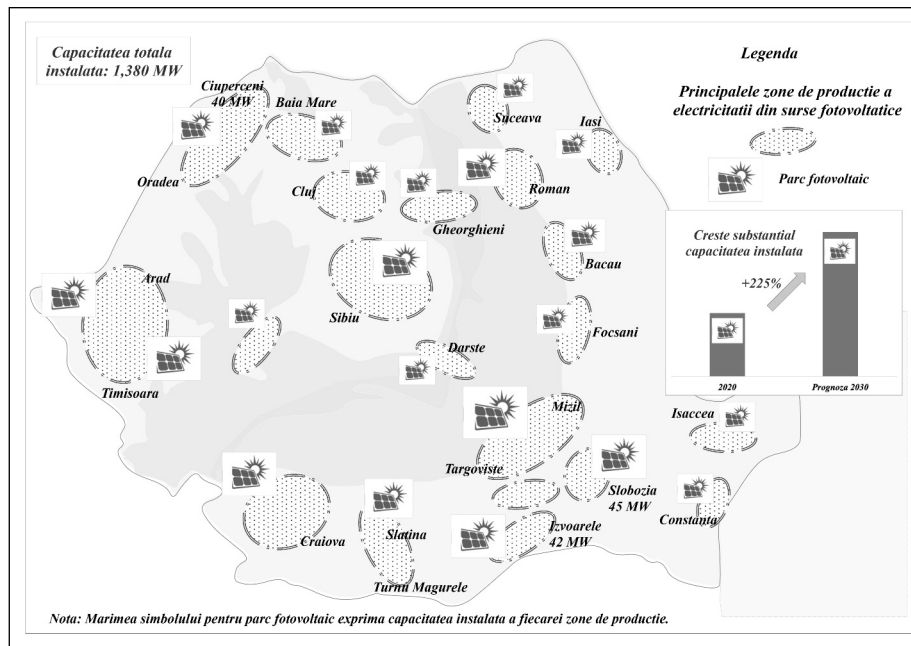

Fig. 11. Principalele zone de producție a electricității din surse regenerabile fotovoltaice (sursa datelor primare: Termoelectrica, 2020).

între valorile lunii iunie (1,49 kWh/m²/zi) și cele ale lunii februarie (0,34k Wh/m²/zi). Cel mai **ridicat** potențial (mai mare de 1400 MJ/m²) îl găsim în Dobrogea și în câteva sectoare din Câmpia Română. Un potențial **bun** (cu o radiație solară între 1300 MJ/m² și 1400 MJ/m²) au zonele subcarpatice, Câmpia și Dealurile de Vest, Podișul Transilvaniei (sectorul vestic),

Lunca Dunării, Podișul Getic, nordul Câmpiei Române. Potențialul **moderat** (mai puțin de 1300 MJ/m²) se află în Carpați și în nordul Podișului Moldovenesc și al Transilvaniei. Repartiția potențialului fotovoltaic permite valorificarea cu performanțe economice ridicate în majoritatea regiunilor țării (Fig. 11).

Potențialul energetic al radiațiilor solare este distinct, atunci când vorbim de energia termică 19

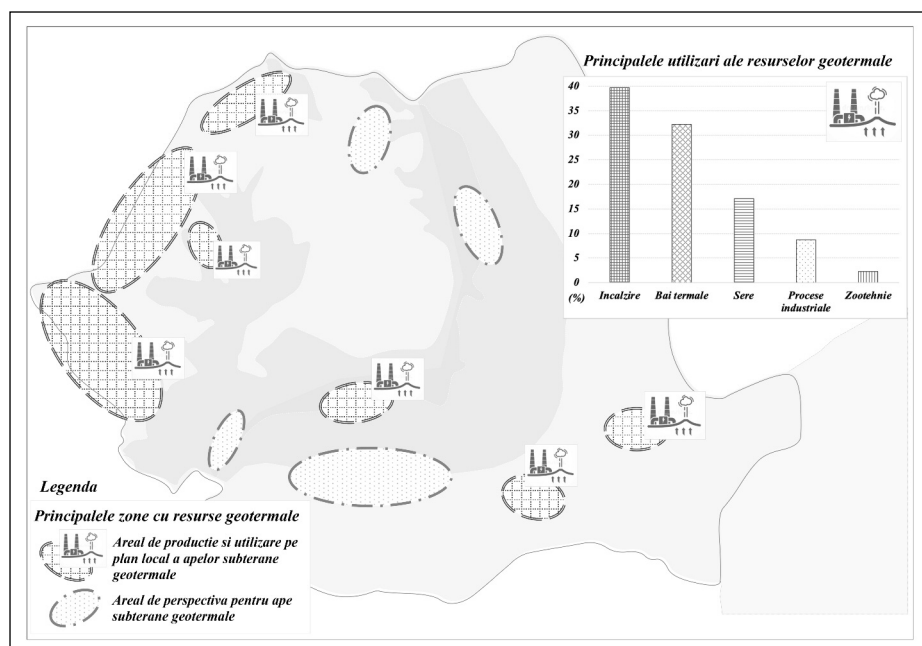

Fig. 12. Principalele zone cu resurse geotermale (areale de producție și areale de perspectivă) din România. Domenii de utilizare.

sau de energia electrică și depinde, evident, de suprafața de captare a radiațiilor solare.

Capacitățile fotovoltaice urmează a fi dezvoltate atât sub forma unor parcuri solare de capacitate medie, realizate pe terenuri degradate sau slab productive, cât și sub forma unor capacități mici dispersate, realizate de către consumatorii de energie care pot să facă tranziția către prosumator.

Până în anul 2025 se vor elabora studii care să permită instituirea a cel puțin zece zone de dezvoltare a centralelor eoliene și fotovoltaice pe teritoriul național, fiecărei zone fiindu-i stabilite delimitarea și capacitatea maximă ce poate fi instalată.

Energia geotermală. Resursele și rezervele geotermale ale României

Cercetarea sistematică a potențialului geotermal al României în scop energetic a început în anii 1960, când sondele săpate pentru hidrocarburi au fost investigate geotermic prin măsurători de temperatură, determinarea caracteristicilor fizico-chimice ale apelor termale, determinări de porozitate, permeabilitate și testarea acviferelor geotermale interceptate (SP, NA-EC-2019).

Resursele geotermale identificate până în prezent în România (Fig. 12) sunt sisteme hidrotermale convective cantonate în formațiuni

poros-permeabile din bazine sedimentare (Depresiunea Panonică, Platforma Moesică), zone cu fracturi majore (Călimănești-Căciulata, Băile Herculane) și uneori din zona vulcanitelor neogene (Tușnad).

În România, sursele hidrogeotermale ating o temperatură de până la 125°C și pot fi folosite cu succes prin conversia energiei acestora în energie termică.

Soluții tehnologice plus vectori energetici noi

Hidrogen – un vector energetic nepoluant care rezolvă intermitența surselor regenerabile

Hidrogenul verde – obținut prin procese de electroliză alimentată exclusiv de surse regenerabile – nu este însoțit de emisii reziduale GES. Având în vedere că hidrogenul verde are un potențial substanțial de decarbonizare, el este perfect compatibil cu obiectivele Uniunii Europene privind neutralitatea climatică și reprezintă elementul central al unei strategii de promovare și implementare la scară industrială. Strategia Uniunii Europene privind hidrogenul are în vedere investiții, crearea de piețe, dezvoltarea cercetării și inovării, adaptări legislative care să permită expansiunea regională a acestui vector energetic.

Într-un *sistem energetic integrat*, cum aspiră să devină cel din spațiul Uniunii Europene,

hidrogenul reprezintă o soluție esențială atât pentru reducerea emisiilor GES în sectoarele industriale și de transport care sunt greu de decarbonizat, unde electrificarea este dificilă sau imposibilă, cât și pentru generarea de energie pentru clădiri, în întreaga Europă.

În România, dezbaterile pe tema *Hidrogen* au devenit frecvente, iar punctele de vedere par să aibă un singur numitor comun – absența unei strategii de țară pentru hidrogen.

„România are toate cazurile de utilizare în care hidrogenul poate juca un rol major: în producția de oțel, avem rafinării, avem una dintre cele mai mari flote de camioane din Europa, avem un mare sector chimic și alte divizii în care am putea să-l utilizăm. Avem un know how enorm și o comunitate energetică, dar nu există o strategie națională, o strategie unificatoare, pentru a deschide potențialul complet al României în ceea ce privește hidrogenul”, a declarat Alexandru Floriștean, legal & project manager, Hydrogen Europe. Tot astfel, în 22 aprilie 2021, Virgil Popescu afirma: *„Hidrogenul este un combustibil în vogă, dar România este printre puținele țări din Uniunea Europeană care nu are o strategie pentru hidrogen. Există un program pilot – Halânga, de ridicare a unei centrale de producere a energiei electrice pe gaz natural în amestec cu hidrogen de 150 de MW și un parc solar de 50 MW cu o producție prin electroliză de hidrogen, care va fi reintrodus în centrală și ars într-un amestec cu gaz natural producând o energie mai mare și mai curată”.*

Baterii – rezolvă stocarea temporară a energiei

Comisia Europeană a înțeles foarte bine rolul bateriilor în producerea energiei verzi (poluare zero) și cel al soluțiilor tehnologice durabile și a lansat, în octombrie 2017, **The European Battery Alliance (EBA)**. Comisia colaborează cu numeroase state membre și părți interesate din industrie pentru a construi un ecosistem competitiv, durabil și inovator în sectorul bateriilor în Europa, care să acopere întregul lanț valoric. Calea de urmat este precizată, încă din 2019, într-un raport al Comisiei-UE-Energie către Parlamentul European în care se recomandă punerea

în aplicare a *Planului de acțiune strategic privind bateriile*.

Crearea unui lanț valoric strategic al bateriilor în pachetul *Europa în mișcare*, constatând că:

- cererea de baterii va crește extrem de rapid în următorii ani, urmând ca această piață să aibă o importanță strategică din ce în ce mai mare la nivel mondial;

- pentru producția de celule de baterii vor trebui construite în Europa 20–30 de gigafabrici; în prezent, cota europeană în producția mondială de celule este de doar 3%, în timp ce ponderea Asiei este de 85%;

- sectorul transporturilor, în general, și cel al autovehiculelor, în special, vor domina creșterea cererii de celule de baterii pe termen mediu, cum se întâmplă și în prezent;

- pentru „*O planetă curată pentru toți*” stocarea anuală a energiei electrice în 2050 ar putea crește de cel puțin zece ori în comparație cu anul 2015.

Stocarea energiei în România este abia la început. Sunt instalate doar două baterii, cu capacitate de câte 1 MW fiecare, una la un parc eolian și alta la unul fotovoltaic. PNIESC își propune integrarea în Sistemul Energetic Național a unei capacități în baterii de cel puțin 400 MW.

Captare, utilizare și stocare CO₂ (CCUS). Proiecte vechi, intenții noi

Intereseul comunității științifice și economice de a reduce rolul emisiilor de CO₂ în încălzirea globală a stat la baza lansării unor noi proiecte de anvergură, costisitoare, dar cu efecte benefice imediate. Așa s-a născut soluția tehnologică CCS („*Carbon Capture and Storage*”).

În ultimii ani, pentru a crește eficiența economică a proiectelor CCS, energeticienii și-au pus problema dacă, după captare, CO₂ ar putea fi utilizat, iar ceea ce ar rămâne după utilizare să fie stocat. Deci CCS a devenit acum **Carbon Capture Utilisation and Storage – CCUS**.

Motivația aplicării acestor tehnologii vine de la Grupul Interguvernamental de Experți în Schimbările Climatice (Intergovernmental Panel on Climate Change – IPCC), care consideră că tehnologia captării și stocării CO₂ ar putea contribui la limitarea emisiilor de gaze cu efect de seră (cu 15–55%) și, în consecință, la reducerea încălzirii globale.

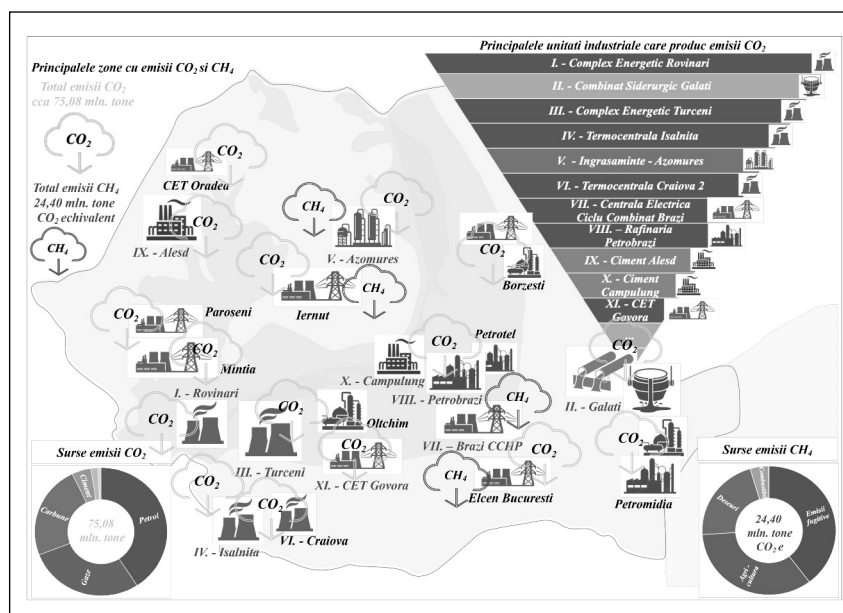

Fig. 13. Principalele zone cu emisii de CO₂ și CH₄ din România.

O analiză a principalelor zone cu emisii de CO₂ și CH₄ din România (Fig. 13) arată că sursele de poluare sunt multiple și ponderea lor este diferită: procese industriale bazate pe arderea și prelucrarea chimică a combustibililor fosili prin care anual ajung în atmosferă circa 50% din emisiile antropogene, fabricile de ciment prin procesul de conversie a CaCO₃ în var (CaO) și pierdere de CO₂, prelucrarea gazelor naturale (CH₄), uzinele siderurgice prin producția de oțel, producția de amoniac (NH₃), producția de bio-combustibili, industria materialelor plastice etc. Li se alătură numeroase procese biologice (fotosinteza-biomasă elimină noaptea CO₂), degradarea deșeurilor, defrișări, activitatea algelor din lacuri, încălzirea apelor din mări și oceane, care lasă CO₂ să iasă în atmosferă.

Captura gazelor emise prin aceste procese se realizează cu echipamente speciale, instalate preferențial în *hub*-uri (centre sau platforme de colectare). Captarea carbonului din punctele de emisii reprezintă procedeul prin care dioxidul de carbon emis de instalații industriale fixe este separat de celelalte gaze rezultate în urma arderii combustibililor fosili.

Captură și utilizare CCUS – concept modern
 Aplicații: utilizarea CO₂ captat pentru:

- recuperarea secundară a petrolului și gazelor din rezervoarele abandonate (proiectul EOR, *Enhanced Oil Recovery*);

- producerea combustibililor sintetici;
- industria chimică și a materialelor de construcție;
- *producția de hidrogen curat*.

Transport și stocare

Când nu este utilizat, CO₂ rămas va fi transportat și stocat în rezervoare epuizate de petrol și gaze, în saline abandonate sau în acvifere adânci (la circa 800 m adâncime).

Prin **transportul** dioxidului de carbon lichefiat prin conducte în zonele continentale (*onshore*) sau cu ajutorul navelor și/sau prin conducte pe fundul mării, în zonele de *offshore*, se face legătura dintre sursa de emisii și amplasamentul de stocare.

Cel de-al treilea proces din cadrul tehnologiei CCS, **stocarea**, se poate face în zăcăminte de petrol sau gaze depletate, în pânze acvifere saline, în formațiuni geologice cu porozitate ridicată (aluviuni, nisipuri, gresii) însoțite de un *cap-ecran* argilos, impermeabil.

Se estimează că circa 95% din volumul de CO₂ injectat va rămâne stocat și sechestrat în subsol pentru o perioadă de cel puțin 10 000 de ani.

Proiecte CCS/CCUS în România

În acest moment, în România nu există nicio facilitate operațională de captare și stocare a CO₂ carbon și nici măcar un proiect CCS/CCUS aflat într-un stadiu avansat de proiectare sau selectare a

conceptului de execuție. Singurul proiect de tip demonstrativ a fost Getica CCS (2010–2012). El presupunea captarea CO₂ produs de centrala electrică pe bază de cărbuni de la Turceni, aparținând Combinatului Energetic Oltenia, transportul CO₂ prin conducte, injecția și stocarea lui într-un rezervor de tip acvifer salin de adâncime. GeoEcoMar a coordonat secțiunea de stocare din studiul de fezabilitate. Proiectul a fost oprit, din cauza finanțării insuficiente și a retragerii sprijinului guvernamental.

Există în prezent în derulare doar două proiecte care sunt la nivel de studiu de evaluare:

- Proiectul REX-CO₂. Reutilizarea sondelor existente pentru operațiunile de stocare geologică a CO₂ (2019–2022) are ca obiectiv dezvoltarea metodologiilor și instrumentelor necesare evaluării potențialului de reutilizare a sondelor de petrol și gaze existente pentru operațiuni cu CO₂. Parteneri: din Olanda, România (prin GeoEcoMar), Marea Britanie, Statele Unite ale Americii, Franța și Norvegia.

- Proiectul european Strategy CCUS (2019–2022). Realizat pentru regiunea industrială Galați de un grup de 17 parteneri străini și cu participarea GeoEcoMar are ca obiectiv evaluarea opțiunilor de stocare geologică a CO₂ *onshore* (pe uscat) pe o rază de 100 km în jurul Combinatului siderurgic Galați, care produce circa 11,5% din emisiile industriale naționale.

Emisii de metan (CH₄) – reducere și eliminare

În octombrie 2020, Comisia Europeană a adoptat **Strategia Europeană pentru Metan (EMS)**, a organizat parteneriate pentru susținerea strategiei (*Oil and Gas Methane Partnership, OGMP*) și a început să susțină studii științifice asupra emisiilor globale de metan, ca o parte a *Coalitiei pentru Climat și Aer Curat (CCAC)*.

Agenda de lucru a organismelor europene este extrem de bogată, iar deciziile finale sunt de ordin politic. Primele măsuri și propuneri vizează:

- Reducerea emisiilor de CH₄ cu circa 35–37% față de cele din 2005. În sectorul energetic există scăpări de metan din zonele de producție a combustibililor fosili, de la sistemele de transport, de la nave și de la sistemele de distribuție.

- Comisia va sprijini crearea unui **observator internațional** independent al emisiilor de metan, care să colecteze, să reconcilieze, să verifice și să publice datele la nivel global privind emisiile antropogene de metan. Comisia este pregătită să mobilizeze fonduri din programul Orizont 2020, pentru a facilita înființarea unui astfel de observator internațional al emisiilor de metan.

- Observatorul internațional al emisiilor de metan ar urma să fie însărcinat cu compilarea și publicarea unui **indice al amprentei de metan (MSI)** la nivelul Uniunii Europene și la nivel internațional.

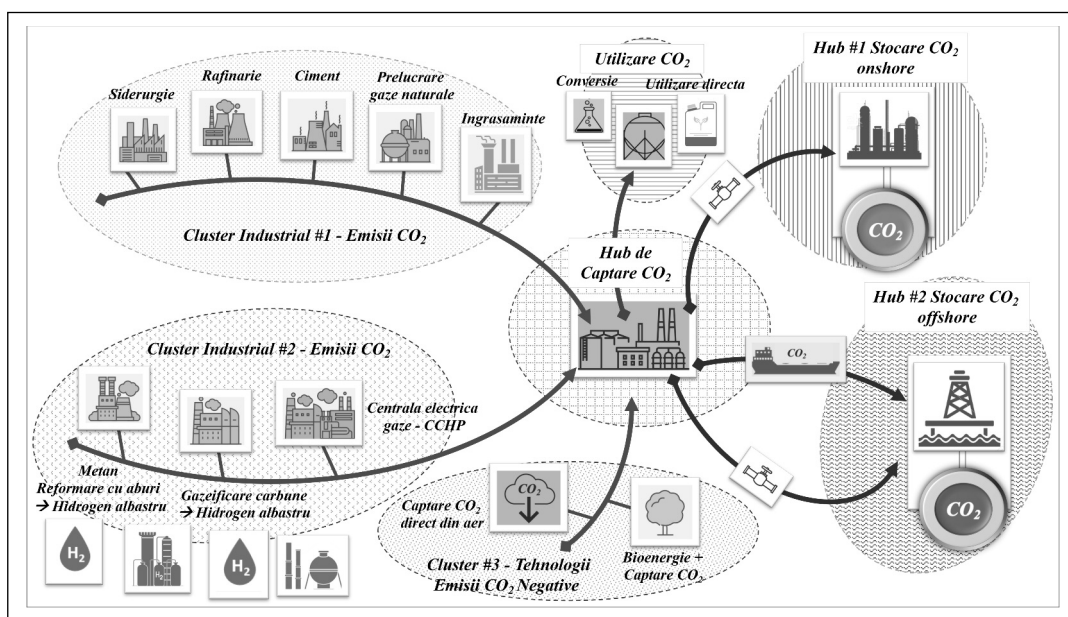

Fig. 14. Model generalizat al conceptului „clean energy hub connected to CO₂ emissions industrial cluster” – „centre de energie curată asociate platformelor industriale cu emisii GES”.

România nu are o strategie care să vizeze, în mod special, impactul pe care-l au emisiile de metan în atmosferă. Eforturile de soluționare a scurgerilor existente de metan sunt neclare.

O sinteză necesară. Centrele de Energie Curată – motorul viitorului

Avem potențialul necesar pentru implementarea unor *Centre* (Nuclee) *de energie curată* („*clean energy hub*”) care să grupeze:

(i) platforme industriale ce utilizează resurse energetice și generează emisii de GES („*CO₂ emissions industrial cluster*”);

(ii) facilități tehnologice de captare, utilizare și stocare a *CO₂*, precum și

(iii) instalații tehnologice pentru producerea hidrogenului albastru sau verde, prin electroliză pe bază de energie electrică furnizată de surse regenerabile (Fig. 14).

Apare, astfel, un cadru ideal de exploatare a sinergiilor de captare a poluatorilor, de folosire a energiei regenerabile și de inițiere a producției de hidrogen albastru (energie albastră) și/sau de hidrogen verde (energie verde). Lanțul acesta, cu multe verigi tehnologice și soluții logistice ce se

întrepătrund într-o structură helicoidală de economie energetică circulară (sau „ADN-ul tranziției energetice”, cum ne-am încumeta să-i spunem) este condiția pentru un **net-zero** în 2050–2060. Am putea rezolva, astfel, și condiția climatică cerută de acordul de la Paris și de ultimele declarații (directive) la nivelul Uniunii Europene.

Diversitatea geologică a teritoriului României, multitudinea surselor de energie cu o repartitie echilibrată între granițele țării, o infrastructură rutieră existentă, o rețea de transport al gazelor naturale și rețeaua de linii de înaltă tensiune (ca parte integrantă a sistemului energetic național) pot constitui premise favorabile pentru o **eficiență energetică** ridicată, prin dezvoltarea etapizată a unor centre de energie curată. Realizarea acestora, în perspectiva anilor 2030–2050, ține de investiții și organizare, de un management performant și de o stabilitate legislativă.

Tentativa de conturare a centrelor de energie curată din România (Fig. 15) centralizează aceste informații și ne oferă o vizualizare sintetică asupra *hub*-urilor propuse, *cluster*-elor industriale subordonate și poziția nucleelor de energie curată propuse vizavi de regiunile economice către care

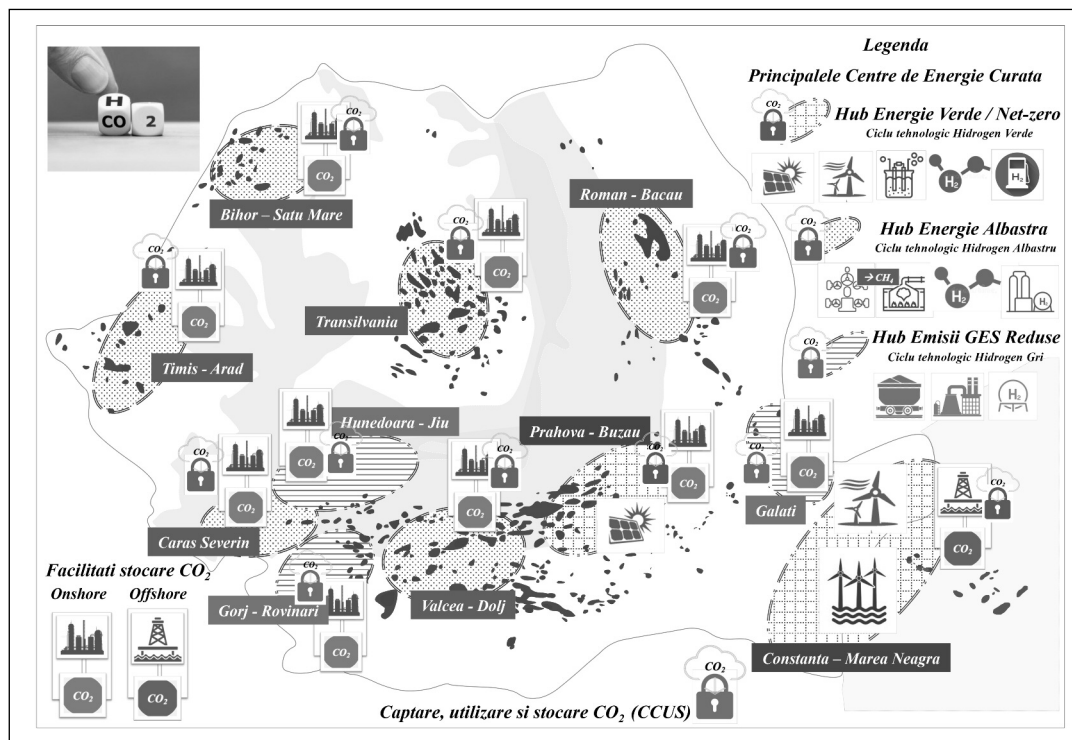

Fig. 15. Tentativă de delimitare a principalelor *hub*-uri – centre de energie curată și facilități de stocare a *CO₂* ce pot fi implementate în România.

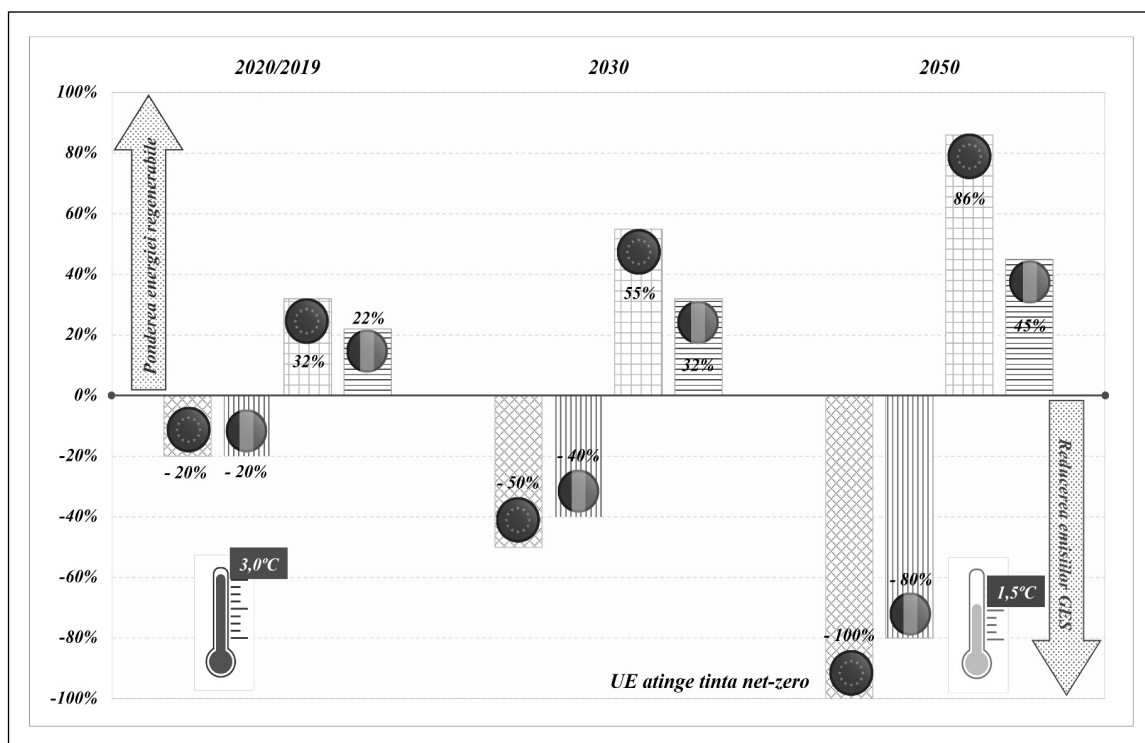

Fig. 16. Scenarii energetice ale Uniunii Europene și România privind ponderea energiei regenerabile, reducerea emisiilor GES și țintele termice în atmosferă din 2020 spre 2030 și 2050 (sursa date primare: SER, 2019; Raportul Comisiei UE, 2020).

tindem. Ele se pot recomanda ca o abordare integrată pentru o tranziție energetică de succes în România.

În spatele cortinei – declarații contradictorii. Quo Vadis?

Energia cu mai multe fețe

În 2019 era pusă în dezbatere publică *Strategia Energetică a României (SER)*. Un document amplu, cu viziuni și ținte spre 2030, ignorat în anii următori, dar singurul document care poate constitui un reper oficial despre statutul și dorința de evoluție a mulți parametri energetici pe care i-am adus și noi în discuție (Fig. 16).

Câteva extrase din această strategie, privind emisiile GES:

AP17c: *Participarea echitabilă la realizarea obiectivului european de reducere a emisiilor de GES cu 80% față de anul 1990 în anul 2050, respectiv de limitare a schimbărilor climatice la o încălzire de cel mult 1,5–2°C.*

Un angajament de bune intenții, dar Conferința părților de la Paris (COP21) și concluziile de la nivelul Comisiei Europene (CE) spun clar: *în 2050 net-zero!*

Câteva remarci pe marginea surselor de energie și a reprezentării lor (%) în mix-ul energetic de la care pleacă România:

- SER-AP1a face o declarație clară despre continuarea exploatarii sustenabile (adică durabile, în următorii cel puțin 20 de ani) a tuturor tipurilor de resurse energetice **primare** (combustibili fosili) ale țării. Și mai face precizări:

(i) Referitor la cărbune: *necesarul de huiță pentru producerea energiei electrice și termice va fi asigurat din producția minelor Vulcan și Livezeni, completat cu necesarul din import.*

(ii) Referitor la hidrocarburi: *...se vor face investiții pentru descoperirea de noi rezerve de țiței și gaze naturale și pentru dezvoltarea proiectelor de explorare a zonelor de adâncime (mai jos de 3000 m), a celor onshore, cu geologie complicată și a zăcămintelor offshore din Marea Neagră.*

- Pentru **SER-2019** cărbunele rămâne „un combustibil strategic în susținerea securității energetice naționale și regionale”.

Cu toate acestea, România s-a angajat prin *Planul Național Integrat în domeniul Energiei și Schimbărilor Climatice (PNIESC), 2021–2030*, să reducă, până în 2030, cu 43,9% emisiile ETS față

de valorile din 2005 și să crească ponderea globală a energiei din surse regenerabile în consumul final brut de energie cu 30,7%.

Regăsim în aceste declarații unele intenții care țin de trecut și mai puțin de viitor. Mesajele recente primite din partea Uniunii Europene vin să ne reamintească direcția corectă indicată de busola tranziției:

- Frans Timmermans, vicepreședinte executiv al Comisiei Europene, se pronunță astfel: „*Sper ca România să vină cu un plan despre cum să facă tranziția de la cărbune și să câștige din această oportunitate; cărbunele nu are niciun viitor. De ce industria europeană de cărbune are probleme? Din cauze pur economice, pentru că nu mai există cerere pentru cărbune. Se scufundă*”.

- Ursula von der Leyen, Agerpress, martie 2021, la Dialog pentru Tranziția Energetică, Berlin, atrage atenția că: „*După pandemie nu există posibilitatea de a ne întoarce la economia bazată pe combustibili fosili*”.

Analizând complexitatea și riscurile decizionale cu care se confruntă în prezent România pe parcursul implementării de noi tehnologii energetice care să ducă la reducerea emisiilor GES și creșterea ponderii energiei din surse regenerabile, „*scindată între obligația de a se alinia noilor tendințe energetice la nivel european și obligația de a asigura necesarul de energie la nivel național fără costuri suplimentare excesive*”, Elisei și Nicolescu (2021) avertizează: „*România va trebui, așadar, să hotărască rapid modul în care va realiza tranziția energetică. Fie va înțelege schimbarea în cheia oportunităților și va profita de liniile de finanțare deschise (sau ce urmează a fi deschise la nivel european) pentru a atinge țintele asumate prin Planul Național Integrat în domeniul Energiei și Schimbărilor Climatice, fie va continua să construiască noi capacități pentru combustibili fosili, urmând să realizeze a doua tranziție energetică ulterior și în mod decuplat de la ajutoarele europene*”.

România se află acum la răscrucea tranziției energetice. Alegerea nu este deloc ușoară și impactul ei se va resimți pentru mai multe generații. Dacă decizia este amânată, nu este clar că mai târziu găsirea unui consens va fi mai ușoară. Dacă decizia nu este cea corectă, România riscă să nu valorifice oportunitățile create de valul

de schimbări promovate și susținute de Uniunea Europeană pe parcursul tranziției. Distanța între succesul implementării tranziției și eșecul cauzat de alegerea unei direcții strategice neinspirate este doar de câțiva pași...

Quo Vadis, România energetică?

Referințe bibliografice

Agerpress – Popescu, V. (2021) – *Noi oportunități de investiții pentru sectorul energetic românesc*. Conferința Aspen Dialogues, București, 2 p.

Agerpress – Von der Leyen, U. (2021) – *Dialogul pentru Tranziția Energetică*. Conferința Berlin, 2 p.

Anastasiu N., Morariu D.C. (2021) – *Sistemul energetic global sub furcile caudine – paradigmele tranziției. Energia verde – prioritatea momentului*. Revista „Academica”, nr. 3–4 an XXXI/364, Editura Academiei Române, București, 20 p.

Birol F. (2021) – *Global Energy Agenda*. Atlantic Council Global Energy Forum.

Climate Action Tracker (2020) – *CAT Warming Projections Global Update December 2020*. Climate Analytics, Berlin, 18p.

Constantinescu E., Anastasiu N. (2019) – *Resursele Minerale ale României*, vol. III – *Resurse energetice*, Editura Academiei Române, București, 647 p.

Deloitte – Nicolescu R. (2020) – *Tranziția energetică a început. Cum o va aborda România?* Deloitte Newsletter, București, 2 p.

Deloitte – Enisei, S., Nicolescu, R. (2021) – *Tranziția energetică a României în lumina noilor ținte climatice*. Deloitte Newsletter, București, 2 p.

Dumitrache I., Panin N., Anastasiu N. (2020) – *Declarația Academiei Române privind Schimbările climatice*, Academia Română, București, 4 p.

Energynomics – Ghiță, C. (2021) – *Energia nucleară poate oferi tot ce este necesar pentru decarbonizare*, 2 p.

Energynomics – Ghiță, C. (2021) – *Energia nucleară în contextul decarbonizării în România*, 3 p.

EPG – Cătuți M., Covatariu, A., Bălan, M., Surdea-Hernea, V., Dudău, R. (2020) – *Ten priority areas for Romania's post covid-19 recovery: A focus on energy and climate policy*. EPG, București.

EPG – Dudău R., Cătuți, M. (2020) – *The Impact of the COVID-19 Crisis on the European Green Deal: A Focus on Romania and Southeast Europe*. EPG, București.

Hydrogen Council (2021) – *Hydrogen decarbonization pathways – Part 1 Life cycle assessment*. Brussels, 22 p.

Hydrogen Council (2021) – *Hydrogen decarbonization pathways – Part 2 Supply Scenarios*. Brussels, 14 p.

IEA (2020) – *Energy Technology Perspectives*. International Energy Agency, Paris, 170 p.

IRENA (2020) – *Global renewables outlook: Energy transformation 2050*. International Renewable Energy Agency, Abu Dhabi, 291 p.

Ministerul Energiei (2019) – *Strategia Energetică a României*. București, 62 p.

Ministerul Energiei (2021) – *Stadiul procesului de actualizare și completare a strategiei energetice a României pentru perioada 2018–2030, cu orizont de timp 2050*. București, 8 p.

Ministerul Energiei (2019) – *Studiu de evaluare adecvată pentru strategia energetică a României 2019–2030, cu perspectiva Anului 2050*. București, 188 p.

Morariu, D.C. (2020) – *Capcane subtile în sistemele petroliere din România*. București, Editura Academiei Române, București, 228 p.

Nicolescu, R.D. (2020) – *Global renewable energy trends - Solar and wind move from mainstream to preferred*. Deloitte Newsletter, București.

Simionescu, C.B., Anastasiu, N. (2016) – *Resursele strategice ale României – O abordare pentru următoarele două decenii*. Editura StudIS Iași.

Transelectrica (2020) – *Prezentare Forumul Energiei Financiar Intelligence*. București, 21 p.

UE Commision (2020) – *Planul Național Integrat în domeniul Energiei și Schimbărilor Climatice 2021–2030*. Brussels, 212 p.

UE Commision (2020) – *Evaluarea la nivelul UE a Planurilor naționale în domeniul energiei și al climei*. Brussels, 33p.

World Bank – International Bank for Reconstruction and Development (2020) – *Tracking SDG 7: The Energy Progress Report*. Washington D.C., 198 p.

Ziarul Financiar (2021) – *ZF Power Summit 21* – 19–24 februarie, martie-aprilie.

Note

¹ Gazele cu efect de seră (GES) sunt acei constituenți gazoși ai atmosferei, atât naturali cât și antropici, care absorb și emit radiații și care provoacă efectul de seră. Principalele GES incluse în Protocolul de la Kyoto sunt: dioxid de carbon (CO₂), oxid de azot (N₂O), metan (CH₄), dioxid de sulf (SO₂) și hidrofluorcarburi (HFC).

² Strategia energetică a României pentru anul 2030 cu perspectiva anului 2050 (SER), precum și Planul Național Integrat în domeniul Energiei și Schimbărilor Climatice (PNIESC).

Profesor Leonida Gherasim
Membru de onoare al Academiei Române

Medicina este știință, umanism, artă și vocație

Leonida Gherasim

Membru de onoare al Academiei Române

Medic primar în domeniul medicinei interne și cardiologiei, cercetător în domeniul patologiei cardiovasculare, autor a peste 300 de lucrări de specialitate și a mai mult de 20 de tratate și monografii de cardiologie și medicină internă, profesorul universitar Leonida Gherasim, membru de onoare al Academiei Române, a avut preocupări deosebite și în ceea ce privește modernizarea învățământului medical universitar românesc. Cu prilejul recentului interviu acordat pentru revista „Academica”, am abordat cu profesorul doctor Leonida Gherasim și alte teme, cum ar fi trăsăturile care conturează o veridică personalitate științifică în domeniul medicinei sau relația între tineri și Academia Română. În continuare, vă propun interviul realizat.

Stimate domnule profesor doctor Leonida Gherasim, ați decis să vă dedicați științei. Cum de ați ales Facultatea de Medicină?

Prof. dr. Leonida Gherasim: În perioada studiilor liceale, științele naturii și chimia au fost disciplinele preferate, dar am fost cucerit și de literatură, filosofie, sociologie. Am urmat secția științifică, cu programe speciale pentru matematică, fizică, chimie. Împreună cu prietenii și colegii de clasă ne orientam indirect spre științele tehnice. Lucram mult la matematică, prin sârguință luam note bune, dar nu aveam „scânteia” matematicii.

M-am decis pentru medicină în al treilea trimestru din ultima clasă de liceu, când, autoevaluându-mă, am ales alt tip de știință decât științele tehnice. M-au influențat, în bună parte, cărțile de medicină ale surorii mele, care era studentă în anul III. Am citit și recitit cărțile de fiziologie și morfologie și am rămas impresionat de mecanismele complexe și intercorelate ale

diverselor organe și sisteme din corpul uman. Fără să cunosc conceptul „medicina este știință și artă” am ales medicina care este știință, umanism și vocație. Familia nu a contribuit la decizia mea, dar mama, cu spiritul său vizionar și marea sa compasiune pentru cei suferinzi, a fost fericită de decizia mea.

M-am pregătit intens pentru concursul de admitere la Facultatea de Medicină din București. Disciplinele de concurs, anatomia și fiziologia, chimia și zoologia, aveau manuale școlare excelente. Cunoștințele erau bine fixate din timpul studiilor liceale și nu era nevoie decât de refixarea noțiunilor în memorie și judecată. În acea perioadă, pregătirea prin „profesori” pentru admiterea la facultate era neobișnuită și aproape de neconceput – elevii aveau cărți solide, clare și redactate, în mare parte, de profesori universitari.

În anii studiilor universitare am întâlnit medici și profesori de elită, care au devenit pentru mine modele de medici și oameni de știință, dar și modele umane. Mi-a plăcut medicina din primii ani până la senectute. Mi-am dăruit viața familiei și profesiei de medic și universitar. Am intuit aproape de la început că medicina este știință, umanism, artă, dar și vocație.

Ce ne puteți spune despre preocupările dumneavoastră în ceea ce privește modernizarea învățământului medical universitar?

Prof. dr. Leonida Gherasim: Modernizarea învățământului medical este un proces complex, de durată, care presupune idei și decizii corecte, urmărirea rezultatelor obținute și „o masă critică” de personal universitar care să fie parte la schimbare.

Idei privind modernizarea învățământului medical au apărut după ce am căpătat suficientă experiență medicală și universitară. Anumite momente din evoluția mea profesională mi-au furnizat idei, argumente și rezultate privind necesitatea modificărilor în structura și fondul învățământului pentru a fi în concordanță cu progresul științific și tehnic. Între acestea, cele mai importante sunt: o vizită de studiu în SUA de șase-șapte săptămâni (1972) la 12 centre universitare; înființarea Institutului de Biologie Celulară și vizita profesorului George Emil Palade, membru de onoare al Academiei Române, la inaugurarea institutului; vizita de studiu de două săptămâni (1990) în Marea Britanie la centre universitare medicale; participarea la reuniunile consiliului Asociației Europene de Educație Medicală, unde se schimbau idei despre tendințele noi în învățământul medical universitar. La acestea s-au adăugat interesul meu de informare asupra vieții universitare medicale din centre europene, alegerea mea ca prorector cu problemele didactice (1976–1978) și apoi rector (1978–1984) al Institutului (Universității) de Medicină și Farmacie din București (UMF).

Până în 1989, în țara noastră, direcțiile de dezvoltare a învățământului medical erau stabilite de Ministerul Educației și de Ministerul Sănătății – instituții ultraconservatoare – și, minimal, la nivelul universităților. „Autonomia” sau „independența” universitară erau inacceptate într-un stat ultracentralizat comunist.

În fond, modernizarea învățământului medical sau, mai corect, schimbările esențiale necesare în raport cu progresul sistemelor de sănătate publică, se referă la câteva aspecte: modificări în planurile de învățământ; probleme specifice pregătirii didactice a universitarilor (de exemplu, biblioteci moderne, volume medicale recente sau actualizate, mijloace noi de comunicare audio-vizuale, internet disponibil) și laboratoare de studiu și cercetare modernizate; orientarea învățământului medical asupra problemelor practice ale asistenței medicale (spital, ambulator, centre de sănătate) și, în egală măsură, spre cercetarea medicală.

Vizita de studiu în SUA s-a centrat pe cunoașterea desfășurării învățământului cu studenții, locul disciplinelor de bază din preclinic, schimbări în conținutul învățământului în raport

cu progresul tehnic în medicină. În afară de informațiile și observațiile directe privind învățământul am venit cu cel puțin trei idei noi:

1) Necesitatea însușirii de către universitari a problemelor specifice de pedagogie medicală.

2) „Învățământul integrat”, pe verticală, prin adunarea la un loc a disciplinelor medicale care au teme comune (anatomia, fiziologia, patologia, farmacologia, clinica etc).

3) Diversitatea programelor de învățământ, fiecare facultate având posibilitatea alegerii unui program novator, inclusiv discipline opționale.

„Am promovat constant idei, programe și acțiuni noi.”

Am reușit să inițiez un program de schimbări: introducerea disciplinei de biologie celulară (1979) în programul de învățământ (anul I) – ulterior, generalizată la toate facultățile de medicină din țară; orientarea programului de genetică generală spre genetica medicală; introducerea unei problematice de psihologie medicală în cadrul disciplinei de psihiatrie; organizarea unui curs opțional de urgențe medicale și terapeutică (30 de ore) – foarte apreciat de studenți; organizarea anuală de seminarii de pedagogie medicală (1980–1983) cu 10–15 cadre didactice tinere. Sunt pași mici, dar astfel de schimbări spre o modernizare a învățământului medical au devenit elemente stabile în programele de învățământ la UMF București.

Revoluția română din 1989 a creat premisele schimbărilor mai profunde în conținutul și organizarea învățământului: acordarea de burse pentru specializare și perfecționare pentru tinerii universitari în țările Europei apusene și preocupări pentru activitatea științifică.

Vizita de studiu în Marea Britanie, împreună cu profesorii Laurențiu Popescu și Ion Bruckner, la școli medicale din Londra, Manchester și Leeds, a adus, printre altele, ideea „învățământului medical modular”. Învățământul modular pentru anii III–VI de medicină presupune fragmentarea programului studenților pe module de învățământ, care adună la un loc cunoștințele și experiențele dintr-un domeniu clinic, într-o perioadă de timp determinată (cursuri, seminare, stagii, examen). Ideea învățământului modular a fost aprobată de Consiliul profesoral și Senat și a

fost aplicată din anul 1992–1993. Învățământul modular pentru studenți funcționează și în prezent în UMF București, cu toate avantajele și minusurile sale. Această schimbare a condus la dezvoltarea de clinici de specialitate, medicale și chirurgicale, benefică organizării activității medico-sanitare din țară.

Modernizarea învățământului medical nu se poate realiza decât împreună cu universitari de toate vârstele și, în special, cu spiritele tinere. În acest sens, am obținut aprobarea păstrării în învățământul universitar a primilor 20 de absolvenți conform clasificării, din fiecare an (1980–1983). Aceștia au fost pregătiți în primii ani pe probleme didactice specifice și orientare către cercetare medicală universitară. Absolvenții intrați în învățământul medical la UMF București, prin această prevedere legală, au devenit toți profesori sau conferențieri ai UMF București. Într-o activitate universitară de 40 de ani și medicală de 60 de ani, am promovat constant idei, programe și acțiuni noi, majoritatea dovedindu-și viabilitatea.

Mulți dintre studenții dumneavoastră au făcut carieră în medicină. Care considerați că sunt caracteristicile unui om de știință de succes?

Prof. dr. Leonida Gherasim: În primul rând, cred că ar trebui să privim în urma noastră și să definim succesul ca o realizare remarcabilă și originală în știință și cultură. „Succesul” trebuie recunoscut de personalitățile dintr-un domeniu de activitate creatoare, dar și de societate. Dintotdeauna și în special în epoca actuală „nu tot ce strălucește este aur”.

Pentru domeniul medicină cred că sunt necesare câteva caracteristici importante pentru a deveni o personalitate în știință:

– continuitatea în activitatea profesională într-un domeniu important al unei specialități medicale. Continuitatea se referă la unul sau două domenii de studii și cercetări, extinse la o lungă perioadă de timp, cu teme mereu actualizate prin informații științifice noi. Păstrarea și înțelegerea „întregului” este obligatorie;

– realizarea excelenței într-un domeniu de activitate (medicină sau cercetare științifică), câștigată prin rezultate importante și recunoscute în lumea științifică;

– grija pentru alegerea colaboratorilor și, dacă sunt tineri, pentru valorificarea potențialului lor de dezvoltare. Aceștia constituie o echipă, obligatorie astăzi în cercetarea clinică și fundamentală;

– cooperarea și colaborarea cu instituții sau grupuri de cercetători care lucrează în programe comune. Cooperarea se referă la instituții medicale din străinătate, dar și din țară;

– orientarea colaboratorilor, în special a celor tineri, către efectuarea de stagii în străinătate pentru a căpăta experiențe noi și a aduce, la revenirea în țară, noi direcții de studii și cercetare. Bursele se obțin astăzi relativ ușor, dacă au existat colaborări anterioare de succes;

– stimularea colaboratorilor de a participa la viața științifică din țară și din străinătate, în cadrul simpozioanelor, conferințelor și congreselor cu tematică de interes general sau special. Apoi elaborarea de lucrări științifice care includ și rezultate proprii și, ulterior, publicarea în reviste medicale din țară și din străinătate cresc prestigiul echipei medicale și al conducătorului echipei.

De asemenea, odată cu maturizarea profesională și științifică, cred că este necesară colaborarea la scrierea de tratate de specialitate sau de monografii, lucrări necesare și valoroase pentru comunitatea profesioniștilor. Redactarea și publicarea unui tratat sau a unui volum de autor, cel puțin în domeniul medical, este imposibil de realizat fără colaboratori care și-au dovedit excelența. „Succesul” unui om de știință depinde de originalitatea și complexitatea realizărilor, dar și de echipa omogenă pe care a format-o și care îi va succeda.

„Am cunoscut un număr mare de membri ai Academiei Române.”

Ce personalități ale științei românești, membri ai Academiei Române, ați cunoscut de-a lungul timpului?

Prof. dr. Leonida Gherasim: Studiile mele universitare la Facultatea de Medicină din București s-au desfășurat în cea mai mare parte sub spectrul membrilor Academiei Române. Erau personalitățile cele mai cunoscute, datorită activităților complexe medicale, universitare și de cercetare. Generația mea, 1947, a avut ca profesori devotați învățământului opt membri ai Academiei Române: acad. Mihai Ciucă, acad.

Constantin-Ionescu Mihăești, prof. Daniel Danielopolu, membru de onoare al Academiei Române, acad. Nicolae Hortolomei, acad. Ștefan Nicolau, acad. Nicolae Gh. Lupu, acad. Constantin Parhon și acad. Ștefan Milcu. Au predat și au urmărit lucrările practice și, important, ne-au arătat stilul universitarilor de prestigiu.

În următorii trei-cinci ani de la absolvirea facultății, alți șapte profesori, implicați direct în activitățile didactice cu studenții seriei mele, au devenit membri ai Academiei Române: acad. Basil Theodorescu, acad. Constantin C. Iliescu, acad. Marius Nasta, acad. Theodor Burghеле, Ion T. Niculescu, membru corespondent al Academiei Române, Emil Crăciun, membru corespondent al Academiei Române, prof. Constantin Nicolau, membru corespondent al Academiei Române. În anii următori, alți cinci universitari au devenit academicieni: acad. Constantin Arseni, acad. Ioan Bruckner, acad. Nicolae Cajal, acad. Marin Voiculescu, acad. Constantin Anastasatu. Pe toți i-am admirat pentru știința, ținuta și interesul lor pentru activitatea didactică cu studenții, predând repetat cursurile și urmărind cu bunăvoință și căldură activitatea clinică și de laborator.

Dintre membrii Academiei Române, îl amintesc în primul rând pe acad. Basil Theodorescu, șeful Clinicii medicale Colțea – el a devenit mentorul meu din timpul facultății, dar și ulterior, după ce am devenit medic și universitar. În Laboratorul de medicină experimentală, unde lucra după-amiezile prof. Daniel Danielopolu, am urmărit lucrările experimentale legate de activitatea sistemului vegetativ. Timpul petrecut în laborator m-a învățat că activitatea de cercetare în laborator reprezintă un element important în pregătirea medicală.

În perioada de medic tânăr (1958–1960) am avut privilegiul de a întâlni și cunoaște două personalități ale culturii și științei românești: acad. Tudor Vianu și acad. Theodor Burghеле. Acad. Tudor Vianu, estetician, istoric, critic literar, eseist și scriitor, a fost internat aproape trei săptămâni la Clinica medicală Colțea, pentru infarct miocardic. Prof. B. Theodorescu îl supraveghea în mod special și pe mine m-a delegat să-l urmăresc zilnic. În perioada de spitalizare i-am apreciat modestia, stilul academic, profunzimea judecăților, înțelepciunea și sensibilitatea aproape mascată.

I-am purtat un profund respect, iar dumnealui mi-a arătat încredere și simpatie – deși eram tânăr – pentru modul în care înțelegeam medicina și o legam de umanism.

Acad. Theodor Burghеле, chirurg excepțional, era rector la IMF București, în perioada 1958–1959, când i-am fost prezentat de prof. B. Theodorescu drept un tânăr medic, muncitor și cu vocație didactică. Mi-a oferit un post de asistent universitar, pe care însă l-am refuzat, din motive social-politice. A rămas impresionat de răspunsul meu la o ofertă onorantă și mi-a păstrat o simpatie deosebită. Îl vizitasem aproape lunar la Clinica Panduri și la Rectorat și-i admiram dinamismul, extraordinara capacitate de decizie. A citit cu atenție raportul privind dinamica studiilor universitare din SUA și tendințele permanente de modernizare. Prof. Th. Burghеле m-a recomandat pentru ocuparea funcțiilor de conducere la Rectoratul IMF București.

Înainte și după 1989 am cunoscut un număr mare de membri ai Academiei Române, dintre care mulți mi-au acordat simpatia și prietenia. L-am cunoscut bine, l-am și îngrijit medical mai târziu, pe acad. Radu Voinea, președinte al Academiei Române. I-am apreciat modestia, judecățile echilibrate și intuiția de a aprecia oamenii de valoare. În anii 1980 l-am cunoscut ca om și savant pe eruditul neurolog acad. Vlad Voiculescu. I-am apreciat știința, rigoarea, blândețea și modestia, dar și spiritul său deschis la nou. Îl vizitam acasă la câteva săptămâni și-l găseam totdeauna la birou, citind sau scriind și ascultând muzică simfonică. A fost mentorul unui grup valoros de colaboratori și a lăsat urmași demni de a-i urma la catedră și la institut.

În anii 1990 m-am apropiat mai mult de acad. Nicolae Simionescu, acad. Constantin Anastasatu și acad. Vlad Voiculescu, toți membri ai Secției de științe medicale din cadrul Academiei Române. Acad. Nicolae Simionescu, cu spiritul său didactic și de cercetător original, mi-a fost apropiat și aproape prieten; ne-am sfătuit asupra direcțiilor de dezvoltare a cercetării medicale, asupra oamenilor valoroși care ar trebui atrași în noul mediu universitar și în ceea ce privește schimbările în învățământul medical.

După anul 2001, când am fost ales membru de onoare al Academiei Române, am cunoscut și am legat relații reciproce de respect și prietenie cu mai mulți membri ai Academiei Române, din diverse arii ale științei și culturii. În sectorul medical-biologic: acad. Victor Voicu, acad. Maya Simionescu, acad. Ioanel Sinescu; în sectorul științelor fundamentale și tehnicii: acad. Ioan-Iovitz Popescu, acad. Cristian Hera, acad. Andrei Țugulea, acad. Bogdan Simionescu. M-am apropiat de mai mulți membri ai secțiilor umaniste. I-am cunoscut ca oameni și creatori și mulți mi-au oferit prietenia: acad. Eugen Simion, acad. D.R. Popescu, acad. Nicolae Manolescu, acad. Grigore Brâncuș, acad. Mircea Martin, acad. Florin Constantiniu, acad. Dinu Giurescu. Eram aproape din aceeași generație. La toți am apreciat valoarea operei, realizările din institutele Academiei Române, pe care le conduc sau le-au condus, echilibrul și modestia. Pentru unii am fost sfătuitor medical, situații care ne-au apropiat mai mult.

Despre acad. Eugen Simion doresc să scriu câteva cuvinte în plus. L-am urmărit ca președinte la ședințele Academiei Române și i-am admirat spiritul dinamic, devotamentul pentru Academie, dorința de a valorifica inițiativele și realizările institutelor și, mai presus, dorința și voința de publicare a operelor fundamentale ale culturii și istoriei naționale. De-a lungul anilor am devenit apropiați, prin ideile comune, dragostea de a scrie pentru cei care iubesc știința și cultura română.

„Relația dintre tineri și Academia Română ar trebui să fie reciprocă.”

Care credeți că ar trebui să fie relația între tineri și Academia Română?

Prof. dr. Leonida Gherasim: Tinerii, în special din ultimele clase de liceu și studenții, căpătau, în anii 1950, cunoștințe indirecte despre membrii Academiei Române, prin intermediul manualelor sau cărților scrise de aceste personalități. Îmi amintesc de cărțile din liceu: *Psihologia*, scrisă de acad. Ion Petrovici, tratatul *Istoria românilor* al acad. Constantin Giurescu, manualul acad. Dumitru Caracostea sau o parte dintre scrierile acad. Mihail Sadoveanu, prezente în manualele școlare.

În anii de formare, tinerii încep să cunoască opere fundamentale ale culturii și științei publicate de membrii Academiei Române și să afle despre instituția Academiei Române și despre membrii săi. Astfel iau cunoștință de rolul esențial pe care l-a jucat în dezvoltarea limbii române în toate componentele sale, în cunoașterea și promovarea istoriei naționale și în promovarea culturii și științei românești.

Biblioteca Academiei Române are un rol important în cunoașterea directă a Academiei Române, locul unde tinerii și persoanele de toate vârstele găsesc documente, volume vechi, colecții în general, toate informațiile necesare redactării studiilor din diverse domenii de activitate.

Cred că relația dintre tineri și Academia Română ar trebui să fie reciprocă. Institutele Academiei Române ar trebui să promoveze activitatea, cercetările, publicațiile, în rândul studenților, masteranzilor, doctoranzilor sau al altor tineri interesați. O relație directă benefică ar putea fi promovată de membrii Academiei Române. Aceștia ar putea să organizeze cicluri de conferințe culturale sau cu tematici speciale, prezentări pe internet sau prin alte mijloace de comunicare, întâlniri între membrii Academiei Române cu grupe de tineri; de exemplu, în liceele în care au învățat și, nu în ultimul rând, în orașele din provincie. Tinerii ar putea găsi mai ușor exemple sau modele de viață sau orientări pentru activități profesionale ulterioare. Câteva dintre aceste sugestii, o parte realizate de membrii Academiei Române, pot întări relația tineri-societate-Academia Română și, implicit, cunoașterea rolului istoric și actual al celei mai înalte instituții de cultură și de știință din România.

„Alegerea ca membru de onoare al Academiei Române a fost un stimul.”

Ce a însemnat pentru dumneavoastră alegerea ca membru de onoare al Academiei Române?

Prof. dr. Leonida Gherasim: Un răspuns greu de formulat în cuvinte potrivite. M-am bucurat de cinstea de a fi ales membru de onoare al Academiei Române, urmându-i în timp mentorului meu spiritual, acad. Basil Theodorescu, asigurând astfel continuitatea academică a celei mai

vechi școli de medicină de la Spitalul Colțea. Sunt recunoscător academicianului Vlad Voiculescu și academicianului Constantin Anastasatu pentru recomandarea de a fi ales membru al Academiei și care mi-au apreciat activitatea ca medic, universitar și cercetător.

Alegerea ca membru de onoare al Academiei Române a fost un stimul suplimentar de a continua cu mai multă energie, echilibru și responsabilitate activitățile în consiliile naționale ale Ministerului Învățământului (după 1989) în direcția reșezării învățământului universitar medical în condiții noi. Totodată mi-a stimulat activitatea de redactare și publicare de lucrări medicale (de exemplu, tratat, monografie, articole), considerate obligativitate morală a universitarului și cercetătorului. Cel puțin jumătate dintre lucrările publicate au fost redactate în ultimii 20 de ani, de când sunt membru de onoare al Academiei Române. În această calitate am obținut posibilitatea de a cunoaște preocupările și operele strălucite ale mai multor personalități, universitari și cercetători, dar și activitățile din institutele medicale ale Academiei Române. Alegerea ca membru de onoare al Academiei Române am servit-o cu o onoare și responsabilitate pe care le-am pus în slujba Academiei Române.

Ce reprezintă Academia Română pentru dumneavoastră?

Prof. dr. Leonida Gherasim: Academia Română este instituția națională care alege ca membri ai Academiei mințile cele mai luminate, mai creatoare și valoroase, din toate domeniile culturii și științei românești. Membrii Academiei sunt personalități recunoscute pentru activitate îndelungată în universități, institute de cercetare și societăți academice profesionale și care sunt recunoscute pe plan național și internațional.

Academia Română este forul de dezbateră a direcțiilor principale ale dezvoltării și progresului în cercetare, precum și în alte probleme majore ale societății românești.

Academia Română stimulează și valorifică creațiile originale și le promovează prin acordarea de premii, publicare în reviste de specialitate și granturi. Institutele Academiei, conduse în special de membri ai Academiei, sunt principalele centre care promovează lucrările privind limba română, istoria și cultura națională.

Academia Română colaborează cu Academiile similare din țările europene, promovând valorile naționale și europene, idei și acțiuni noi, necesare pentru colaborare. Academia Română este instituția fundamentală reprezentativă pentru cultura și știința românească în țară și străinătate, operă care continuă de peste 150 de ani.

*Interviu realizat de Cătălin Mosoia,
Biroul de comunicare al Academiei Române*

Fundația Europeană Titulescu – la trei decenii de la înființare

Acad. Ioan-Aurel Pop

Președintele Academiei Române

Nicolae Titulescu este o personalitate care, fiind situată dincolo de spații și timpuri, nu are nevoie de nicio prezentare. Cu toate acestea, deoarece memoria noastră omenească este uneori scurtă, este bine să ne amintim din când în când și de asemenea personalități.

La 31 mai 1930, Academia Română îl alegea ca membru de onoare, pentru ca, la 28 mai 1935, să fie primit în rândul membrilor titulari. În referatul de recomandare, după cutumă și regulă, Andrei Rădulescu menționa: „Personalitatea d-lui Titulescu este așa de cunoscută și așa de elogiis apreciată atât în țară, cât și în străinătate, încât cred că nu este necesar să stăruiesc asupra valorii activității și lucrărilor sale”.

În 1939, din respect față de instituția care îl alesese membru al său, marele diplomat își anunța intenția de a lăsa casa sa din Titulești (în estul județului Olt, pe valea râului Vedea, la o distanță aproape egală de municipiile Slatina și Caracal) supremului for de știință și de cultură de la București. În scrisoarea din 17 ianuarie 1939, trimisă președintelui Academiei Române, Constantin Rădulescu-Motru, motiva astfel gestul său de mecenat: „Sub haina internațională am purtat flamura românească, simțind, cugetând și vorbind ca un pământean. De aceea mi se pare lucru firesc de a vă comunica de pe acum că intențiunea mea este ca, după moartea mea și a soției mele, o parte din moșia mea Titulești să treacă în stăpânirea Academiei Române”.

La 5 ianuarie 1940, prin testamentul întocmit la St. Moritz, în Elveția, lăsa supremului for, „în plină proprietate, pământul ce mi-a rămas de la părinți și nume trupul numit Strâmba din cătunul Ungurei, comuna Titulești (de o întindere de aproximativ zece hectare) și cele aproximativ cinci

pogoane de pământ pe care au fost zidite casele părintești și pe care am clădit eu, în 1910, după răzvrătirea țărănească din 1907, o nouă casă”.

La 21 august 1941 s-a făcut punerea Academiei Române în stăpânirea moșiei Titulești. În urma inventarului s-a estimat că valoarea totală a legatului era de peste opt milioane de lei.

În pofida greutăților financiare prin care trecea, Academia Română a reușit să repare reședința de vară a lui Nicolae Titulescu și să înființeze, așa cum dorise ilustrul testator, o bibliotecă sătească și o școală populară, care au funcționat între 1945 și 1948. În prezent, clădirea fostei reședințe de vară a lui Nicolae Titulescu se află în administrarea Academiei Române, care, în semn de pioasă recunoștință față de unul dintre membrii săi marcanți, a hotărât să-i păstreze caracterul de casă memorială, ca un simbol al reînțoarcerii sale în locurile natale.

Fundația Titulescu s-a constituit în martie 1991, în Aula Academiei Române, și funcționează sub egida Academiei Române. Printre membrii fondatori se află prestigioase personalități ale vieții politice și academice internaționale și românești, printre care Thierry de Montbrial (președintele Institutului Francez pentru Relații Internaționale, membru de onoare al Academiei Române), Jean Paul Carteron (fondatorul Forumului Crans-Montana), Jean d’Ormesson (membru al Academiei Franceze, membru de onoare al Academiei Române), academicienii Dan Berindei și Răzvan Theodorescu, vicepreședinți ai Fundației.

Fundația are menirea de a onora memoria acestui mare jurist, diplomat și om politic, încurajând studiul relațiilor internaționale contemporane în Europa, prin editarea operei științifice,

diplomatice și politice a lui Nicolae Titulescu în limbi de circulație europeană, prin organizarea unor cursuri anuale pentru tinerii diplomați din diferite țări, cu teme de studiu consacrate dreptului, relațiilor internaționale și problemelor pe care le implică construcția europeană și edifi-

carea păcii, prin acordarea premiului anual cu numele ilustrului diplomat român, prin conservarea patrimoniului și mărturiilor legate de viața sa și de opera sa.

La trei decenii de la înființare, îi urăm Fundației viață lungă și succes în împlinirea scopurilor sale.

Ibrăileanu și căile divergente ale primei modernități românești

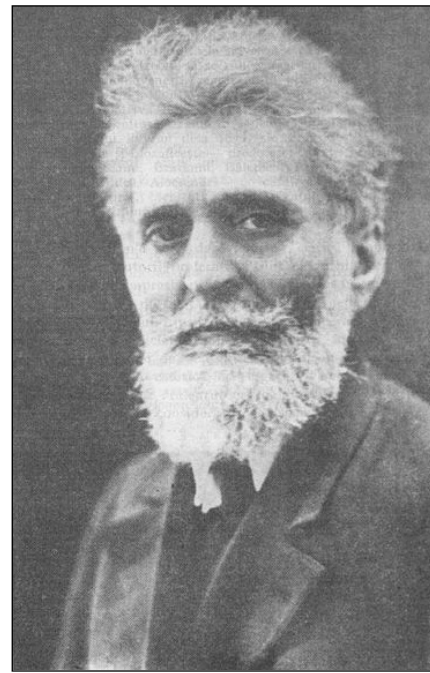
Acad. Răzvan Theodorescu

Vicepreședinte al Academiei Române

La un veac și jumătate de la nașterea lui Garabet Ibrăileanu – socotit îndeobște drept unul dintre marii critici și istorici literari ai României – abordarea mea țintește mai curând calitatea eminentă de istoric al culturii¹ și de sociolog literar² a întemeietorului **Vieții românești** și a iubitorului de Moldovă, pe care întreaga sa biografie a traversat-o, de la Târgu Frumos și Roman, la Bârlad și Iași și tocmai de aceea, poate, **creator de regionalism literar**, cum l-a socotit genialul său detractor Nicolae Iorga³.

Într-un timp și un loc unde specificul moldovenesc devenea o **preocupare** pe care profesorul de istorie literară al Universității ieșene a dus-o la cea mai clară **definire**, un grup de intelectuali, precum Xenopol, Caudella, Longinescu, Stahi, Musicescu, A.C. Cuza, Hogaș și Petre Rășcanu, profesor de istorie universală, alcătuiau (1900) un **Memoriu privitor la păstrarea întregimei culturale a Iașului**, după ce încercaseră să schițeze o fizionomie culturală a Moldovei – opusă unei Muntenii cu care abia se unise politic și administrativ – Alecsandri și Alecu Russo⁴, dar mai ales Eminescu.

În 1908/1909, **Spiritul critic în cultura românească** al lui Ibrăileanu sintetiza o stare de spirit și o atitudine teoretică în care conceptul de **imitație** și de **împrumut** aveau locul lor de prim-plan afirmat fără inhibiții: „poporul român n-a avut norocul și onoarea să contribuie la formarea civilizației europene”⁵, „românii care n-au creat aproape nimic, au împrumutat aproape totul”⁶, scrie criticul care, la acel ceas, nu avea cum să cunoască nuanțat faciesul ortodoxiei noastre latine, parte constitutivă a culturii Europei răsăritene. Adept al nevoii de occidentalizare a țării sale, Ibrăileanu merge pe firul evoluției noastre cu

Garabet Ibrăileanu
1871–1936

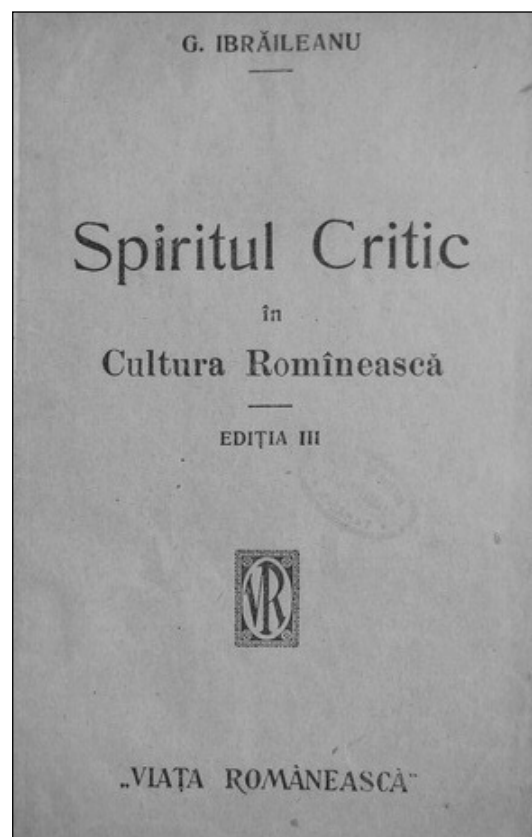
ochii ațintiți într-o singură direcție: „Toată istoria culturii românești, de la sfârșitul veacului de mijloc până azi, e istoria introducerii culturii străine în țările române; și toată istoria culturii românești, din veacul al XVI-lea până azi, nu e decât istoria introducerii culturii apusene în țările române”.⁷

Cultura apuseană, în accepția autorului, cea a sașilor luterani și mai ales cea a Poloniei nobiliare – „Polonia devine pentru Moldova ceea ce azi e Franța pentru România”⁸ – precizează el cu o intuiție remarcabilă, chiar dacă nu vede partea de Occident din Evul Mediu românesc și chiar dacă nu știe accesul la Apusul renascentist și baroc prin filiera levantină, orbit fiind de „invazia înăbușitoare a grecismului”⁹.

„Studii rămân de făcut” – nota chiar Ibrăileanu –, conștient de nevoia aprofundării

propriilor sale teze, „documentația cărții e insuficientă”, adăuga peste ani George Călinescu¹⁰, și este limpede că astăzi recursul la alte discipline, ținând de istoria culturii – zona artelor vizuale, a arhitecturii, a lecturii –, ne poate confirma cu asupră de măsură principala teză a lui Ibrăileanu. În esență, aceasta sună în felul următor și vizează binomul moldo-muntean: „Muntenia, în acest veac – vorbind până la 1880 – se caracterizează prin **lupta revoluționară împotriva vechiului regim** și prin **inferioritatea culturii**. Muntenia reprezintă – s-ar putea zice, voința și sentimentul, pe când Moldova mai cu seamă inteligența. Muntenia face o operă mai utilitară; ea își cheltuiește energia în lupta pentru schimbarea ordinii sociale, caută să transplanteze din Apus formele noi. Moldova face o operă mai de lux, ea caută să adapteze la noi formele cugetării apusene. De aceea în Muntenia vom găsi o legiune de patruzeciști, în Moldova, o legiune de spirite critice și de literatori”¹¹. Combătut imediat de Iorga care recurge la fondul tragic și roman al românilor, minimalizează aportul polonez și nu vede rolul unor **moldovenisme**, amintind profesorului ieșean că Muntenia i-a dat pe Bălcescu, Cârlova și Grigore Alexandrescu, iar Ardealul pe Bărnuțiu, Barițiu și Cipariu, replica prelungitoare a punctului de vedere al lui Ibrăileanu a venit tocmai de la rivalul său intelectual din cenaclul **Sburătorul**, care nu doar în chestiunea **imitației** este pe aceeași poziție cu criticul de la **Viața Românească: în Istoria civilizației române moderne** din 1924–1926, Eugen Lovinescu, studiind încercările instituționale din 1821 și 1839, ca și desfășurarea Revoluției de la 1848, recunoștea **spiritul revoluționar al Munteniei și spiritul inhibitiv al Moldovei**¹², concluzionând „liberalismul muntean și criticismul moldovenesc trebuie... privite și prin prisma psihologiei etnice”¹³.

Pe urmele a doi mari critici și istorici literari să mi se îngăduie excursul istoric propriu-zis. Logica istorică a deosebirilor și a separării celor două țări românești a fost deja schițată de P.P. Panaitescu într-un text cunoscut privitor la **dualismul politic românesc**, publicat cu mai bine de opt decenii în urmă și parțial reluat¹⁴, cu observații de istorie economică și de geografie istorică.

Argumentele de istorie culturală premodernă pe care le-am adăugat în decursul timpului¹⁵ pot contribui, sper, la discutarea senină a unei realități care seamănă cu un **dualism spiritual** și care nu vine să contrazică adevărul fundamental al unei unități genetice, antropologice, mentale și lingvistice a viețuitorilor de la Carpați și Dunărea de Jos. Una dintre noutățile primei modernități românești – intuită magistral de Ibrăileanu, în treacăt fie spus – este cea a **particularizărilor regionale**. În acest fel aplicăm și la istoria noastră o mai veche preocupare internațională de **Landesgeschichte**, de cercetare a regionalizării – ceea ce într-un congres mondial de științe istorice de acum douăzeci de ani s-a numit **Early Modern Regionalism**¹⁶ – încercând în acest fel, pentru Muntenia și pentru Moldova, să continuăm tradiția academică de cercetare din prima jumătate a secolului trecut.

Plecând de la asemenea constatări de **sociologie beletristică** (termenul îi aparține lui Ștefan Zeletin) și apelând la argumentul artelor vizuale în primul rând am încercat să schițez o geografie spirituală a spațiului național cu o zonă de amestec etnic, de civilizația cosmopolită și dinamică, ca și alta mai autarhică, mai imobilă, care coincide cu

aceea sugerată cândva de Gheorghe Brătianu¹⁷ și mai ales cu aceea propusă de Călinescu¹⁸: „Eminescu, Titu Maiorescu, Creangă, Coșbuc, Goga, Rebreanu, Sadoveanu, Blaga etc., ca români puri fără discuție (ardelenii, mai cu seamă și subcarpații au această calitate), sunt consultabili pentru nota specifică primordială. Alecsandri, Odobescu și alții în felul lor, cu tinctură mai mult sau mai puțin grecească, sunt reprezentativi pentru ramura noastră meridională... Bolintineanu, Caragiale, Macedonski etc. sunt traci. Prin ei lumea geto-carpatină face legătura cu familia obștească tracogetică și-și reamintește de structura ei autentic balcanică”.

Printr-o translație dinspre literatură către domeniul special al vizualității deslușim spațiul moldo-transilvan și cel munteno-oltean care, în prima noastră modernitate, cea a secolelor XVII și XVIII, s-au manifestat cu legături occidentale pătrunse de Orient și cu legături balcanice, pătrunse de noutăți apusene.

În construcția culturală românească, un capitol important poate fi denumit **Occidentul european și spațiul Moldovei. Un Apus colorat de orientalisme**.

De mai multe ori și de mai mult timp, evocând fericita diversitate a formelor de veche civilizație românească am subliniat cu tărie orientarea permanentă a Moldovei ortodoxe către lumea apuseană și catolică. Scriam cu câteva decenii în urmă că Moldova, mai deschisă Occidentului prin datele geografiei și mai permeabilă – înainte de 1600 chiar – acelor înnoiri pe care, prea grăbiți, unii le-au citit drept semnele unei Renașteri autohtone, a fost pământul românesc care a ținut în păturile superioare ale societății sale, spre anume forme de viață nobiliară aristocratică încă din veacul deschis de Movilești, este o împrejurare istorică pe care a semnalat-o însuși Eminescu; să nu uităm însă că poetul național găsea aici argumentul hotărâtor al unei străvechi și orgolioase **boierii** moldovenești, pe care și-o puteau lesne și îndrituit proclama conservatorii creatori și sprijinitori ai **Junimii** ieșene înaintea **roșilor** munteni – **prăvăliașii** amintiți de Ibrăileanu –, coborâtori din pașoptiștii unei revoluții ce triumfă o clipă la București. Specificul acesta moldovenesc, mai afîn înnoirilor și Europei apusene,

esențial diferit de **democratismul** muntenesc și oltenesc atașat trecutului statal și lumii balcanofanariote – un specific perceput înainte de 1859 de Russo sau Alecsandri – era cel evocat, nu o dată, în ziaristica eminesciană, amintindu-ne, între altele, că „suflarea cuceritoare a Miezenoștii e mai tare spre Moldova”¹⁹ față de o Muntenie unde stăpâneau „rămășițele haimanalelor de sub steagurile lui Pasvanoglu și Ypsilanti și resturile numeroase ale cavalerilor de industrie din Fanar”²⁰.

Propensiunea occidentală a Moldovei corect demonstrată de Ibrăileanu este o realitate istorică pe care, confesional și artistic, o înregistrăm din chiar veacul întemeierii statale – intră aici bazilica Bogdăneștilor din Rădăuți, forturile mușatine de la Suceava și Neamț, racla genoveză de la Cetatea Albă, goticul ștefanian, manierismul Dragomirnei, chipul **sarmatic** polonez din broderia funerară a lui Ieremia vodă de la Sucevița, modenatura de Renaștere italo-polonă de la Golia, ecourile din opera juridică a lui Prospero Farinacci în **Pravila** lui Vasile Lupu, veșmântul neoclasic al atâtor lăcașuri moldovenești construite – citez pe un contemporan – „nach der neuesten Bauart”, într-un loc unde răsuna *Te Deumul* lui Giuseppe Sarti și se citea Fénelon. Aceasta în vecinătatea unei Muntenii legate de Turcocrăția balcanică, de tradiționalismul basarabesc, de **istorismul** brâncovenesc, de lectura nomocanoanelor bizantine, de amprenta folclorică a culturii.

Cu exact un secol înainte de moartea lui Garabet Ibrăileanu, deslușitorul unor căi divergente ale civilizației noastre mai vechi, un observator avizat, precum Saint Marc Girardin – deputat, profesor la Sorbona și viitor membru al Academiei Franceze – putea să scrie, premonitriu aproape, următoarele: „Si les deux Principautés étaient réunis, il y’avaient plus d’éléments de tiers – état en Valachie et d’aristocratie en Moldavie”²¹. Era, de fapt, ceea ce cu alte cuvinte și în alt mod avea să susțină lucidul creator al **Vieții românești**.

Note

¹ I. Holban în **Postfața** la G. Ibrăileanu, **Spiritul critic în cultura românească**, București, Editura Minerva, 1984.

-
- ² N. Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, București, 2008, p. 459.
- ³ *Neamul românesc*, 1936 apud Al. Piru, *Viața lui G. Ibrăileanu*, București, 1946, p. 178; vezi N. Iorga, *Teoriile literare ale unui nou profesor de Universitate* (G. Ibrăileanu), în „*Neamul românesc*” 3, 1909, p. 248–255, 4.1909, p. 325–336.
- ⁴ N. Manolescu, *op. cit.*, p. 461.
- ⁵ *Spiritul critic...*, p. 11.
- ⁶ *Ibidem*, p. 12.
- ⁷ *Ibidem*, loc. cit.
- ⁸ *Ibidem*, p. 14.
- ⁹ *Ibidem*, p. 15.
- ¹⁰ *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ed. a II-a, ed. revăzută și adăugită, ed. Al. Piru, Editura Minerva, 1982, p. 666.
- ¹¹ *Spiritul critic*, p. 17.
- ¹² *Istoria civilizației române moderne*, București, ed. Z. Ornea, Editura Științifică, București, 1972, p. 110–111.
- ¹³ *Ibidem*, p. 29.
- ¹⁴ *De ce au fost Țara Românească și Moldova țări separate?* (extras), București, 1938, *idem*, în *Interpretări românești*, București, 1947, p. 131–142; *idem*, *Introducere la istoria culturii românești*, București, 1969, p. 26, p. 301–304.
- ¹⁵ R. Theodorescu, *Despre prima modernitate a românilor*, București, 2001.
- ¹⁶ Proceedings. 19th International Congress of Historical Sciences, Oslo. 6–13 august 2000, Oslo, 2000, p. 230–235.
- ¹⁷ *Le problème de la continuité daco-roumaine*, București, 1944, p. 22.
- ¹⁸ *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, p. 974.
- ¹⁹ *Opere. XIII. Publicistică. 1882–1883. 1888–1889*, București, 1985, p. 34.
- ²⁰ *Opere, XII, Publicistică. 1 ianuarie–31 decembrie 1881*, București, 1985, p. 266.
- ²¹ *Souvenirs de voyahes et d'études*, Paris, 1852, p. 286.

Reputația și credibilitatea băncilor centrale derivă din independența lor

*Napoleon Pop**

Valeriu Ioan-Franc

Membbru corespondent al Academiei Române

Omenirea se află la ceea ce specialiștii spun un *turning point*, care nu este un punct de inflexiune al unei dinamici de la bine la rău sau invers, ci începutul unei transformări. Ea este percepută ca atare, dar departe de a fi lămurită. Subterfugiul lipsei de precizie vine de la faptul că s-a găsit un eufemism în care ar trebui să avem încredere: mergem spre economia verde și digitalizare. Este un îndemn bun în marea incertitudinilor imposibil de deslușit, în era celor mai complicate modele econometrice asistate de cele mai bune infrastructuri informatice. Din păcate, acestea nu pot asimila reacțiile umane devenite tot mai volatile și voluntare, indiferent că vorbim de oamenii de rând, marea masă de consumatori care dau viață economiilor, sau de decidenții responsabili la orice nivel. Marile transformări la care trebuie să facem față sunt mai degrabă mari provocări, decât oportunități. În această ecuație nu există egalitate în termeni, pentru că mereu se va spune că pentru provocări nu există bani suficienți pentru a le face față, iar pentru oportunități nu avem competențele de a le valorifica atunci când merită.

Ceva din încrederea lumii, parte din ea arondată încă băncilor centrale prin ceea ce reușesc să facă, în locul sau, mai recent, completând acțiunea guvernelor (ultima formă fiind mai mult o exprimare diplomatică, de împăciuire), intră în oboseala dovedită de competiția dintre criptomonede și monedele digitale ale băncilor centrale. Este de observat că, în timp ce guvernele au reacții aproape lipsă cu privire la criptomonede, măcar din interesul de a

proteja populația, de a aluneca pe cântecul sirenelor bitcoin sau ethereum, băncile centrale trag semnale de alarmă cu privire la volatilitatea unor astfel de criptomonede, dar mai ales la caracterul lor speculativ, în spatele cărora nu există nimic pe ce să te bazezi. Da, se poate admite pe raportul cerere și ofertă, dar acesta nu este de natura celui cunoscut și tratat în manualele de *economics*, ci poate de natură medicală, a psihozei induse celor în căutare de noutăți.

Sunt multe comentarii contra criptomonedelor, prin care cei care devin dependenți de ele sunt avertizați de nimicul pe care îl reprezintă. Miliardarul Warren Buffett, cu posibilități de a investi mai în orice, a făcut cele mai dure declarații despre criptomonede (despre bitcoin afirmând că este „otravă de șobolani la pătrat” sau „că nu are valoare unică defel, nu produce nimic”), ele fiind lipsite de valoare, iar cine investește în ele să se aștepte la speculațiile cu finalități dintre cele mai riscante. Un alt miliardar, Berkshire Hathaway, ne lămurește cu entuziasmul pentru bitcoin pe fundalul celei mai dificile crize economice produse de pandemie. După o creștere de 350% în 12 luni, la circa 60 000 de dolari, în prezent valoarea de vârf este înjumătățită, iar decăderea bitcoin va continua, confirmată și de declarațiile contradictorii ale unuia ca Elon Musk, CEO la Tesla Motors, că va vinde mașini electrice pe bitcoin, după care a renunțat la această asigurare, producând consternare în rândul investitorilor. Dar poate cea mai bună referire la ce este o criptomonedă o luăm tot de la Warren Buffett cu mulți ani în urmă (CNBC, martie 2014): „Nu este

* Dr., director științific, Institutul de Economie Mondială al Academiei Române

o monedă. Nu îndeplinește criteriile pentru a fi o monedă. Nu aș fi surprins dacă ar dispărea în 10 sau 20 de ani. Nu este un mijloc de schimb de durată, nu depozitează valoare. A devenit un lucru foarte speculativ și oamenii le cumpără (criptomonedele) și le vând, fiindcă speră că vor crește sau scădea exact cum au făcut cu bulbii de lalele în urmă cu mult timp”.

Iată contextul în care rolul băncilor centrale devine un obiect special de comentarii și dezbatere, iar acest lucru nu este întâmplător când edificiul acestora, clădit cu migală în sute de ani, pare să fie erodat în fel și chip. Nu credem însă că meritul opiniilor este pe drumul cel bun sau că ar fi de bun augur, dar în această lume economică băncile centrale rămân un pilon și o referință pentru ceea ce numim fie stabilitate, fie sustenabilitate. Modul lor de acțiune a fost comparat cu zborul unor păsări – șoim și porumbel (*hawk, dove*) –, funcție de îngrijorarea față de inflație sau de șomaj. Roiul lor a fost completat mai recent de o altă pasăre, lebăda verde (*green swan*), prin grija analiștilor de la BIS (Bank of International Settlements), banca băncilor centrale, o încercare de denumi noul tip de riscuri sistemice la care pot fi supuse, legate de schimbările climatice. Termenul este inspirat de conceptul dezvoltat de Nassim Nicholas Taleb în 2008 – lebăda neagră (*black swan*) – definind un eveniment rar, impredictibil, catastrofic. Este posibil ca acest roi de păsări să ne poată da o imagine mai bună în ceea ce privește calibrarea instrumentelor de politică monetară, de data aceasta într-o triangulație mai complicată determinată de pandemie, pentru care există un anunț pentru un al patrulea val, prevestind de fapt permanentizarea acestui pericol pentru economii și omenire.

Criza financiară, începută în 2008, și criza pandemică a anilor 2020 și 2021, cu efectele ei economice profunde, au readus în prim-plan dezbaterile despre independența băncilor centrale. Mai este ea adevărată prin instrumentele neortodoxe prin care își conduc politica monetară? Ce vrea să spună o combinație de relaxare cantitativă cu dobânzi dintre cele mai scăzute, alunecând spre niveluri negative, și o reducere semnificativă a rolului cursului de schimb (chiar suprimat, după opinia lui Mervyn King, fostul guvernator al Băncii Angliei, vezi Bloomberg: „The Case for Post-Pandemic Pessimism”) și cu o puternică

percepție de monetizare a deficitelor guvernamentale? Desigur, situațiile au fost excepționale, iar regula spune că în astfel de situații trebuie aplicate măsuri excepționale, ceea ce s-a făcut. Modul în care au fost explicate de conducătorii unor importante bănci centrale sau teoretizate de academici ne-au condus spre concluzii interesante. Una dintre ele a fost inovația în politica monetară, alta necesitatea de intervenție, multe altele spre o altfel de ajustare în corelația dintre politica fiscală și cea monetară.

Criza financiară s-a încheiat relativ cu acceptarea că răspunsul la ea făcut de băncile centrale importante – FED, Banca Angliei și BCE – a fost pe de parte cel mai consistent și să nu uităm că Tichet, Draghi și în prezent chiar Lagarde susțin necesară intervenția mai fermă a guvernelor în relansarea economică, băncile centrale epuizându-și muniția cu costuri care încă nu pot fi evaluate: un bilanț superexpandat, atac la credibilitatea și reputația acestora. Dacă în contextul evaluărilor revenirii economice din anul 2021 se vorbește de cel mai bun răspuns combinat al politicii monetare și fiscale la pandemie, planează îndoiala că guvernele par să nu înțeleagă întinderea necesară a stimulentei fiscale, mesajul conducătorilor băncilor centrale fiind cel al neretragerii lor înainte de o certă securizare a creșterii economice. Nici BCE, prin vocea președintelui Lagarde, nu crede că poate să-și retragă angajamentul de a asigura condiții financiare favorabile prin programul PEPP (Pandemic Emergency Purchase Programme) înainte de luna martie 2022 (!) – cumpărări de obligațiuni în valoare de 1850 miliarde de euro –, cum se specula cu câteva săptămâni înainte de ședința de politică monetară din 10 iunie 2021: „It’s far too early and it’s actually unnecessary to debate longer-term issues. Our focus in June is going to be on favourable financing conditions for the economy at large and to all sectors” (Lagarde, citată de Reuters, 21 mai 2021).

Suntem în etapa în care un tip de coordonare între băncile centrale și guverne este necesară mai mult ca oricând din două motive: necesitatea redresării economiei globale și nu oricum, ci prin angajarea ei spre cele două noi direcții asumate de responsabili de politici economice, respectiv economia verde (cu impactul decarbonizării totale

până în 2050) și digitalizare. Este de remarcat că cele două direcții de tranziție a economiei globale ridică și chiar complică problema independenței băncilor centrale, implicarea directă a acestora și părăsirea neutralității politicii economice însemnând pentru mulți din consiliile de guvernare a băncilor centrale probleme de credibilitate și reputație. În discuție este problema partizanatului băncilor centrale cu politicienii ajunși la guvernare, în căutarea unui suport al acestora cu care s-au învățat de la criza financiară încoace. Noile dubii și îndoieli cu privire la independența băncilor centrale se adaugă la cele existente, iar acest lucru amână, deocamdată pe termen lung, orice dezbateră pe subiect, după cum afirma Lagarde cu privire la posibila dezangajare BCE de PEPP. Creșterea randamentului obligațiunilor cu efectul majorării costurilor împrumuturilor, observabilă în ultimul timp, rămâne preocupantă mai ales în sarcina guvernelor, cu ceea ce fac ele, dar acest lucru nu ar trebui să împiedice mandatul propriu-zis al băncilor centrale.

Poate în sens larg ar fi bine să vorbim de necesitatea unei armonii între politica monetară și fiscală, dar este important cum trebuie înțeleasă aceasta. În legătură cu acest lucru, ne este util un memento istoric evocat de Mervyn King (vezi Bloomberg: „The Looming Test for Central Bank Independence”), legat de data de 4 martie 2021, când se împlineau 70 de ani de la acordul dintre FED și Trezoreria SUA, (re)stabilind independența băncii centrale americane și susținută de atunci până în zilele noastre. Înțelesul acestui acord s-a răspândit ulterior la mai toate băncile centrale din țările dezvoltate. În articolul menționat, King se întreba dacă această independență va supraviețui de acum încolo (*But will it survive?*). Textul acordului din 4 martie 1951, intervenit după tensiunile apărute între cele două instituții, când înțelegerea din 1942 nu mai putea fi continuată (FED să susțină efortul de război prin înghețarea dobânzii pe termen lung la obligațiunile guvernamentale la 2,5%, iar continuarea respectivei înghețări și în războiul din Coreea – 1950 – ducând la presiuni inflaționiste puternice), este extrem de elocvent prin scurtime: „Trezoreria și FED au ajuns la un acord complet cu privire la politicile de management al datoriei și celei monetare care trebuie urmărite în scopul

înaintării spre scopul comun prin care să se asigure finanțare cu succes a cerințelor guvernului și, în același timp, să minimizeze monetizarea datoriei publice”.

Acest acord a pregătit terenul pentru Paul Volcker, devenit președinte al FED, să ia măsurile drastice, din anii 1980, pentru a reduce inflația în SUA, ceea ce ar fi fost imposibil dacă presiunile Casei Albe ar fi continuat atunci și ulterior. Este dat cazul președintelui Truman, chiar după semnarea acordului din 1951, când noul președinte al FED numit de el, William McChesney Martin, a urmat o politică monetară eliberată de orice semne de amabilitate față de guvernul SUA și, mai nou, conflictele președintelui Trump cu președintele FED. King relevă, totuși, o diferență surprinzătoare în timp, afirmând că presiunea de a menține dobânzile cât mai jos, în prezent, pleacă chiar de la băncile centrale, în virtutea faptului că orice „știre proastă” trebuie să aibă un răspuns în politica lor monetară. Controlul randamentului obligațiunilor statului se impune pentru ca piețele financiare să funcționeze în regula expansiunii ofertei de bani în linie cu deficitele bugetare mari ale guvernelor. Despre pericolul inflaționist vorbesc mai puțin guvernele, însă băncile centrale, după cum s-a observat, nu mai pot face abstracție de el, din moment ce încearcă să-și calibreze politica monetară (FED și BCE) pentru o inflație ușor mai mare decât definiția cantitativă a stabilității prețurilor. În opinia noastră vorbim tot de independența de acțiune a băncilor, pornind de la o comunicare din timp, în intențiile de calibrare a instrumentelor de politica monetară, din nou în avans, înainte ca inflația să explodeze. Să nu uităm că programul major de stimulente fiscale al președintelui Biden a fost lansat cu opinia că guvernul SUA nu are de ce să se îngrijoreze de inflație (*nothing to be concerned about*).

Băncile centrale se îngrijorează de inflație în temeiul mandatului lor primordial, unul dintre instrumente fiind reglarea lichidității de o manieră acomodativă, esențială pentru funcționarea pieței financiare în prezent și de care depinde și relansarea economică în interes guvernamental. Acceptarea unui șoc inflaționist de tip *one-off* – puțin peste 2%, după o îndelungată perioadă de pericol deflaționist – este deocamdată efectul

imposibilității de a abandona promisiunea pentru stimulente monetare, dar, la momentul când inflația devine certă, dobânzile vor fi ridicate. Acest moment de certitudine, de data aceasta, nu poate fi dat de modelele econometrice cunoscute, iar a te baza numai pe ele reprezintă un alt pericol. Ideea este dusă mai departe de Otmar Issing, numit de către King „primul lider intelectual al BCE”, acesta afirmând că atunci când așteptările băncilor centrale nu se îndeplinesc, credibilitatea acestora poate fi pierdută. Tocmai acesta este contextul prezent în care se dezbate, dacă este nevoie de un alt acord de restabilire a ecuației credibilitate – independență pentru băncile centrale cu privire la conduita politicii lor monetare.

Prezentul de acțiune al băncilor centrale înseamnă pentru mulți analiști o schimbare în „haina” acestora, prin efectul că retorica dezvoltată pe tema schimbărilor climatice este declanșată cu mult înainte de a se acționa. BCE va face un mare caz asupra subiectului când își va definitiva/revizui strategia monetară din această toamnă 2021, ne spune Andrew Kenningham, șef editorial pentru „Europe Economist”. Strategia va cuprinde în mod necesar modul de adresare a riscurilor schimbărilor climatice de către sectorul financiar și noii pași pentru „relaxarea cantitativă (QE) verde”. Dar trebuie de văzut care va fi modul de cooperare guverne – bănci centrale în controlul riscurilor economiei verzi. Desigur, levierul de acțiune împotriva emisiunilor de carbon este la îndemâna guvernelor, ceea ce în Europa se întâmplă prin aplicarea de politici de reducere a efectelor de seră. La nivelul Uniunii Europene avem inițiativa Emissions Trading System reglementând prețul și taxele pe carbon, cu incidențe asupra utilizării Fondului de redresare și reziliență (FRR). Băncilor centrale le revine calitatea de sprijin al politicilor guvernamentale, fără a aduce atingere mandatului lor pentru stabilitatea prețurilor. Totuși, băncile centrale au acceptat un stres test pe ipotezele riscurilor financiare ale combaterii schimbărilor climatice, cu creșterea implicării în supravegherea băncilor comerciale din punct de vedere al sistemelor lor proprii de management al riscurilor, cuprinzându-le și pe cele legate de creditarea pentru investiții verzi.

Rămân controversate măsurile ce vor fi luate de BCE pentru așa-zisa înverzire a politicii sale monetare, ceea ce ar însemna, în opinia unor analiști, o modificare conceptuală de proporții – ceva care era *out of vogue* de decenii –, respectiv creditarea directă, cu aceeași întrebare dacă o face din proprie inițiativă sau la ordinul guvernelor. Nu se știe în ce măsură cele două direcții posibile de înverzire a politicii monetare – ca angajamentul pentru achiziții de active care au ca bază obiective de mediu (*green QE*) și controlul scopului operațiunilor Targeted Longer-Term Refinancing Operations (TLTROs) – ar putea suspenda neutralitatea politicii monetare a BCE, deci și a altor bănci centrale, în rolul lor de a servi egal și universal economia. Deja dezbaterile și pe subiectul neutralității politicii monetare a băncilor centrale sunt aprinse, ceea ce înseamnă că noii pași vor fi luați cu precauție, orice partizanat afectând independența băncilor centrale, dar și credibilitatea lor în fața populației și mediului de afaceri. Nu este exclus ca să apară un nou fenomen, alături de cel al spălării banilor, ca riscul de „greenwashing” al proiectelor pentru care se cer credite, poate din surse mai puțin verificabile din punct de vedere al alocării banilor.

În concluzie sunt multe aspecte în dezbatere pentru noul drum și haine ale băncilor centrale impuse de realitățile cu care ne confruntăm și care ne zdruncină gândirea formată din ultimele trei-patru decenii cu privire la ce trebuie să facă cu adevărat băncile centrale. De fapt, ele sunt ținta unui uriaș stres pe cale să ne năruiască acel echilibru care ne dădea încredere în *fiat money* și cum sunt folosiți acesteia pentru a revendica controlul inflației și al șomajului. Senzația extinderii mandatului băncilor centrale, știut fiind că pentru fiecare obiectiv ai nevoie de un instrument dedicat, complică mult lucrurile într-o lume a incertitudinilor unde guvernele ar trebui să-și asume în continuare rolul principal. Extinderea partizanatului, de care guvernele se pot bucura legal, către băncile centrale încă independente, nu poate fi de bun augur. Orice noi obiective introduse în mandatul băncilor centrale înseamnă un pericol real la independența acestora, or, succesul lor – cu conotația clară de un răspuns bun și adecvat al acestora la cele două crize – a depins de independența lor operațională în realizarea man-

datului lor specific, eliberat de influența politicianilor aleși.

Succesul sau eșecul băncilor centrale depinde numai de modul în care parlamentele vor verifica dacă și-au atins obiectivele în mod independent. O altă măsură nu poate exista, cu atât mai mult cu cât ar trebui evitată implicarea băncilor centrale în situații de maxime urgențe, așa cum s-a întâmplat în ultimii 15 ani. Ritmul de acțiune al băncilor centrale este, în opinia noastră, unul așezat și așa trebuie să rămână, constatându-se că, cu mici excepții, incertitudinile au cauze în conduita politicilor publice, iar surprizele de azi se rostogolesc în urma unor decizii guvernamentale mai vechi. Chiar și exogenitatea pandemiei ar trebui amendată de faptul că situația sistemelor sanitare nepregătite pentru un astfel de eveniment a fost rezultatul investițiilor precare făcute de guverne în domeniu.

Se spune că impunerea care vine din diferite direcții ca băncile centrale să se ocupe de

schimbările climatice și chiar de inegalitate dau percepția că respectivele probleme au devenit existențiale, scăpate de sub controlul sistemelor de administrație perindate și alternate de decenii. Desigur, nu poate fi un refuz de implicare, dar la o atentă privire la ceea ce fac în prezent băncile centrale, înțelepciunea lor nu este un act de indiferență. Băncile centrale dispun de un kit de instrumente și acțiuni care asigură integritatea și stabilitatea sistemelor financiare naționale, le pot cere transparentizarea de date mai multe din partea băncilor comerciale cu privire la creditările legate de riscurile climatice, solicită cerințe clare de capital și lichiditate pentru băncile cu expunere crescută la riscuri climatice, pot controla finanțări spre proiecte carbon intensive etc.

Poate băncile centrale ar trebui să-și angajeze experți în climă, epidemii, chiar dacă fenomenele de gen pot fi neregulate și neliniare, așa cum afirmă Christine Lagarde (BCE) și Leal Brainard (membru al consiliului guvernatorilor FED).

Un secol de cooperare internațională intelectuală. 65 de ani de prezență românească la UNESCO

*Mircea Duțu**

La 27 iulie a.c. se împlinesc 65 de ani de la aderarea României la Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO) și, totodată, de prezență românească în cooperarea internațională de profil instituționalizată prin sistemul ONU, instituit după cea de-a doua conflagrație mondială. În același timp, este vorba de o tradiție care urcă în timp la 1921, deci de amploarea unui secol, care se impune marcată și evocată ca atare. Suntem în fața unei continuități naturale a preocupărilor de organizare a păcii prin drept, manifestate după Primul Război Mondial și concretizate, inițial, prin crearea Societății Națiunilor (1919), căreia i s-a alăturat în mod necesar, în 1921, Organizația de Cooperare Intelectuală (OCI), transformată, după experiența următorului conflict mondial și în condițiile istorice de atunci, în Organizația Națiunilor Unite (ONU) [1945] și cele 14 instituții specializate ale sale. Asocierea celor două aniversări se impune nu numai din rațiuni de filiație instituțională, din perspectiva evoluțiilor relațiilor internaționale, ci și din una românească, întrucât la inițierea „cooperăției intelectuale” se află și un aport românesc, în promovarea sa implicându-se semnificativ instituțiile naționale pertinente, în frunte cu Academia Română, iar personalități precum Demetru Negulescu, Elena Văcărescu, George Oprescu sau Nicolae Titulescu au contribuit la propagarea „spiritului intelectual” și solidar al Genevei.

În acest fel aniversarea națională privită prin prisma tradițiilor internaționale, în parte și proprii, își amplifică semnificațiile și

accentuează actualitatea, înscriindu-se în efortul universal de împlinire a idealului: „Întrucât războaiele încep în mintea oamenilor, în mintea oamenilor trebuie construită apărarea păcii” (Preambul, Constituția UNESCO, 1946).

1. Organizația de Cooperare Intelectuală (OCI) și promovarea spiritului păcii prin educație, știință și cultură

În istoria dreptului și relațiilor internaționale Organizația de Cooperare Intelectuală (OCI) este caracterizată ca instituție specializată a Societății Națiunilor (SN), fondată în 1921, în scopul „promovării condițiilor favorabile păcii internaționale”, respectiv „a permite dezvoltarea spiritului critic prin intermediul educației”¹. Ideea și practicile promovării colaborării internaționale în domeniul intelectual s-au născut și dezvoltat prin crearea și activitatea numeroaselor asociații ale societății universitar-profesionale de la sfârșitul veacului al XIX-lea și primele decenii ale secolului al XX-lea, preocupate de educarea popoarelor, cultivarea spiritului pașnic și condamnarea războiului, cu convingerea că națiunile erau în mod fundamental solidare și că, în orice caz, cooperarea și nu confruntarea constituie modul (normal) de funcționare al societăților evolute. Pentru acest curent ideatic-acțional, proiectul Societății Națiunilor de organizare mondială a păcii și sădire a sentimentului pașnic în rândul popoarelor lumii ca o garanție a acesteia, apărea drept contextul potrivit pentru materializarea unor atari obiective. Așa se face că în cadrul Conferinței de pace de la Paris (1919), care

a urmat Primului Război Mondial și sub puternica impresie a ororilor acestuia, s-au formulat mai multe propuneri de instituționalizare și înscriere a dimensiunii intelectuale a demersului internațional de colaborare pașnică. Așa, de exemplu, în Comisia pentru preconizata organizație internațională, delegatul Belgiei propusese să se introducă o dispoziție privitoare la „relațiile intelectuale internaționale”. La rândul său, prin concepție, modul de abordare și mijloacele de intervenție, marele proiect internațional apărea deschis în mod natural perspectivelor păcii prin educație și cultură. Și totuși, în pofida unor atari premise, poate și sub greutatea problemelor militare, politice și economice pe care erau chemați să le rezolve, participanții la conferință și promotori ai noului așezământ interstatal nu au reușit să rețină și să consacre, juridic și oficial, această dimensiune a sa. Rămasă în afara structurilor inițiale stabilite prin Pactul constitutiv și a prevederilor sale, preocuparea intelectuală a perseverat asupra urgenței și importanței demersului cultural și necesității instituirii unui mecanism special de cooperare internațională. Astfel, prin rezoluția din 21 iunie 1920 a Asociației Franceze pentru Societatea Națiunilor se cerea acesteia din urmă să creeze o organizație pentru munca intelectuală și promovarea ideilor sale directe în materie, iar în realizarea acestui deziderat, în prima sa sesiune din 18 decembrie 1920, Adunarea, sesizată de proiectul de rezoluție Negulescu²-Pouillet-Ferraris, cerea Consiliului să studieze problema organizării cooperării intelectuale și „rolul influenței educative asupra spiritului de înțelegere și de cooperare mondială”. Supus aprobării, la 21 septembrie 1921, Raportul va reprezenta „actul de naștere” al Comisiei Internaționale de Cooperare Intelectuală, elementul central al organizației; în pofida reticenței englezilor față de predominanța franceză în materializarea proiectului, aceasta și-a început efectiv activitatea în ianuarie 1922.

Inițiativa a fost considerată venită să complinească o lipsă a Pactului și să îmbogățească mijloacele cu care era investită Liga Națiunilor să acționeze pentru organizarea păcii, cu atât mai mult cu cât ea era legată nu numai în spiritul, dar și în activitatea sa de opinia publică, fiind fondată în principal pe sistemul sancțiunilor

morale. Influențarea și asocierea opiniei publice în marea operă de diseminare a ideilor și promovare a valorilor păcii se conjugau perfect cu scopurile celei dintâi organizații internaționale cu vocație universală, menită să propage solidaritatea umană, pacea prin drept și o nouă ordine internațională care să excludă războiul și conflictele violente, în general, dintre state. Primul său președinte a fost ales, pentru perioada fondatoare 1922–1925, în persoana filosofului francez Henri Bergson (1859–1941); el a fost urmat de fizicianul Hendrik Lorentz (1925–1928) și literatul Gilbert Murrey (1928–1939). Treptat au fost create și plasate sub tutela Comisiei diverse organisme de profil; începând din 1923 diferitele comisii naționale și Oficiul Internațional de Informațiuni Universitare (OIIU), în 1925 a fost creat, la Paris, Institutul Internațional de Cooperare Intelectuală (IICI), iar în 1928 Institutul Internațional al Cinematografului Educativ și Institutul pentru Unificarea Dreptului Privat (la Roma). Cu sediul în capitala Franței, IICI va deveni principalul instrument de lucru al organizației și va fi perceput ca un factor de cultivare a dominației culturale franceze în Europa și în lume. De altfel, între 1926 și 1939, toți directorii săi au fost francezi și subvențiile necesare funcționării lui au fost asigurate, în proporție de 2/3, de către francezi.

Sarcinile „cooperării internaționale” se exprimau în trei categorii principale: a) favorizarea solidarității internaționale și a spiritului de cooperare; b) facilitarea relațiilor internaționale în domeniul cercetării științifice, această activitate fiind demonstrarea, prin excelență, a eticii universaliste; c) contribuția la asigurarea prestigiului muncii intelectuale și, de aici, a securității materiale a celor care o practică. Programul asumat era, și el, vast și ambițios, cuprinzând de la activități vizând apropierea între popoare, la cele consacrate apărării intereselor profesionale. Angajamentul internaționalist ocupa un loc de primă importanță, iar în acest sens rolul lui Léon Bourgeois (1851–1925), considerat „campion al solidarismului”, a fost determinant. Scopul inițierii și dezvoltării unui spirit internațional, a ceea ce se denumea atunci „conștiință internațională” urma să fie atins, pe de o parte, prin difuzarea idealului Societății Națiunilor în

rândul elitelor și a maselor populare, iar, pe de alta, pe cel al umanității ca atare, pe calea constituirii unor grupuri de excelență intelectuală, de genul unui „colegiu al spiritelor eminente”, cele care – precum Consiliul Newton – reprezentau cel mai înalt nivel al culturii și al științei. „Viitorul Societății Națiunilor – declara în fața Adunării acesteia Sir Gilbert Murray – depinde de formarea unei conștiințe universale. Acțiunea ei nu se poate înfîrîpa și spori decât dacă savanții, gânditorii și scriitorii din toate țările vor întreține raporturi continue și vor propaga dintr-o țară în alta ideile care să asigure pacea între popoare.”

Inițial era prevăzut ca respectiva Comisie să fie compusă din personalități alese „în considerare competenței, reputației lor în mediile savante și fără a ține seama de naționalitatea lor”. Totuși, cei 12 trebuiau să reprezinte cele 52 de state membre ale Societății Națiunilor în ansamblul lor, la fel și marile arii culturale ale umanității, în niciun caz o țară ori o cultură în special, ci, mai degrabă, una dintre diferitele ramuri de activitate intelectuală.

Așadar, criteriul determinant se impunea a fi cel al importanței, consacării, notorietății, într-un cuvânt statutul de lider intelectual internațional indiscutabil. Printre primii componenți se aflau personalități, precum Henri Bergson, Marie Curie, Albert Einstein, Thomas Mann sau Paul Valery. În lucrările organismului și pozițiile exprimate se confruntau idealismul tradițional al civilizației greco-romane și pragmatismul și sensul utilului lumii anglo-saxone.

Activitatea coerentă a organismului a fost destul de bogată. S-a ocupat de mijloacele necesare spre a face pe savanți să dea publicității descoperirile lor în materie de război chimic și gaze toxice; de chestiunea restrângerii accesului în universități (*numerus clausus*) etc.; s-au întreprins numeroase anchete pentru a se ajunge la reunirea unui congres internațional al instituțiilor de învățământ superior și crearea unei Școli Internaționale de Înalte Studii Politice; cercetarea arhivelor istorice; unificarea nomenclaturii științifice și terminologice arheologice; crearea unei instituții financiare pentru sprijinul intelectualilor; emiterea de împrumuturi pentru dezvoltarea intelectuală a țărilor; protecția titlurilor profesionale; tipărirea lucrărilor științifice

originale și difuzarea celor publicate în limbi puțin răspândite; crearea unui birou internațional de meteorologie; dezvoltarea legăturilor intelectuale dintre state prin schimbul de profesori și studenți și unificarea sistemului de echivalare a diplomelor, protejarea unei Federații studențești internaționale ș.a.

De asemenea, cu concursul experților, sub auspiciile sale s-a studiat și urmărit să se organizeze coordonarea, raționalizarea și perfecționarea bibliotecilor naționale și stabilirea de legături între biblioteci, ajungându-se, în 1929, la formarea Federației Internaționale a Bibliotecilor; crearea unui Oficiu Internațional al Muzeelor și a unei Comisii Internaționale a Artelor Populare; refacerea și perfecționarea Uniunii Internaționale pentru Protecția Proprietății Literare și Științifice. O direcție importantă a constituit-o promovarea spiritului internaționalist printr-o nouă orientare didactică a manualelor și a învățământului în general, spre ideile cooperării internaționale și aceasta nu numai prin difuzarea obiectivelor și spiritului Societății Națiunilor, ci mai ales prin însăși schimbarea bazelor învățământului național spre a-i imprima, „printr-o netezire spirituală”, ideea de înțelegere și colaborare internațională. Astfel, în urma propunerii delegatului Spaniei, Cesares, s-a adoptat o celebră rezoluție vizând examinarea revizuirii manualelor școlare (în frunte cu cele de istorie) și a supraveghea ca ele să nu cuprindă principii și metode contrare spiritului de înțelegere internațională (resentimente, critici la adresa altor națiuni etc.), de a face, deci, odată cu instruirea, pregătirea profesională și o educație specială în spirit internațional și ideea păcii. Pentru crearea unei adevărate „școli a internaționalismului și a păcii” au fost întreprinse inițiative instituționale, precum refacerea Comisiei de Studii și Conferințe, crearea unui Birou Internațional al Educației ș.a.

De-a lungul existenței sale, OCI a cunoscut două reforme majore succesive. Prima, în 1930, mai ales sub impactul reproșurilor venite din partea Secretariatului SN că Institutul manifestă o prea mare independență față de instituția sub auspiciile căreia se afla și al criticilor și acuzațiilor britanicilor de „imperialism francez” care s-ar fi manifestat în cadrul său, hotărându-se o întărire a controlului CICI, atenuarea caracterului apreciat prea birocratic, dar mai ales

unele măsuri de reducere a influenței franceze. Cea de a doua a avut loc în 1938 când, un act internațional de cooperare intelectuală, semnat de 45 de state, stabilea plata unei contribuții din partea acestora pentru constituirea fondurilor necesare susținerii inițiativelor reprezentative în materie. Documentul a fost ratificat de 11 țări și urma să intre în vigoare la 1 ianuarie 1940, dar ocuparea Franței de către trupele germane naziste va împiedica orice aplicare a sa. Ca atare, în iunie 1940, IICI a fost închis și a trebuit să se aștepte terminarea războiului, ca în 1945 să-și reia activitatea pentru puțin timp.

Datele problemei și circumstanțele internaționale schimbându-se radical, iar influența anglo-americană devenind dominantă, noua viziune a acestora asupra vieții internaționale avea să se impună prin crearea ONU și a sistemului său de instituții specializate, din care va face parte și UNESCO, înființată în 1946, cu sediul inițial la Londra, prin transformarea fostei OCI. La bilanțul istoriei, sistemul cooperării intelectuale inițiat în perioada interbelică sub egida Societății Națiunilor se prezintă cu unele rezultate indiscutabile, în frunte cu meritul de a fi demarat colaborarea instituțională în materie și de a fi creat premisele noului sistem instituțional post-belic. Marele reproș care i s-a adus a fost acela de a nu fi fost îndeajuns de universală, ceea ce este adevărat, și prea elitistă, și o atare constatare oarecum fondată, dar cu nuanțări și circumstanțieri absolut necesare ținând de realitățile concrete și particularitățile domeniului.

Prezența românească a fost una permanentă, consistentă și de prestigiu. Personalități, precum Elena Văcărescu, delegată permanentă, G. Oprescu, secretar general al ICI, ministrul de Externe Nicolae Titulescu, membrii Comisiei naționale de cooperare intelectuală au contribuit în acest cadru la promovarea și dezvoltarea legăturilor spirituale între națiuni și pentru educația și formarea noilor generații într-un anumit spirit de înțelegere și cooperare internațională. Își găseau, așadar, deplină confirmare aprecierile lui Nicolae Titulescu, potrivit cărora „pacea este azi o stare de spirit ca scop, o organizare legală ca instrument și un strigăt al inimii, adică o expresie prin cuvânt, ca mijlocul de a împlânta în conștiința universală imperioasele comandamente” (1933).

1.1. Institutul Internațional de Cooperare Intelectuală. Precum întreaga construcție instituțională a organizării păcii de acum un secol și cea vizând cooperarea intelectuală s-a afirmat în contextul diferențelor de viziune și practici franceze și britanice. Potrivit acesteia din urmă, cooperarea internațională trebuia să joace un rol esențial pentru sarcinile Societății Națiunilor, raporturile interstatale de colaborare administrativă și tehnică se impuneau a fi organizate într-un sistem coerent în cadrul căruia Liga să reprezinte într-un anumit fel „cheia de boltă”. Numai că, la momentul redactării Pactului, Franța și alte puteri implicate erau preocupate prea exclusiv de securitatea colectivă pentru a mai face loc ideii de instituționalizare în acest cadru și a cooperării interstatale funcționale. Dacă inserția în actul constitutiv a articolelor 23 și 24 reprezenta un incontestabil succes pentru delegația britanică, prevederile lor nu aveau să fie aplicate vreodată, în perioada următoare, în mod adecvat (fie că organisme deja existente, precum anumite uniuni administrative, au refuzat să se supună autorității ori chiar coordonării Ligii, fie că dezvoltarea de noi organisme de conlucrare a avut loc mai degrabă haotic).

Văzut din această perspectivă, proiectul de a crea, la Paris, un institut dispunând de resurse proprii și de structuri cu o autonomie marcantă se prezenta ca o inițiativă franceză întâmpinată cu rezistențe britanice și menite să compromită și mai mult orizontul unui vast sistem de cooperare internațională prefigurată și patronată de Societatea Națiunilor. Dincolo de o atare percepție politico-diplomatică, dar sugestivă pentru destinul instituției preconizate, la 24 iulie 1924, printr-o scrisoare a ministrului francez al Instrucțiunii Publice F. Albert, adresată savantului H. Bergson, președintele Comisiei de Cooperare Intelectuală, se aducea la cunoștință acesteia că guvernul francez a oferit sumele și localul necesar pentru fondarea și funcționarea unui *Institut Internațional de Cooperare Intelectuală*. Pus de Adunare³ sub auspiciile Comisiei, organismul dobânda ca obiect principal de activitate propagarea, dezvoltarea și executarea recomandărilor acesteia, ai cărei membri formau Consiliul director al Institutului⁴. Adversarii demersului vedeau și denunțau în acesta un institut de „expansiune

culturală franceză”, în timp ce promotorii și partizanii săi, un succes și o formă de materializare a cooperării intelectuale ca factor de promovare a păcii și înțelegerii între popoare.

Cu sediul în Palais Royal și inaugurat oficial la 16 ianuarie 1926, Institutul a fost organul executiv al Comisiei, punând în operă deciziile și recomandările sale și pregătind documentația și lucrările sesiunilor ei, precum și pe cele ale comitetelor de experți aferente. Studiile și publicațiile realizate sub auspiciile sale au vizat probleme, precum folclorul muzical și rolul său cultural, misiunea intelectuală a cinematografului, studiile internaționale în învățământul timpului, rolul intelectual al presei, vocabularul tehnic al bibliotecarului, caietele relațiilor artistice, învățarea și știința dreptului în China ș.a.

1.2. Oficiul Internațional de Informații Universitare (OIIU). Răspunzând nevoilor înființării unui serviciu internațional de informații universitare, prin rezoluția din 27 septembrie 1923 a Societății Națiunilor se autoriza Comisia să transforme secretariatul său în Oficiul Internațional de Informații Universitare (OIIU).⁵ La solicitarea Comisiei de a primi „sarcina de mijlocitor între Oficiu și universitățile și școlile superioare din țara noastră, comunicându-i totodată toate observațiile și sugestiile privitoare la organizarea numitului oficiu”, Academia Română decidea, în ședința din 16 noiembrie 1923, ca în Comisia Națională de Cooperație Intelectuală „formată de Academie, să fie cooptați și rectorii celor patru universități, care să formeze Subcomisiunea națională de cooperare intelectuală de informațiuni universitare”.

1.3. Academia Internațională de Drept Comparat (AIDC). În același context al stimulării cooperării internaționale intelectuale generat de Societatea Națiunilor și structurile sale specializate și ca o împlinire a unei preocupări generate la finele veacului al XIX-lea, în cadrul unei conferințe, desfășurate la 13–14 septembrie 1924 la Geneva, s-a înființat Academia Internațională de Drept Comparat, având ca scop „să lucreze la studiul dreptului comparat pe baze istorice și la îmbunătățirea legilor în diferite țări – în special în ramura dreptului privat – prin apropierea sistematică și concilierea legilor”.

În număr de 30, membrii fondatori erau distribuiți în patru grupuri: latin (prezidat de prof. Dionisio Anzilotti, Roma), anglo-american (condus de prof. Edward Jenks, Londra), cel al Europei Centrale și septentrionale (coordonat de prof. Charles Wieland din Basel) și cel oriental și colonial (având ca președinte pe prof. Georges Blanchard, Cairo). Cele trei rezoluții (moțiuni), votate în acest cadru, urmăreau promovarea unificării legislației civile și comerciale, vizând: pregătirea unui cod al legislației comerciale uniforme (prof. Lyon Caen), elaborarea regulilor uniforme de drept internațional privat (prof. André Weiss) și oferta de servicii juridice competente pentru Societatea Națiunilor, Curții Permanente de Justiție Internațională și Biroului Internațional al Muncii (prof. E. Balogh). Participarea și implicarea românească se anunțau promițătoare. În țara noastră funcționa o secțiune afiliată Societății de Drept Comparat din Franța, coordonată de avocatul I. Cohen, și se propunea candidatura profesorului de drept comercial de la Universitatea din București, Toma Stelian, la calitatea de membru al forului științific internațional. Totodată, se considera că „România are astăzi cea mai bună situație, deoarece prin alipirea teritoriilor trebuie să ne gândim serios la unificarea legislativă. Suntem de părere că nu trebuie să ne grăbim în rezolvarea problemei: studiile interesante ce se vor face și proiectele ce se vor propune de Academia Internațională din Geneva ne pot fi de mare folos”⁶. De-a lungul timpului până astăzi, AIDC a adus contribuții importante la progresul juridic. Congresele sale, începând din 1932, adună specialiști din toate părțile lumii, oferă cadrul unui dialog activ și abordează subiecte aparținând tuturor marilor discipline juridice, din cele mai diverse puncte de vedere. Publicațiile sale, în frunte cu cele consacrate lucrărilor manifestărilor organizate, constituie repere ale dezvoltării dreptului și studiilor comparatiste. Academia își păstrează și își promovează și astăzi misiunea de a favoriza cercetarea științifică a dreptului comparat, având în vedere importanța sa ca factor în raporturile dintre popoare, utilitatea pentru reforma dreptului și locul în formarea juridică.

1.4. Institutul Internațional pentru Unificarea Dreptului Privat (UNIDROIT). Creat în același context, în 1926, sub auspiciile Societății

Națiunilor și reformat în 1940 în virtutea „Statutului organic”, reprezintă o organizație neguvernamentală independentă, cu sediul la Roma (Villa Aldobrandini), care are ca obiect studiul mijloacelor și metodelor menite să permită modernizarea, armonizarea și coordonarea dreptului privat – în special a dreptului comercial – între state sau grupuri de state. În acest scop el a elaborat proiecte ale unor importante instrumente de drept uniform, principii și reguli comune în materie. UNIDROIT numără astăzi 63 de membri, printre care și România (din 1940).

1.5. Constituirea comisiilor naționale de cooperare internațională. După analiza răspunsurilor primite în cadrul anchetei internaționale întreprinse, s-a constatat că rolul de dialog era asumat în plan intern de structuri diferite, de regulă universități, academii sau chiar fundații private. Pentru a asigura o anumită uniformizare și specializare a acestora s-a cristalizat ideea unor organisme specifice, în vederea materializării căreia s-a cerut punctul de vedere și au fost invitați la ședințele sale delegați ai entităților intermediare, iar printr-o rezoluție, din septembrie 1923, adunarea CICI ruga guvernele să sprijine aceste inițiative. În scopul de a favoriza fenomenul, de a uniformiza natura acestor noi instrumente naționale și a face misiunea lor inteligibilă, Comisia a fixat, la 5 decembrie 1923, cadrul general de activitate a comisiilor naționale printr-o serie de sugestii ce descriau activitățile și compunerea lor⁷. Dacă inițial se avuseseră în vedere mai ales țările „în care viața intelectuală e amenințată”, ulterior s-a trecut repede la generalizarea măsurii. În vara anului 1924, Adunarea Generală a Societății Națiunilor constata cu satisfacție că rețeaua comisiilor naționale ale cooperării intelectuale devenea din ce în ce mai completă și cerea Consiliului să relanseze apelul către guverne, să încurajeze creerea de noi entități de acest gen și să sprijine activitatea lor.

2. Reacția intelectualității din România

Desigur, așa cum constata și ancheta sociologică din 1923 a Comisiei, și în țara noastră dacă înainte de război starea intelectualilor „a fost grea și nenorocită”, după prima mare conflagrație mondială „a devenit dezastruoasă”. Semnalul de alarmă a fost tras de intelectuali de prestigiu

angajați, precum dr. G. Marinescu, care, prin articole publicate în presă, conferințe și alte activități pertinente, subliniau criza generală a societății românești a timpului și consecințele sale asupra statutului diferitelor categorii sociale și făceau apel la unirea intelectualilor, arătând care sunt îndatoririle și drepturile lor. Totodată s-a luat inițiativa și s-a înființat, în 1920, Asociația Intelectualilor Români considerată a fi reprezentat „strigătul de durere al unei clase asuprite, ignorată de oamenii politici și disprețuită de îmbogății de război”. De asemenea, în aceeași perioadă a fost fondată și a funcționat și Federația Muncitorilor Intelectuali, având ca obiectiv de primă linie „apărarea intereselor materiale ale intelectualilor”, care urmărea sprijinirea și întrajutorarea materială a membrilor săi. Respectivele formule de organizare nu au reușit însă să dăinuie și să acționeze semnificativ în înfăptuirea scopurilor propuse, rămânând mai degrabă la stadiul de simple ecouri locale și circumstanțiale ale mișcării intelectuale internaționale.

Exprimând atari realități, savantul medic dr. G. Marinescu scria în acel context: „Se vor redeștepta oare intelectualii noștri, mai curând sau mai târziu? Nu știu, dar ceea ce este neîndoios este că față cu împrejurările actuale, în care desbinările politice și unele tendințe nenorocite amenință existența țării noastre, intelectualii ar avea de săvârșit o operă salutară patriei, căci munca și prețuirea ei trebuie să fie fundamentul și rațiunea chiar a unei țări”⁸.

De aceea, inițiativa organizării internaționale a păturii intelectuale a găsit un ecou favorabil în România, iar asociațiile și structurile de profil au răspuns preocupărilor apelului internațional la solidaritate și întrajutorare.

2.1. Academia Română – intermediar național al cooperării intelectuale internaționale. Prin forța statutului său de instituție academică națională, Academia Română a fost primul și cel mai autorizat interlocutor al OCI în dialogul și în intermedierea conlucrării dintre structurile specializate ale Societății Națiunilor și instituțiile românești din domeniile educației, științei și culturii.

În ședința extraordinară din 24 noiembrie 1922 a supremului for academic a fost prezentată o informare și o solicitare a Comisiei de Cooperare

Intelectuală primită „prin mijlocirea dsoarei Elena Văcărescu, delegată supleantă a României pe lângă numita Societate” de conlucrare în vederea implicării intelectualității noastre în colaborarea internațională de profil. În prezentarea organizației internaționale se preciza că „instituită de Societatea Națiunilor Unite și reunită pentru prima dată la Geneva între 1 și 15 august 1922”, Comisia de Cooperare Internațională estima că prima sa îndatorire era „de a atrage atenția Consiliului, precum și întregii Societăți a Națiunilor, asupra stării vieții intelectuale într-o mare parte a Europei” și „mai ales se gândește la națiunile în parte noi, care se întind de la Baltica la Marea Neagră și la Marea Egee”. Ea arăta că, în urma studiilor efectuate, s-a constatat că viața intelectuală a acestor țări, în măsuri diferite, era afectată: în unele mai ușor și nu se impun ca facilități decât procurarea de cărți și ieșirea din izolare; în altele, dimpotrivă, le lipsesc și instrumentele pentru clinici și laboratoare ori localuri pentru învățământ; în fine, cea de-a treia categorie se afla într-o degradare economică așa încât orice viață intelectuală risca să devină foarte rapid imposibilă. Luând act de asemenea situație, prin rezoluția din 28 septembrie 1921, Adunarea Societății Națiunilor invita Consiliul „să urmărească această interesantă chestiune” și în special „să provoace o cooperare intelectuală bazată pe solidaritate internațională”, în vederea „procurării de cărți și de documentație științifică pentru universitățile și școlile țărilor care, ca urmare a războaielor, au fost deposedate și care nu au mijloace suficiente de a le dobândi”.

Urmând solicitarea forului statelor, în ședința sa din 4 octombrie 1922, Consiliul găsea deosebit de interesantă ideea de a alege în fiecare dintre țările interesate „o instituție locală care să servească ca intermediar”, spre a comunica „Comisiei de Cooperare Intelectuală dorințele particulare ce îi vor fi adresate de savanții acestor state care au nevoie de anumite cărți ori instrumente determinante ori de a întreprinde anumite cercetări în străinătate”. Persoanele ori instituțiile interesate urmau să indice ce publicații puteau și propuneau în schimb, dacă era vorba de profesori ce cursuri și conferințe puteau să susțină în timpul sejurului într-o altă țară. Instituția desemnată în acest sens urma să controleze temeinicia cererilor

astfel formulate, comunica apoi Comisiei ca să decidă în consecință. Pornind acțiunea de consultare pe marginea acestui proiect, Comisia înțelegea să se adreseze „cu titlu privat și provizoriu instituțiilor ori personalităților cele mai competente”. Astfel, ruga și Academia Română „să binevoiască a răspunde la următoarele întrebări:

1. Realizarea proiectului menționat era dezirabil și posibil în ceea ce privește România?

2. În principiu, Academia era dispusă să accepte o eventuală invitație din partea Comisiei de Cooperare Intelectuală de a îndeplini, pentru România, funcțiile prevăzute în rezoluțiile pertinente?

3. Ce formă precisă, potrivit părerii instituției academice naționale, ar fi trebuit dată organizării acestui serviciu în țara noastră?”

Se preciza, totodată, că organizația respectivă, chiar în forma sa definitivă, nu urma să aibă niciun caracter oficial și nici politic „fiind vorba pur și simplu de a facilita în modul cel mai practic întrajutorarea intelectuală între diferitele țări”. De asemenea, se dorea a se arăta că aceeași instituție putea să primească cererile adresate eventual României de alte națiuni ori să ajute Comisia în cazul în care ar fi procedat la anchete generale asupra situației muncii intelectuale în diverse țări.

„După discuția urmată” s-a decis ca dr. G. Marinescu să redacteze proiectul de răspuns care, odată supus aprecierii Academiei și aprobat, în principiu, în ședințele înaltului for, să fie comunicat instituției genezeze.

În fine, în ședința din 2 februarie 1923 se lua act de scrisoarea de mulțumire a CCI „pentru răspunsul favorabil dat de Academie la ajutorul cerut în chestiunea punerii în aplicare a programului ei în România”. Totuși, în ședința publică din 9 martie 1923, la solicitarea Consiliului Comisiei, transmisă prin Ministerul Afacerilor Străine, ca Academia „să se însarcineze de a forma organismul intermediar între acea Comisiune și instituțiile culturale și intelectualii români” cu rolul de a primi „cererile instituțiilor și intelectualilor români privitoare la cărți și alte auxiliare ale culturii, precum schimb de studenți etc., să le examineze și să le expedieze apoi CCI însoțite de avizul Academiei”, se decidea a

răspunde că punerea în aplicare a acestei responsabilități, acceptată anterior în principiu, „nu se putea face din lipsă de personal și fonduri” și spre depășirea impasului se solicita ministerului „a pune din fondurile sale la dispozițiunea acestei Instituții suma necesară pentru angajarea unui funcționar special, titrat, și care să cunoască bine limba franceză. Acceptarea de fapt a propunerii numitei Comisii rămâne condiționată de soluțiunea ca Ministerul să dea curs acestei cereri a Academiei”. Rezolvarea durabilă a problemei presupunea în mod evident constituirea unei structuri specializate, de genul comisiilor naționale. Problema fiind rezolvată, savantul medic participa ca reprezentant al Academiei Române la cea de-a III-a sesiune a Comisiei, desfășurată în decembrie 1923 la Geneva, iar aportul său era prezentat și aprobat în ședința Adunării generale din 4 iunie 1924⁹.

2.2. *Crearea Comisiei Naționale Române de Cooperare Intelectuală (CNRCI)*. După o primă fază de cooperare directă cu Academia Română, Comisia s-a adresat acesteia, invitând-o să formeze o „comisie națională de cooperare intelectuală, care să se pună în legătură cu diferitele instituții culturale” și acestea „să arate lipsurile de care suferă fiecare”. În ședința din 26 octombrie 1923 a Adunării generale, dr. G. Marinescu a prezentat o expunere despre scopurile și lucrările celei de-a II-a sesiuni a Comisiei (din 1922) și intențiile sale de organizare. Așa cum se arăta în Raportul asupra lucrărilor făcute în anul 1923–1924, la solicitarea Comisiei Academia a organizat pentru România o contribuție internațională la refacerea Bibliotecii Universității din Tokyo, iar „aceasta nu numai că a dat publicațiile ei aflate în depozite, dar a propus și a cerut tuturor caselor mari de editură să contribuie [...] Glasul Academiei a fost ascultat cu bogate rezultate. De acum înainte, grație acestei contribuții, în Extremul Orient se va putea studia și cunoaște istoria și literatura românească”¹⁰. Scopul cuvenit structurilor naționale era acela de: a servi ca intermediar între entitățile „vieții intelectuale” din țările respective și Comisia internațională; a colabora în sondarea situației interne în domeniu; a transmite secretariatului Comisiei sau direct celorlalte comisii naționale interesate cererile cele mai urgente ale instituțiilor sau ale

lucrătorilor intelectuali din acele țări, mai ales în ceea ce privește cărțile și instrumentele, facilitarea călătoriilor și schimburile interuniversitare. Ele urmau să-și stabilească în mod liber rapoartele cu guvernele, precum și regulamentul de organizare și funcționare. Se recomanda ca fiecare comisie să cuprindă reprezentanți ai: instituțiilor sau asociațiilor create anterior pentru încurajarea cooperării intelectuale în domeniul național sau cu țările vecine; lumii universitare; bibliotecilor naționale, institutelor bibliografice sau serviciilor de schimburi de publicații; principalelor academii sau societăți savante; federațiilor naționale ale muncitorilor intelectuali. La chestionarul adresat de Comisia internațională prin intermediul Academiei Române la 50 de instituții culturale din România au răspuns numai zece, cele mai complete fiind prezentate de „instituțiile germane din Sibiu”. Așa cum informa dr. G. Marinescu în ședința din 4 iunie 1924 a supremului for academic, dezideratele exprimate în acest context erau diferite: Academia Română dorea lărgirea cadrului de activitate și o participare efectivă la congresele științifice internaționale, dar acuza lipsa finanțării corespunzătoare; Societatea Regală de Geografie (cu 2762 de membri) aspira la realizarea de publicații sintetice și la crearea de secțiuni în Basarabia, Bucovina și Transilvania, dar nu dispunea de fondurile necesare și nici de local propriu; N. Iorga a dat lămuriri asupra studiilor istorice în România; Direcția Arhivelor a arătat istoricul și organizarea ei; Institutul de Meteorologie prezenta lucrările teoretice și practice realizate și fondarea, în 1922, a Biroului Român la schimburi internaționale, care a distribuit publicațiile provenite din SUA, Polonia și Belgia. Deopotrivă, Școala Politehnică din Timișoara reclama greutăți bugetare, care o împiedicau să-și recruteze profesorii, specialiștii preferând catedrei munca în întreprinderi; și în rândul studenților mizeria era mare! Sașii din Transilvania dispuneau de două societăți savante (una de istorie naturală și alta pentru istoria Transilvaniei), de Muzeul Bruckenthal și de Arhivele națiunii săsești. În rezumat, deficiențele constau în lipsa resurselor financiare necesare salarizării corespunzătoare, achiziționării publicațiilor de specialitate și a instrumentarului și plății participanților la

manifestările științifice internaționale. În același timp, Comisia a întreprins și un sondaj de opinie printre specialiști (oameni de știință, artiști, oameni de litere, profesori, publiciști, tipografi și editori) printr-un chestionar cuprinzând nouă întrebări complexe¹¹. Cum conchidea dr. G. Marinescu în prezentarea sa, era regretabil că la ambele anchete internaționale numărul instituțiilor și al persoanelor care au răspuns din România „a fost mic, ceea ce nu este spre lauda noastră”¹². La 16 noiembrie 1923, în cadrul Academiei Române se constituia Comisia Națională de Cooperație Intelectuală având ca președinte pe Vasile Pîrvan, secretarul general al supremului for academic, secretar general era ales dr. G. Marinescu, iar secretar de ședință a fost istoricul de artă Gheorghe Balș. Participând la cea de-a treia sesiune a CICI din decembrie 1923, delegat de Academia Română, dr. G. Marinescu a prezentat din partea și în numele Comisiei Naționale de Cooperație Internațională următorul răspuns: „Suntem de părere că mișcarea de solidaritate intelectuală ar trebui să se îndrepte întâiu către țările în care viața intelectuală este primejduită mai mult. Linia de purtare în această operă nobilă trebuie să fie echitatea. Mai ales instituțiile țărilor care nu numai că au suferit mult din cauza războiului, dar din cauza împrejurărilor neprielnice nu se pot reface singure, trebuiesc avute în vedere. Țările cum e România, care n’au o industrie chimică, nu posedă nici o fabrică de instrumente de precizie și ceva mai mult, au pierdut și puținul ce aveau, ale căror biblioteci și arhive au fost devastate și care, în afară de acestea, sufăr din cauza deprecierei monedei lor, ar trebui ajutate în primul rând. Acesta este, credem, criteriul cel mai bun pentru orientarea organizării ajutorării intelectualilor. Comisia națională română crede că încă este nevoie de oarecare urgență în ajutorarea universităților și instituțiilor în suferință și propune ca intelectualii, aparținând universităților din țările norocoase, care n-au suferit din cauza urmărilor distrugătoare ale războiului, să intervină în mod activ pe lângă opinia publică și guvernele din țările lor respective în favoarea acestei mișcări de ajutorare intelectuală.

Schimbul de profesori și mai ales trimiterea de savanți ai națiunilor care au o înaltă cultură

științifică, în țările care au fost bântuite de războiu, mai ales în acelea în care mișcarea științifică este de dată recentă, ar fi în sfârșit de un mare folos reciproc pentru progresul științei.”

Pe ordinea de zi a reuniunii respective s-au aflat și s-au dezbătut trei probleme principale: ajutorarea studenților din țările cu valută slabă; procurarea de instrumente de muncă pentru instituțiile și învățații din această țară; schimbul de elevi și de profesori.

Cadrul instituțional național de cooperare intelectuală a fost completat și cu alte structuri; a fost instituită Federația Asociațiilor Românești pentru Societatea Națiunilor din care făceau parte Asociația Română pentru Societatea Națiunilor (sub președinția lui Emil Pangratti), Gruparea Universitară pentru Societatea Națiunilor (condusă de Dimitrie Gusti) și Uniunea Femeilor Române pentru Societatea Națiunilor.

Strâns legată de Academia Română, al cărei secretar general era de drept și președintele său, CNRCI era condusă de un birou permanent, alcătuit din președintele comisiei, secretarul general și o parte dintre membrii desemnați în acest sens; el se reunea cel puțin o dată pe an, iar biroul executiv de câte ori considera necesar și relevant. Guvernul României acorda pentru funcționarea structurii o subvenție anuală de 50 000 lei¹³. După decesul lui Vasile Pîrvan (1927), funcția de președinte a revenit matematicianului Gh. Țițeica, în timp ce aceea de secretar general a fost preluată de Al. Busuioceanu. Din Comisia națională au făcut parte, de-a lungul timpului, personalități reprezentative ale științei și culturii naționale, printre care Nicolae Iorga, Dimitrie Gusti, Sextil Pușcariu, C. Kirițescu ș.a.

Conform statutului și rolului său, Comisia a trimis periodic rapoarte cuprinzând informații referitoare la starea și evoluția vieții intelectuale românești. S-a urmărit stabilirea, întreținerea și dezvoltarea raporturilor cu structurile naționale de profil, o atenție deosebită acordându-se cooperării subregionale balcanice¹⁴. Pe conținut sunt de remarcat proiecte, precum manualul asupra muzeelor românești realizat de G. Oprescu, găzduirea Congresului internațional al învățământului secundar în 1929, raportul referitor la metodele și mijloacele prin care sistemul educațional din România a inserat în activitățile

didactice principiile Societății Națiunilor, întocmit, în 1926, de C. Kirițescu etc.

Dintre inițiativele promovate la nivelul Comisiei remarcăm, cu titlu de exemplu, cea prezentată în 1935 de Ion Pillat în numele Delegației române și aprobată de forumul intelectual internațional ca Institutul de Cooperare Intelectuală al Societății Națiunilor să publice prin grija unui Comitet internațional, ajutat în această muncă de Comitete consultative naționale, o colecție de traduceri, într-una sau mai multe din marile limbi universale, de opere reprezentative și clasice luate din diferite literaturi europene de limbi regionale. Referitor la colaborarea cu Institutul de Cooperare Intelectuală, la 27 mai 1932, Emil Racoviță invoca, în ședința Academiei Române, proiectul coordonării bibliografiei științifice în privința stabilirii unei norme comune a regulilor privitoare la rezumate și măsurile adoptate de revistele românești în această perspectivă.

3. Perspective în termenii tradiției

Evocarea unor asemenea tradiții centenare ale cooperării internaționale în materie intelectuală, cu accentuarea contribuțiilor românești, se cuvine circumscrisă semnificațiilor sale aferente prezentului și mai ales perspectivelor pe care le putem oferi viitorului.

3.1. Mai mult ca niciodată, astăzi cultura nu este atât o marfă, ci se manifestă mai ales ca un formidabil instrument de consolidare a dezvoltării fiecărui stat, afirmării profilului identitar și influențării și manifestării sale în viața internațională. Ea reflectă o viziune proprie, comună exprimată în tradiții, valori materiale și spirituale create de-a lungul timpului, convingeri și atitudini general cultivate și consecvent promovate. Spre deosebire de alte activități, precum cele economice, industriile/productiile culturale au rolul și rostul lor care se cuvin tratate ca atare. Și în actualele condiții în care și după experiențele actualei crize sanitare pandemice se pune problema regândirii perspectivelor de devenire, noi, românii, putem miza, mai mult ca oricând poate, pe cultură, pe valorile naturale și pe potențialul său intrinsec? După modelul nostru tradițional al construirii culturii și civilizației instituționale

moderne în Franța, răspunsul ar trebui să fie apăsător, dar rămâne de reflectat.

Într-o lucrare apărută recent la Paris, cu titlu semnificativ *La culture nous sauvera* (Éditions de l'Observatoire, 2021, de David Lisnard și Christophe Tardieu), se propune o atare opțiune ca un excelent antidot la declinul Franței, pentru că în viziunea celor doi autori ai săi aceasta ar reprezenta un imbold pentru spirite, un ferment pentru națiune, un vector de putere și o industrie aducătoare de locuri de muncă, de prestigiu și influență în lume. Dar cu o condiție indispensabilă pentru îndeplinirea unei atari misiuni salvatoare: elaborarea și aplicarea unei politici adecvate și ambițioase, care să nu fie lăsată numai pe seama funcționarilor administrativi ori oamenilor politici, ci să fie una descentralizată, digitalizată și, înainte de toate, aproape de și cu implicarea solidară, responsabilă și angajantă a cât mai multor cetățeni.

3.2. În consonanță cu o asemenea opțiune de creștere internă, România poate transforma forța unui învățământ de performanță și a unei educații adecvate, a științei generalizate și culturii creatoare într-un principal factor de dezvoltare durabilă, integrare euroatlantică și interconectare globală. Din acest punct de vedere este absolut necesar să observăm cu atenție și să ne raliem rapid și deplin la noua orientare europeană aflată în plin proces de elaborare și pregătire a punerii în aplicare. În discursul său privind starea Uniunii din 16 septembrie 2020, marcat de experiența crizei sanitare generalizate, președintele Comisiei Europene, Ursula von der Leyen făcea apel la un nou *Bauhaus European* care să conducă la a da o formă specifică de manifestare dimensiunii cultural-civilizaționale a *Pactului Verde*, anunțat la 11 decembrie 2019 ca nouă strategie de creștere consolidată a „Europei celor 27”, pentru următoarele trei decenii. Un concept filosofic, artistic și științific vizând să redefină societatea post-pandemie, inspirat de mișcarea germană de acum un secol care a pus creația și tehnologia în serviciul cetățeanului. Dincolo de obiectivele enunțate oficial în ianuarie anul acesta, respectiva inițiativă constituie o interogație, propune o reflecție și deschide o perspectivă asupra capacității noastre de a transforma cunoștințele de care dispunem în mod

de viață adaptabil de către toți, dar fără ignorarea totală a specificului fiecăruia, ci dimpotrivă prin contribuția sa creatoare. Este o oportunitate majoră pe care nu trebuie să o ignorăm și mai ales să o ratăm, astfel riscând să ne plasăm în afara mersului și ritmului trenului istoriei.

Ca un corolar al unor atari perspective și posibile opțiuni, am putea ajunge la reconstituirea prestanței (culturale și nu numai) a țării, precum în urmă cu un secol și mai mult decât atât. Și vom recurge pentru aceasta la a formula o sugestie și în acest sens, tot la exemple occidentale, chiar dacă fără a le numi, subsumate conceptului și practicii de *soft power* (inventate și promovate de profesorul american Joe Nye de la Universitatea Harvard). Este vorba de capacitatea unui stat de a-și atinge scopurile și a conta în arena internațională, chiar de a manifesta o anumită influență mult peste talia sa materială, recurgând la alte mijloace decât forța militară, potențialul economic ori diplomația activă. Ea constă în puterea culturii și a industriilor creației, valoarea și expresivitatea patrimoniului cultural și natural, valorificate ca atare, arta de a trăi, universitățile și capacitatea lor educativ-instructivă, media ori sportul care fac din detentorul de *soft power* o „putere inteligentă”, respectată și acceptată pretutindeni.

Scurte concluzii

Crearea sistemului OCI sub egida Societății Națiunilor, activitatea sa interbelică și participarea românească activă, în primul rând prin structurile naționale de profil, în frunte și sub coordonarea Academiei Române, au generat o experiență valoroasă și durabilă a cooperării internaționale intelectuale, în spiritul înțelegerii și solidarității între națiuni, prin conlucrare fructuoasă în scopul promovării creației umane. S-au creat astfel premisele majore ale organizării păcii și prin știință și cultură, alături și în completarea și potențializarea demersului politico-juridic, ce avea să-și găsească continuarea și expresia instituțională în condițiile specifice postbelice prin ONU și sistemul instituțiilor sale specializate, inclusiv UNESCO.

Implicarea națională a generației de intelectuali a României Mari în cadrul internațional și sub coordonarea internă a instituției academice

naționale a fost și a rămas una reprezentativă, consistentă și identitară. Aspirațiile și perspectivele sale erau sugestiv exprimate astfel, de exemplu, de scriitorul Ion Pillat în cadrul conferinței Comisiei din toamna anului 1935: „Încă din primul moment, România a înțeles importanța excepțională a unei instituții al cărei scop este chiar de a crea dincolo de frontiere, dar nu și în afara națiunilor, o ordine spirituală nouă, fondată pe aportul colectiv și diferit al fiecărui popor din lume. Poporul român a păstrat cu pioșenie în munții săi străvechi tradiții tracice, o limbă care îi vine de la legiunile Romei și un minunat patrimoniu artistic și de înțelepciune populară – el păstrează cu strășnicie acest suflet național pe care secole de asupra n-au putut să-l altereze –, dar dorește, cu nu mai puțină ardoare, să contribuie el însuși la viitorul spiritual al lumii, căruia îi hărăzește posibilitățile infinite ale sufletului său strămoșesc și pastoral, precum și toate vigoarea năvalnică a tinereții sale.

Iată de ce România vede în activitatea de cooperare intelectuală chiar realizarea celor mai înalte aspirații ale sale: o cultură națională care să slujească înainte de orice umanității întregi și al cărei coeficient de universalitate să fie în raport direct cu ceea ce fiecare popor are mai specific. Ca să fie reprezentativ pentru alții, înseamnă mai întâi să fie profund el însuși – aceasta este valabil pentru indivizi, cât și pentru națiuni.”¹⁵ Și în consens cu o asemenea viziune, demersul se impunea extins la nivelul tuturor instituțiilor de educație, știință și cultură, cu convingerea că numai o cooperare intelectuală a națiunilor în spirit internaționalist și pașnic poate forma o opinie publică generoasă și receptivă pentru progresul păcii și numai printr-o asemenea conlucrare creatoare pacea, ca organizare, ca instrument legal poate avansa și a se impune. Pentru aceasta delegația română la Conferința Uniunii Interparlamentare, ținută la București în 1930, propunea implicarea în opera de consolidare a păcii a universităților, a instituțiilor de învățământ în general.

Sub influența dialogului și schimbului de experiențe internaționale, la începutul anilor 1930 s-a născut ideea înfăptuirii unei structuri care să coordoneze, îndrume și sprijine cercetarea științifică, ce a cunoscut o formulare precisă în 1934, și a devenit o inițiativă concretă și susținută

în 1937 sub cupola Academiei Române. În ședința din 29 mai a aceluiși an a înaltului for academic se propunea înființarea Consiliului Național de Cercetări Științifice, menit să organizeze și să finanțeze activitatea de cercetări științifice, sub autoritatea profesională a celei mai înalte „instituții culturale, cea mai veche, cea mai cu cinste privită de națiune, aceea căreia generozitatea națională încredințează mai ales gestiunea averilor și împlinirea ultimelor dorințe în folosul culturii românești”.

Asemenea tradiții au dobândit rezonanțe specifice peste timp, constituind și perspectiva de afirmare a prezenței românești în cadrul UNESCO, începând din 1956, a cărei aniversare o marcăm acum.

* * *

Pentru o reflecție adecvată și generalizantă asupra unor atari perspective istorice și posibile opțiuni creative avem nevoie de cadrul de genul unui *Pact pentru viitorul României* conceput ca un spațiu de dialog, formulări și schimb de idei, implicare directă și influență. Pe baza concluziilor degajate cu concursul specialiștilor pe domenii putem să ne construim noua strategie de dezvoltare, de apărare și valorificare a patrimoniului cultural și natural, în conexiune cu modelul european și consonanță cu contextul global. Într-o accepțiune generală, pactul este prezentat ca o specie de convenție ce implică o anumită solemnitate, angajând în mod grav viitorul. În practica Uniunii Europene el apare ca un instrument preponderent moral-politic, dar nu lipsit de semnificații juridice, de exprimare a angajamentului tuturor părților interesate în frunte cu marele public și de participare a acestuia din urmă la dezbateră, luarea deciziei și punerea în aplicare a inițiativelor de interes comun, precum cele ecologice, de educație, știință și cultură. Și aceasta cu atât mai mult cu cât politicile inovante nu funcționează dacă cetățenii nu sunt asociați plener elaborării și stabilirii obiectivelor acestora; de aceea, se acordă o atenție deosebită consultărilor și se face din acceptabilitatea socială o condiție a succesului în aplicarea programelor și proiectelor în materie. Este formula, se pare, cea mai potrivită și în problemele ce ne interesează față de situația patrimoniului cultural și natural al României,

capabilă să ofere o reflecție profundă și adecvată, cerută de specificitatea domeniului, o participare corespunzătoare și responsabilă la dezbaterile privind cunoașterea situației și identificarea soluțiilor posibile și fezabile de adoptat și o implicare efectivă a tuturor, într-o situație de acceptabilitate generală și asumare a sarcinilor particulare și concrete.

Note

¹ Dominique Gaurier, *Histoire du droit international. De l'Antiquité à la création de l'ONU*, Presses Universitaires de Rennes, 2014, p. 1050; pentru problematică, a se vedea și Brigitte Schroeder-Gudehus, *Les scientifiques et la paix*, Presses de l'Université de Montréal, 2007, p. 52 și urm.

² Demetru Negulescu (1875–1950), profesor universitar de drept la Facultatea Juridică din București, Academia de Drept Internațional de la Haga și Institutul de Înalte Studii Internaționale din Paris, judecător la Curtea Permanentă de Justiție.

³ Rezoluția din 23 septembrie 1924.

⁴ SDN, *Dix ans de coopération internationale*, 1929, p. 438 și urm.

⁵ În înștiințarea prezentată în ședința ordinară din 16 noiembrie 1923 a Academiei Române se arată: „Acest oficiu ar putea să-și înceapă activitatea:

a) Comunicând autorităților competente și în special oficiilor naționale de titlul de informațiuni, dorințele adoptate de Comisiunea de cooperățiune intelectuală;

b) Publicând informațiuni cari ar fi transmise, în special de oficiile naționale de informațiuni universitare, acolo unde există, asupra echivalențelor, din punct de vedere al studiilor și diplomelor, admise de diverse țări, asupra programelor diferitelor universități, în special asupra cursurilor universitare relative la națiunile contemporane, asupra învățământului limbilor, literaturilor și civilizațiunilor moderne, asupra cursurilor de vacanțe internaționale;

c) Pregătind o reuniune între subcomisiunile universitare și delegații asociațiunilor internaționale de studenți, pentru a cerceta mijloacele de a mări schimburile de studenți, de conivență cu universitățile respective;

d) Punându-se în legătură cu toate organizațiile cari, în diferite țări, tind la multiplicarea schimbului de profesori.”

⁶ C.A. Stoeanovici, *Înființarea Academiei Internaționale de Drept Comparat*, „Curierul Judiciar”, nr. 12, Duminică 22 martie 1925.

⁷ Archives SDN 13C/31595/32180; Martin Grandjean, *Les réseaux de la coopération intellectuelle. La Société des Nations comme actrice des échanges scientifiques et culturels dans l'entre-deux-guerres*, Université de Lausanne, 2018, p. 189.

⁸ Dr. G. Marinescu, *Cooperăția intelectuală națională și internațională*, în D. Gusti (coord.), „Politica externă a

României. 19 prelegeri publice organizate de Institutul Social Român”, București, 1925, p. 308.

⁹ Chestiunea finanțării participării instituțiilor cultural-științifice românești la cooperarea internațională de profil a fost una cronică în perioada interbelică. În ședința Academiei Române din 18 ianuarie 1929, Emil Racoviță reiterează propunerea de instituire a unui oficiu special pe această temă pe lângă Ministerul de Externe care să finanțeze și să orienteze respectiva activitate. Se invoca drept argument experiența deciziei guvernului Vintilă Brătianu, din 1928, de înființare pe lângă Ministerul de Externe a unui oficiu central cu un triplu scop: cunoașterea și informarea permanentă cu agenda congreselor internaționale; creșterea și studierea diverselor interese economice, politice și de orice fel legate de tematica respectivelor reuniuni; acordarea delegațiilor în cauză a unui mandat a informațiilor „trebuie toare asupra punctelor atrăgătoare de interesele specifice românești”.

¹⁰ Academia Română, *Sesiunea generală din 1924. Raport asupra lucrărilor făcute în anul 1923–1924*, 1925, p. 8.

¹¹ Respectiv: În ultimii zece ani a avut loc o schimbare importantă în specialitatea respectivă? (Ea a fost datorată aplicării unei noi metode, opiniei publice sau altor cauze? A fost un progres sau un regres? Ce relație există între specia-

litatea fiecăruia și munca intelectuală din țara respectivă? Munca subiectului este originală sau mai vulgarizată?) Care e atitudinea presei, ajutorul bănesc din partea statului, a instituțiilor sau persoanelor particulare? Cum se recrutează specialiștii pentru fiecare specialitate? În specialitatea fiecăruia ce asociații, institute de cercetări, stabilimente de educație, reviste ș.a. există? Care este influența țărilor străine asupra fiecărei specialități? Ce izvoare de informație avea subiectul? Ce relații existau între muncitorii unei specialități și muncitorii similari din străinătate sau cu organizațiile speciale? Ce dezvoltări și ce planuri de muncă prevedea subiectul în specialitatea sa? Să se menționeze dacă starea moralității publice avea vreo influență asupra felului muncii intelectuale sau dacă era influențată de ea.

¹² Academia Română, *Anale. Tomul XLIV. Ședințele din 1923–1924*, Cultura Națională, București, 1924, p. 118.

¹³ League of Nations, *International Cooperation, National Committee on International Cooperation*, Geneva, 1937, p. 108–109.

¹⁴ Deuxième conférence générale des Commissions nationales de coopération intellectuelle; La coopération intellectuelle interbalkanique, G. Tzitzeica, Président de la Commission roumaine de coopération intellectuelle, 1937.

¹⁵ „Manuscriptum”, XVIII, nr. 1(66), 1987, p. 163–169; text tradus de Dumitru-Șerban Drăgoi.

Din viața și opera academicianului Petru-Mihai Bănărescu (1921–2009) – reprezentant de seamă al școlii românești de ihtiologie și zoogeografie

*Sanda Maican**

Dumitru Murariu

Membriu corespondent al Academiei Române

... fiecare este fiul propriilor sale fapte.
(Mihail Kogălniceanu)

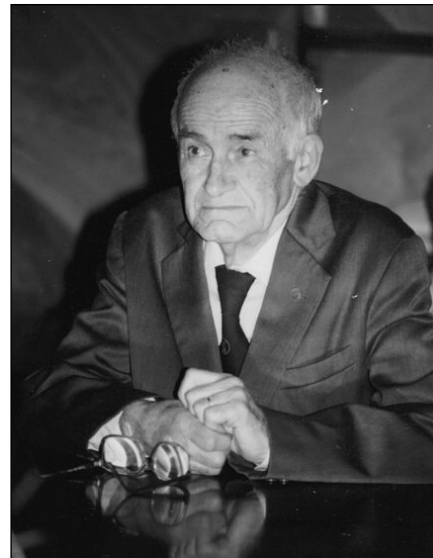
Preambul

În acest an, la 15 septembrie, se împlinesc 100 de ani de la nașterea regretatului academician Petru-Mihai Bănărescu, reprezentant de seamă al școlii românești de zoologie-ichtiologie și zoogeografie, care s-a bucurat de o largă recunoaștere internațională, un zoolog remarcabil – cercetător al lumii peștilor, un observator atent și iubitor entuziast al naturii, un Om de o rară modestie și omenie care și-a pus o puternică amprentă asupra dezvoltării științelor biologice din România.

În rândurile de mai jos ne-am străduit să surprindem personalitatea și cele mai relevante contribuții ale activității depuse în folosul științei de dr. Petru-Mihai Bănărescu, având privilegiul să fim contemporani cu acesta.

Aspecte biografice

Petru-Mihai Bănărescu a văzut lumina zilei la Craiova, la data de 15 septembrie 1921, într-o familie de intelectuali. Încă din vremea copilăriei a manifestat un interes deosebit pentru natură și lumea vie, îngrijind pești și nevertebrate acvatice în acvarii, cultivând în grădina părinților plante din flora autohtonă. Anii școlii primare și cei ai Liceului „C. Diaconovici-Loga” i-a petrecut la Timișoara, între 1932–1940. Studiile superioare

Acad. Petru-Mihai Bănărescu

le-a urmat la Secția de științe naturale a Facultății de Științe, Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj, care în perioada 1940–1944 se afla în refugiu vremelnic la Timișoara.

În timpul facultății, cursurile despre evoluționism susținute de profesorul Radu Codreanu, prelegerile privind însușirea tehnicilor de laborator coordonate de profesorul E.X. Epure, participările la excursiile de studii botanice organizate de profesorii Alexandru Borza și Emil Pop au captat în mod deosebit interesul și au stârnit entuziasmul pentru cercetare al tânărului Petru Bănărescu.

Încă din primul an de studii universitare a fost remarcat de profesorul Vasile Radu, membru

* Dr., Institutul de Biologie București, Departamentul de ecologie, taxonomie și conservarea naturii

corespondent al Academiei Române, care i-a propus studentului său să lucreze la Catedra de zoologie.

După absolvirea studiilor universitare a ales cariera didactică, fiind angajat ca preparator la Catedra de zoologie a Universității clujene (1943–1946). Evidențiindu-se prin numeroasele sale cunoștințe științifice despre natură și prin disciplina exemplară dovedită în echipa de profesioniști a catedrei, a fost promovat pe un post de asistent (1946–1950), după care a ocupat poziția de conferențiar la disciplina biogeografie, în perioada 1949–1950 [1].

Într-o perioadă zbuciumată din istoria României, marcată de frământări politice și instalarea comunismului, eruditul Petru Bănărescu a devenit curând victima invidiei, ignoranței și a nedreptăților. Tânăr entuziast fiind, a împărtășit ideologia Partidului Național Țărănesc – condus la acea vreme de marele politician Corneliu Coposu –, și a aderat la cultul Bisericii Greco-Catolice.

Neîmpărtășind platforma politicii legionare din țară și fiind apoi acuzat de „opinii dușmănoase” împotriva orânduirii comuniste, a fost arestat de serviciile de securitate din Cluj și trimis în lagărul de muncă forțată de la Canalul Dunăre-Marea Neagră. Acolo, la „Facultatea de la Canal”, cum o numea, erau trimiși toți „reacționarii” din țară, împotriva regimului comunist. Trimiterea sa în colonia de muncă, ca parte a politicii de epurare a intelectualității românești, care se opunea puterii nou instalate, s-a făcut în mod abuziv, fără a fi judecat, primind o „pedeapsă administrativă”. Și-a ispășit pedeapsa la Unitatea militară de la Capul Midia, în perioada mai 1950–mai 1951.

Acceptând situația și fără resentimente, a trecut peste acest episod, săpând cu lopata alături de miile de condamnați pentru a croi în mare parte drum albiei Canalului. Dar, cum Petru Bănărescu nu avea o constituție fizică robustă, cu mare greutate reușea să ridice și să pună în mișcare roaba plină cu pământ. Pentru a nu mai fi acuzat, încă o dată, de sabotarea „operei de construire a socialismului”, și-a procurat o chingă lată, legată de coarnele roabei și petrecută peste umăr, ușurându-și astfel povara pe care o avea de cărat. Iar în toată această perioadă nu s-a plâns de greul muncii cu lopata, poate și pentru faptul că în urma săpăturilor ieșeau la iveală „comori” fascinante

pentru un naturalist – nenumărate fosile, resturi dintr-o lume demult uitată și dispărută, din acel ținut dobrogean recunoscut pentru bogăția diversității de plante și de animale.

La eliberare, după un an de detenție politică, i s-a interzis dreptul de a fi reangajat la universitate și, timp de doi ani, nu a mai avut dreptul de a munci. În acest răstimp nu și-a abandonat preocupările științifice, reușind să finalizeze șase lucrări, începute anterior. O perioadă (iunie–octombrie 1951) a fost angajat temporar ca cercetător în Colectivul de fiziologie animală, Filiala din Cluj a Academiei Române.

Peste ani, în cursul tragicei mineriade de la București, din iunie 1990, dr. Bănărescu a fost agresat în plină stradă de cei chemați să înăbușe fragila noastră democrație. Dar nici de această dată nu a fost redus la tăcere, văzându-și netulburat de activitățile științifice și de drumul său în viață [2].

Un destin închinat științelor zoologice. Repere ale carierei științifice

După cum dr. Petru-Mihai Bănărescu însuși mărturisea, încă din cursul inferior de liceu a avut la îndemână *Fauna ihtiologică a României*, scrisă de dr. Grigore Antipa, ajungând să cunoască, cel puțin după nume și imagini, toate speciile de pești descrise în carte. I-a fost astfel mai ușor să abordeze studiul acelor genuri și specii prezente în fauna României, la care erau necesare multe precizări în opera ilustrului Grigore Antipa. În semn de recunoaștere și apreciere a operei acestuia, într-un articol publicat în anul 1999, dr. Bănărescu scria: „Antipa a pornit de la zero. Noi toți ceilalți am pornit de la Antipa” [3].

De altfel, debutul său științific a fost marcat de publicarea, în anul 1946, în revista „Notationes biologicae”, a lucrării *Les poissons des environs de Timișoara*, pentru ca apoi să aprofundeze studiul speciilor de pești din Europa, Asia, din mările și oceanele tropicale.

La 29 iunie 1949 a obținut titlul de *doctor* în științele naturale, în baza unei lucrări cu un subiect referitor la anatomia comparată a encefalului la peștii telosteeni, iar în 1962 a primit titlul de *doctor docent*.

Printre principalele sale activități științifice în cadrul cărora a avut rezultate semnificative, se numără:

*Acad. Petru-Mihai Bănărescu împreună cu doctoranzii săi
în cursul unei deplasări pe râul Vâlsan – septembrie, 2000
(de la stânga la dreapta: Ilie Telcean, Sanda Maican, Alina Vlăduțu)*

- taxonomia, sistematica, filogenia și biologia peștilor dulcicoli și marini din România;
- sistematica peștilor de apă dulce aparținând familiilor Cyprinidae și Cobitidae din Europa și Asia;
- probleme generale de zoogeografie;
- zoogeografia peștilor și nevertebratelor de apă dulce din Europa;
- probleme teoretice ale taxonomiei, speciei și speciației;
- nevertebrate de apă dulce din România;
- ocrotirea naturii.

În perioada 1953–1957, dr. Petru Bănărescu a fost cercetător principal la Institutul de Cercetări Piscicole din București, unde a studiat fauna ihtiologică din fostele bălți ale Luncii inundabile a Dunării și din Complexul Razelm-Sinoe. Apoi a fost angajat cercetător în cadrul Colectivului de faună, iar din 1970 a ocupat funcția de cercetător principal, la Institutul de Științe Biologice din București.

Laboratorul de taxonomie animală din Institutul de Biologie al Academiei Române a fost înființat încă din anul 1949, sub denumirea „Colectivul de Faună”. Acest Laborator a fost condus de dr. Petru-Mihai Bănărescu (1970–1993), ca succesor al profesorului emerit Constantin Motaș și al academicianului Nicolae Botnariuc.

În acea perioadă, direcțiile de cercetare din cadrul Laboratorului erau axate în principal pe:

- elaborarea fasciculelor din Colecția „Fauna României”;

– constituirea colecțiilor științifice de lucru pentru diverse grupe taxonomice (pentru care existau deja specialiști consacrați sau în curs de devenire);

– studii taxonomice privind fauna României și conexiunile ei pe plan mondial;

– cercetări privind dinamica taxonomică a unităților zoogeografice ale României etc.

În anul 1997, la un moment de bilanț, se menționa că rezultatele cercetărilor întreprinse de-a lungul timpului în cadrul Laboratorului de taxonomie animală s-au concretizat, printre altele, în publicarea a peste 37 de fascicule din „Fauna României”, semnalarea a peste 500 de specii noi pentru țară și 450 de specii noi pentru știință [4]. În particular, cercetările ihtiologice întreprinse de dr. Bănărescu în cadrul acestui Laborator au inclus aspecte referitoare la morfologia, sistematica, ecologia și zoogeografia speciilor din familiile Cyprinidae și Cobitidae, revizii sistematice la nivel euro-asiatic și mondial, cu precădere asupra peștilor de apă dulce.

În Colecția „Fauna României”, apărută sub egida Academiei Române, dr. Petru Bănărescu a publicat două volume: *Pisces-Osteichthyes* (1964) – un studiu complet asupra ihtiofaunei de apă dulce și din Marea Neagră și *Cyclostoma și Chondrichthyes* (1969). În primul volum, care este considerat cea mai importantă monografie referitoare la ihtiofauna țării noastre, sunt prezentate toate descrierile speciilor bazate exclusiv pe studiul personal al

exemplarelor colectate, incluzând date originale de răspândire și hărți ale distribuției speciilor pe tot arealul.

De-a lungul anilor, dr. Petru Bănărescu a colaborat cu numeroși specialiști din străinătate, pentru studiul colecțiilor ihtiologice, în cadrul unor stagii de lucru efectuate în diverse țări: Cehoslovacia (1964), Bulgaria, Frankfurt, Hamburg – în fosta Republica Federală Germania (1967), apoi la Moscova și Leningrad (1967). Scopul său principal era studiul colecțiilor de Cobitidae central-asiatice.

În SUA (1969) a studiat colecțiile de Cyprinidae și Cobitidae păstrate în unele muzee – Muzeul Național de Istorie Naturală din Washington D.C., Muzeul de Istorie Naturală din Philadelphia, Muzeul American de Istorie Naturală din New York etc. În același an, dr. Petru Bănărescu a studiat colecțiile de pești de la Muzeul de Istorie Naturală din Londra, iar în 1972 a primit o bursă din partea Academiei de Științe din Israel, pentru studiul ihtiofaunei de apă dulce și includerea datelor în „Fauna Palestina” [1].

În 1973 a publicat, împreună cu bunul său prieten și colaborator de-o viață, Theodor Nalbant, în renumita colecție berlineză „Das Tierreich”, o monografie dedicată familiei Cyprinidae (subfamilia Gobioninae), care însumează 304 pagini. În același timp s-a ocupat și de subfamilia Cultrinae, căreia i-a dedicat 15 lucrări, precum și de reprezentanții subfamiliei Barbinae – cea mai numeroasă din familia Cyprinidae. Tot împreună cu renumitul ihtiolog Nalbant a abordat studiul reprezentanților familiei Cobitidae din diverse zone ale Asiei [1].

Principalele sale rezultate științifice au constat în:

- descrierea unei noi subfamilii de pești (în colaborare);
- descrierea (în colaborare) a unui nou gen și două specii de pești din fauna României (unic autor) și a două subspecii noi de pești din apele României;

- prima semnalare (unic autor sau colaborator) în România a altor opt specii de pești și șase specii de copepode – crustacee peracaride;

- descrierea (unic autor sau în colaborare) a cinci genuri noi de pești din familia Cyprinidae și a nouă genuri noi de Cobitidae din diverse țări asiatice;

- sinonimizarea a șase genuri din familia Cyprinidae;

- reactualizarea a două denumiri generice de Cyprinidae și a patru denumiri generice de Cobitidae;

- revizuirea unei subfamilii și a 12 genuri din Clasa Pisces;

- descrierea mai multor specii noi de pești;

- coborârea la rang de subspecii a mai multor specii de pești din apele estice și sudice ale continentului asiatic etc.

Rezultatele acestor studii, a căror validitate se păstrează și în prezent, se regăsesc în paginile unui număr impresionant de lucrări.

O serie dintre taxonii nou descriși provine din Coreea, China, Vietnam, Thailanda, Myanmar, India, Pakistan, Afganistan, Israel, Turcia etc.

Reviziile sistematice ale cyprinidelor și cobitidelor au fost realizate pe baza unui material provenit din colecțiile mai multor muzee din Europa, SUA și Japonia. În aceste studii a aplicat cu consecvență **conceptul biologic al speciei**, interpretările sale având la bază studiul mai multor exemplare aparținând aceleiași specii, folosind metoda biometrică. Astfel a ajuns la concluzia conform căreia majoritatea formelor vicariante trebuie să fie considerate drept subspecii ale unor specii politipice.

Datorită contribuției substanțiale la cunoașterea ihtiofaunei din zona Pacificului de Sud a fost decorat de Împăratul Japoniei, Akihito, cu care a împărtășit aceeași pasiune pentru studiul peștilor. Aprecierea pe care acesta o avea pentru dr. Bănărescu este relevantă prin invitarea sa la o întrevedere privată cu Alțeta Sa Prințul Moștenitor al Japoniei, în anii '80, cu ocazia unei vizite oficiale în România.

În anul 1997, cu prilejul vizitei președintelui României Emil Constantinescu în Japonia, același suveran (de data aceasta – Împărat al Japoniei) i-a trimis ihtiologului român un impresionant album color, cu pești. Dr. Bănărescu povestea cum, după ce a fost chemat la Administrația prezidențială a României pentru a i se înmâna albumul, în drumul spre casă, în autobuz, a deschis nerăbdător prețioasa carte. Remarcând frumusețea cărții, o doamnă l-a întrebat: „– De unde aveți cartea aceasta?” Iar răspunsul prompt a fost: „– De la Împăratul Japoniei!”... spre uimirea și încântarea celorlalți pasageri, căroră parcă nu le venea a crede.

La Institutul de Biologie al Academiei Române, Petru Bănărescu, alături de Teodor Nalbant, a realizat o valoroasă Colecție de pești de apă dulce din Eurasia, America de Nord, parțial Africa, pe baza exemplarelor colectate personal din diverse zone (România, Grecia, Macedonia, Bulgaria, Spania, Israel, Ucraina, Turcia, Coreea etc.), dar și prin schimb de material. Această colecție, realizată până în 1999 la Institut și completată ulterior la Muzeul Național de Istorie Naturală „Grigore Antipa”, include peste 10 000 de exemplare, fiind considerată în prezent cea mai mare colecție ihtiologică din țară și una dintre cele mai bogate din lume, referitoare la familia Cyprinidae [5]. Colecția cuprinde, între altele, exemplare din specii foarte rare în alte muzee ale lumii, precum și exemplare holotip și paratip ale unor specii și sub-specii din România, Pakistan, Israel și China.

Pasiunea sa pentru studiul peștilor, experiența acumulată și rezultatele obținute în cei peste 50 de ani de cercetări sistematice, taxonomice, ecologice, etologice și de zoogeografie în cadrul acestui grup, se regăsesc în paginile a peste 320 de articole publicate în periodice, capitole ale unor volume și 11 cărți; la acestea din urmă (cu o singură excepție) este unic autor sau autor principal. Majoritatea lucrărilor sunt în limba engleză, iar unele au fost tipărite în limbile română, germană, franceză, mai puține în limba rusă și una în limba spaniolă. Toate lucrările și cărțile sale sunt citate și în prezent în numeroase publicații de prestigiu din Europa, Asia și SUA.

Unul dintre autorii acestor rânduri a fost încântat să descopere cărțile dr. Bănărescu (*Principii și probleme de zoogeografie*/1970 și *Biogeografie*/1973) în biblioteca Muzeului de Istorie Naturală din Pittsburgh, Pennsylvania. Rugând să-i fie date cărțile pentru consultare în sală, directorul instituției i-a spus: „*It's regrettable that these valuable books were printed only in Romanian language. I will suggest to be translated in English too*”. Și mai târziu au fost traduse, prima în limba engleză, iar a doua în germană (*Biographie. Fauna und Flora der Erde und ihre geschichtliche Entwicklung*, 1978).

Remarcabile sunt cele trei volume din *Zoogeography of Fresh Waters* (1990, 1992, 1995) – una dintre cele mai mari realizări în domeniul biogeografiei la care dr. Petru-Mihai Bănărescu a lucrat între anii 1966 și 1988 –, care au fost publicate în

prestigioasa editură Aula-Verlag, Wiesbaden. De altfel, aceasta este prima și singura zoogeografie pe plan mondial consacrată peștilor din apele dulci.

În volumul *Biogeografia României* (1969), Petru Bănărescu este autorul capitolelor referitoare la fauna acvatică. De asemenea, a făcut parte din colectivul de autori care a realizat *Monografia geografică a Republicii Populare Române* (1960) și *Tratatul de geografie al României*, vol. I (1983).

Sub semnătura sa a apărut la Editura Academiei Române volumul *Principiile și metodele zoologiei sistematice* (1973), care rămâne cartea de căpătâi a oricărui tânăr dornic să îmbrățișeze o carieră în domeniul sistematicii zoologice, al cercetării oricărui grup de organisme animale. O contribuție valoroasă o reprezintă elaborarea capitolului referitor la Clasa Pisces, din *Cartea Roșie a Vertebratelor din România* (2005).

În anul 1966, dr. Petru Bănărescu a fost distins cu Premiul „Emil Racoviță” al Academiei Române. Alegerea sa ca membru corespondent al Academiei Române, în anul 1991, și titularizarea, în 2000, reprezintă cele mai grăitoare dovezi ale valorii și probității sale științifice.

Performanțele sale profesionale au fost recunoscute de comunitatea științifică internațională, academicianul Petru Bănărescu fiind ales membru de onoare străin al „Societății Americane a Ihtiologilor și Herpetologilor” (din 1975) și membru de onoare al „Societății Europene de Ihtiologie” (din 1988), membru în Comitetele de redacție ale prestigioaselor reviste „Copeia” și „Annalen-Des Naturhistorischen Museums in Wien”. A susținut prelegeri la o serie de universități din străinătate: Hamburg (1967), Ierusalim și Tel-Aviv (1973), Saarbrücken (1979), Lyon (1988), Thessaloniki (1989), Arles (1991). Teoriile sale se regăsesc în paginile Cursului de ihtiologie predat studenților de la Universitatea din Austin (SUA) [6].

Dr. Petru Bănărescu a avut și preocupări legate de ocrotirea naturii în țara noastră, contribuind la realizarea studiilor de fundamentare pentru înființarea unor Parcuri Naționale și a studiilor de impact privind efectele produse de amenajările hidrotehnice asupra ecosistemelor naturale, în special asupra faunei reofile. În acest context, în perioada 1999–2003 a coordonat proiectul LIFE-NATURE intitulat „Supraviețuirea asprețului (*Romanichthys valsanicola*)”, o specie endemică din râurile de munte repezi și bine oxigenate, cea

mai periclitată specie de pește din Europa, un relict preglaciar, o moștenire de zeci de mii de ani. Deși nu este un pește „carismatic” și spectaculos, poate fi considerat o mândrie națională, întâlnindu-se aici, și numai aici, în râul Vâlsan din România [7].

În calitate de conducător științific de doctorat, academicianul Petru Bănărescu a fost un mentor apreciat și respectat de mai tinerii săi colaboratori cărora le-a acordat toată încrederea, încurajându-i necondiționat, dar, în același timp, îndemnându-i la prudență și atrăgându-le atenția asupra a „ceea ce azi pare nou, mâine va fi învechit” [3]. Dintre foștii săi doctoranzi, majoritatea ocupă în prezent poziții importante, atât în învățământul superior, cât și în institute de cercetare și în muzee de profil.

Pe parcursul unei îndelungate perioade de timp a desfășurat o susținută activitate editorială, fiind redactor-șef al revistei „Revue Roumaine de Biologie, Série de Biologie Animale” și membru în Comitetul de redacție al Seriei monografice „Fauna”, apărute sub egida Academiei Române.

L-am cunoscut pe dr. Bănărescu și ca pe un admirator și bun cunoscutor al plantelor, pasiune pe care o avea încă din anii copilăriei. Pe terasa Institutului de Biologie îngrijea o adevărată colecție cu specii de plante din flora spontană – ferigi, brândușe și vioarele –, culese în peregrinările sale prin cine știe ce colț de țară.

Ca unul dintre semnatarii acestor rânduri, doctorandă a Domniei Sale în urmă cu 20 de ani, consider că am o datorie de onoare să cinstesc memoria academicianului Petru Bănărescu, aducându-i cu acest prilej un cuvânt de mulțumire pentru susținerea oferită încă de la venirea mea ca cercetător stagiar, în Laboratorul de taxonomie animală al Institutului de Biologie, pentru calmul și răbdarea cu care răspundea numeroaselor mele întrebări, pentru cum scria și ce am aflat din ce scria... Dar, mai presus de toate, pentru încrederea și omenia de care m-am bucurat în toți acei ani pe care am avut șansa să-i petrec în preajma sa.

Puterea și forța extraordinară de muncă, rezultatele științifice remarcabile, recunoașterea pe plan internațional îl situează pe academicianul Petru Bănărescu printre personalitățile de primă mărime care au marcat istoria științei românești în a doua parte a secolului XX.

Dr. Bănărescu a înzestrat biologia din țara noastră cu imaginea și realizările de necontestat

ale unui autentic om de știință, personalitatea și opera acestuia reprezentând un exemplu de tenacitate și dragoste pentru știință. În pofida tuturor încercărilor la care l-a supus viața, nu s-a plâns și a împărtășit și celorlalți – colegi și colaboratori, tineri aflați la început de drum – din generozitatea și din știința sa de carte. După cum afirma „profesiunea de om de știință oferă o serie de satisfacții, dar impune și mult sacrificiu și multă abnegație”.

Nu putem să nu amintim faptul că mai tot timpul era cu „gândul și cu fapta” la preocuparea sa de suflet – pasiunea pentru studiul peștilor, căreia i s-a dedicat o viață întreagă, cu devotament și seriozitate apreciate de întreaga comunitate științifică, de cei care l-au cunoscut. Fără riscul de a greși, îl putem considera pe Petru Bănărescu un vrednic urmaș al celor de dinaintea sa, Grigore Antipa și Ion Borcea, clasicii ihtiologiei românești.

În ziua de 12 mai 2009, academicianul Petru-Mihai Bănărescu a trecut în veșnicie, lăsând în urma sa o imagine caldă și luminoasă, amintirea și faptele unui OM bun, de o modestie și naturalețe izvorâte din inima sa mare, virtuți pe care timpul și uitarea nu le vor șterge.

Informațiile prezentate au fost preluate din CV-ul dr. Petru-Mihai Bănărescu și din diverse surse publice.

Note

[1] *Istoria ihtiologiei românești*, 1987. Buletinul de Cercetări Piscicole, Supliment I. București, pp.: 147–149.

[2] Gomoiu M.-T., 2009. *In memoriam. Petru-Mihai Bănărescu*. Romanian Journal of Biology-Zoology, 54 (1): 3–6.

[3] Bănărescu P., 1999. *Aspecte etice ale cercetării în zoologie*. Argessis, Studii și Comunicări, seria Științele Naturii, pp.: 115–123.

[4] *Laboratory of Animal Taxonomy*. In: Institute of Biology Bucharest, Romanian Academy, 1997, 52 pag.

[5] *Colecțiile de ihtiologie*. Muzeul Național de Istorie Naturală „Grigore Antipa”.

[6] Telcean I.C., 2014. *In memoriam. Acad. dr. doc. Petru-Mihai Bănărescu. Zoolog-Ihtiolog, Biogeograf. (15 September 1921–12 Mai 2009)*. North-Western Journal of Zoology, 10 (Supplement 1): S3-S4.

[7] *Aspretele (Romanichthys valsanicola) – cel mai amenințat pește din Europa*. Institutul de Biologie al Academiei Române, 19 pag.

Proiect destinat educației ecologice, recreației și sănătății timișorenilor: pădurea verde – pădure parc

Acad. Păun Ion Otiman

Academia Română, ca instituție națională, care are ca obiectiv principal cercetarea științifică în domeniile fundamentale ale științei, este din ce în ce mai intens solicitată să dea răspunsuri concrete și competente cu privire la dezvoltarea economică și socială sustenabilă a țării, prin ceea ce, îndeobște, numim **preocupări academice contemporane**. În această direcție Filiala din Timișoara a Academiei Române este preocupată de evoluția spațiului său de influență, cu privire specială la sugestionarea și oferirea decidenților locali a unor soluții concrete de dezvoltare inteligentă a Timișoarei și județului Timiș, bazate pe protecția sănătății populației și a mediului înconjurător.

Fenomene negative ale dezvoltării necontrolate industriale și agricole, precum poluarea excesivă, creșterea masivă a emisiilor de CO₂ și de gaze cu efect de seră, înmulțirea efectelor climatice extreme, periculoase, cauzate de exploatarea excesivă, rapace a resurselor naturale, cu efecte negative și dăunătoare mediului și climei, implicit sănătății oamenilor, având ca principală cauză **precara educație ecologică a decidenților și populației**, au determinat, în ultimul timp, autoritățile europene să trateze cu maximă responsabilitate problematica „**sănătății**” **dezvoltării viitoare a Europei** (a lumii întregi), prin elaborarea, în decembrie 2019, a *Pactului ecologic european* sau a *Pactului verde european* (*European Green Deal*) și, în anul 2021, a obiectivelor *Mecanismului European de Redresare și Reziliență*, integrat în programele naționale ale celor 27 de țări membre UE, documente fără precedent în istoria de mai bine de șapte decenii a Uniunii Europene.

Pactul ecologic european propune un răspuns la aceste provocări, prin care Uniunea Europeană prezintă o nouă strategie de creștere, care are drept scop „transformarea Uniunii Europene într-o societate echitabilă și prosperă, cu o economie modernă, competitivă și eficientă din punctul de vedere al utilizării resurselor naturale neregenerabile, în care să nu existe emisii nete de gaze cu efect de seră în 2050 și în care creșterea economică să fie decuplată de utilizarea necontrolată a resurselor naturale”.

Acest pact urmărește „să protejeze, să conserve și să consolideze capitalul natural al Uniunii Europene, precum și să protejeze sănătatea și bunăstarea cetățenilor împotriva riscurilor legate de mediu. În același timp, tranziția trebuie să fie echitabilă și favorabilă incluziunii, punând oamenii pe primul plan”.

Întrucât Pactul va genera schimbări economice și sociale importante, participarea activă, conștientă a cetățenilor, prin **educația acestora cu prioritate în domeniul ecologic**, este condiția *sine qua non* a reușitei. Toate aceste activități au ca obiectiv fundamental **sănătatea și bunăstarea cetățenilor europeni**.

Obiectivele **Pactului verde european** schimbă fundamental relația mediu – (bio) economie, un loc aparte fiind ocupat de redefinirea funcțiilor și rolului pădurilor și de ameliorarea gradului de acoperire verde a teritoriului, în special cel urban, ca factori determinanți ai reducerii emisiilor de CO₂ și a altor gaze cu efect de seră, ai atenuării schimbărilor climatice și îmbunătățirea calității mediului.

Parlamentul și Consiliul European, din 12 februarie 2021, au instituit **Mecanismul european**

de redresare și reziliență (MERR), prin care se urmărește furnizarea unui sprijin financiar semnificativ și eficace, menit să accelereze implementarea de reforme sustenabile și a investițiilor publice necesare acestora, în toate țările Uniunii Europene. Mecanismul este un instrument special conceput pentru a aborda efectele și consecințele negative ale crizei provocate de COVID-19 în țările Uniunii Europene, prin utilizarea instrumentelor și programelor de dezvoltare sustenabilă bazate, în primul rând, pe Pactul Ecologic European.

Tranziția verde trebuie să fie sprijinită prin reforme și investiții în tehnologii și capacități verzi, inclusiv în biodiversitate, eficiență energetică, renovare a clădirilor și economie circulară, contribuind, în același timp, la implementarea obiectivelor Uniunii privind clima, creșterea sustenabilă, prin crearea de locuri de muncă și prin menținerea securității energetice.

Mecanismul european de redresare și reziliență se structurează pe șase piloni:

1. **Tranziția verde.**

2. **Transformarea digitală.**

3. **Creștere inteligentă, sustenabilă și favorabilă incluziunii**, inclusiv coeziune economică, locuri de muncă, productivitate, competitivitate, cercetare, dezvoltare și inovare și o piață internă funcțională, cu întreprinderi mici și mijlocii (IMM-uri) puternice.

4. **Coeziune socială și teritorială.**

5. **Sănătate, reziliență economică, socială și instituțională**, în scopul creșterii nivelului de pregătire pentru situații de criză și a capacității de reacție la criză.

6. **Politici educaționale și de competențe** pentru generația următoare de copii și tineret.

În cazul de față, proiectul timișorean **Pădurea verde – pădure parc** vizează tocmai tranziția verde a orașului prin sporirea suprafeței verzi, a biodiversității, destinată educației ecologice a tinerei generații și a sănătății populației orașului.

Reacția municipalităților la cerințele Pactului ecologic european și al Planului Național de Redresare și Reziliență (PNRR)

66 În vederea aderării responsabile la **Pactul ecologic european** și mai apoi la **Planul**

Național de Redresare și Reziliență, multe orașe europene, inclusiv din România, au declanșat proiecte prin care să se circumscrie obiectivelor acestor programe europene. La noi în țară, din acest punct de vedere, spre exemplificare, administrația locală a Clujului este cea mai activă, reacționând, deja, rapid și inteligent, prin inițierea unui proiect concret „Clujul verde”¹, care își propune, printre altele, plantarea de la zero a unei păduri de circa 50–100 ha (pe dealul Cetățuia, pare-se), deoarece acest mare oraș transilvănean nu are niciun metru pătrat de pădure naturală.

Ce s-a întâmplat, din acest punct de vedere, până acum, la noi, în Timișoara? De unde să pornim sau ce ar trebui să promovăm pentru aderarea conștientă și neîntârziată la **Pactul ecologic european** al Uniunii Europene?

În mod concret, ne vom referi la modul în care a fost folosită până în prezent zestrea naturală cea mai importantă a Timișoarei **Pădurea verde** și ce propune Filiala Timișoara a Academiei Române în vederea utilizării acesteia, având ca obiectiv principal **educația ecologică** a cetățenilor, în principal a tinerilor, pentru sporirea contribuției acesteia la **ameliorarea stării de sănătate a timișorenilor**, utilizând elemente ale Mecanismului de redresare și reziliență al Uniunii Europene, respectiv sursele de finanțare ale **Planului Național de Redresare și Reziliență**.

Pădurea verde apare documentar pentru prima dată în anii 1723–1725, în harta întocmită de Claudiu Mercy și, mai apoi, în harta italianului Francesco Grisellini, în anul 1776, din care desprindem faptul că în această zonă a existat o pădure (în cea mai mare parte, plantată) mult mai extinsă, cu funcțiune principală cinegetică și de „plămân” verde al Timișoarei.

Suprafața actuală a arealului pădurii este de 666 ha, dintre care 562 ha pădure compactă. Conform celui mai recent amenajament silvic (2018), în conformitate cu prevederile Codului silvic (art. 25), Pădurea verde a fost încadrată integral în grupa I cu două categorii funcționale A4 – **păduri parc și de recreere** (549 ha) și pădure pentru producere de semințe forestiere

(13 ha). Diferența de suprafață de 102 ha (până la 666 ha) reprezintă construcții silvice, anexe, drumuri, alei, poieni, goluri etc. Din suprafața totală a pădurii, **571 ha se află în proprietatea Timișoarei.**

Ce trebuie să întreprindă Primăria Timișoara pentru ca Pădurea verde să devină pădure-parc a Timișoarei?

Conform prevederilor ultimei variante a Codului silvic (art. 5 din legea 197/2020), în cadrul celor 14 principii de gestionare durabilă a pădurilor, este prevăzut și principiul „promovarea și protecția rolului *sanogen, educativ, turistic, sportiv și recreativ al pădurii și accesibilității ei în asemenea scopuri pentru populație*”. Art 87 (1,3) al Codului silvic prevede, în cazul pădurilor cu destinație, „*parcuri recreative, parcuri tematice și/sau educaționale*” (cazul Pădurii verzi), „posibilitatea de a fi scoase definitiv din fondul forestier național”.

Codul silvic, în Anexa 1, prevede, în mod expres, amenajările permise de executat în pădurile parc:

a) alei realizate din materiale ecologice, cu lățimea de maximum 2 m sau piste pentru biciclete;

b) bănci;

c) iluminat;

d) puncte de informare;

e) toalete ecologice;

f) construcții provizorii din lemn cu suprafața construită de maximum 15 mp.

În parcul recreativ/tematic/educațional se pot executa amenajări cu caracter permanent sau nepermanent, în scopul desfășurării activităților recreative, cu sau fără defrișarea vegetației forestiere, de tipul:

a) pergole și/sau locuri de joacă pentru copii;

b) aventura parc sau instalații pentru cățărare sau inițiere în alpinism;

c) terenuri pentru paintball;

d) piste pentru biciclete și alte infrastructuri specifice sau favorabile circulației bicicletelor, precum și, după caz, poteci de pământ pentru deplasare pedestră și alergare și, separat, pentru

ciclism și pentru deplasare ecvestră, piste pentru alergare, piste pentru deplasare pe dispozitive cu role, punți, pasarele și podețe aferente acestor căi de comunicație;

e) acțiunile tematice și educaționale.

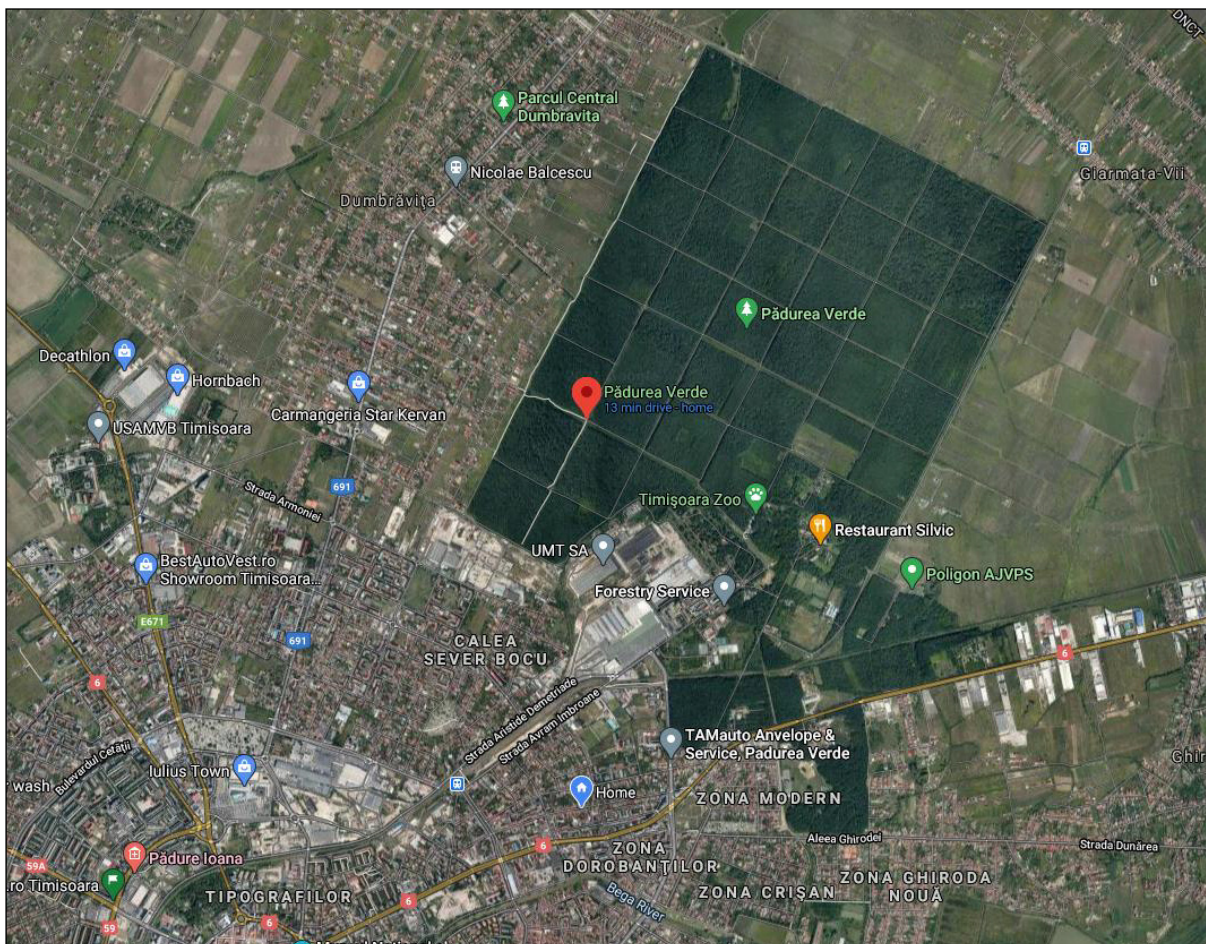
Parcurile recreative/tematice/educaționale se constituie, cu avizul Comisiei tehnice de avizare pentru silvicultură, la solicitarea proprietarului/administratorului, în caz concret, Primăria Timișoara, în baza unor studii de specialitate realizate pentru pădurile cu funcții de recreere, zonate corespunzător prin amenajamentul silvic.

Pentru accentuarea caracterului educativ, ecologic, în mod deosebit pentru tineret (elevi, studenți), copacii trebuie etichetați cu plăci care să cuprindă denumirea populară și științifică a speciei, vârsta copacilor, rolul și utilitatea, modul de recoltare etc. De asemenea, pentru desfășurarea activităților practice din domeniul disciplinelor botanică, biologie, ecologie, protecția mediului etc., se poate realiza, într-un luminiș al pădurii, un amfiteatru construit din lemn, în care pot să aibă loc și alte activități educative cu elevii și studenții, dar și cu un public mai extins (conferințe, dezbateri, seminarii etc.).

Managementul parcului, dotările tehnice ale amenajării, utilitățile auxiliare funcționării (întrări, circuite, parcări exterioare, cărări, alei, piste, împrejmuiri etc.), condițiile și orarul de acces, eventuale taxe pentru anumite categorii de public și activități etc. trebuie prevăzute în regulamentul pădurii-parc.

Proiectul Pădurea verde – pădure parc a Timișoarei

Având în vedere cele prezentate anterior cu referire la aplicarea Pactului Ecologic (verde) European și a Planului Național de Redresare și Reziliență, permisivitățile actuale ale Codului silvic românesc, dar și nevoia de ameliorare a calității mediului urban, de educație ecologică și de recreere a timișorenilor, inițiatorii și susținătorii acestui demers, respectiv Filiala Timișoara a Academiei Române prin Centrul de Cercetări pentru Dezvoltare Rurală Durabilă a

Pădurea verde – imagine din satelit

României, la care au aderat universitățile timișorene și Inspectoratul Școlar Județean din Timiș, consideră că Primăria și Consiliul Municipal Timișoara au o mare oportunitate pentru îndeplinirea acestor cerințe ale locuitorilor Timișoarei, prin introducerea și realizarea, **cu prioritate**, a proiectului **Pădurea verde – pădure parc a Timișoarei**.

Notă

¹ Clujul are suprafața de 17 950 ha, din care 814 ha spații verzi, Timișoara are suprafața de 13 471 ha, din care 1045 ha spații verzi (92 ha parcuri, 16 ha scuaruri, 332 ha zone verzi, 571 ha pădure în proprietate).

Încotro Uniunea Europeană, după pandemia anului 2020 (II)

*Napoleon Pop**

Valeriu Ioan-Franc

Membbru corespondent al Academiei Române

Corelația biunivocă între sănătatea publică și economie, scoasă pregnant la suprafață de pandemie, își extinde valorile și pe planul acțiunilor externe ale UE. Rezultatele alegerilor din Germania și cursa pentru prezidențialele din Franța de anul viitor, unde Emmanuel Macron are deja un adversar în persoana lui Xavier Bertrand, președintele regiunii Hauts-de-France (cu orientare de centru dreapta), vor aduce schimbări, poate necesare, în modul de abordare a relațiilor externe în contextul refacerii alianței transatlantice promise de președintele american Joe Biden. Uniunea Europeană este așteptată să devină un actor global real, ceea ce ar fi de folos României pentru contribuțiile la nivelul acestei entități la dezvoltarea unor relații armonioase cu puterile terțe actori globali, cum sunt SUA, Rusia și China, la care se adaugă ca intenții Japonia, India și Coreea de Sud. Șochează deja declarația lui Serghei Lavrov, ministrul de Externe rus (făcută în orașul chinez Guilin), când afirmă, nu mai departe de ziua de 23 martie 2021, că UE, ca organizație, și Rusia nu mai au relații instituționale.

1. După cum se știe, UE și SUA au fost extrem de ocupate cu sancțiunile economice și pe persoane împotriva Rusiei și a unor personalități, contând foarte mult inventarul unor agresivități, începând cu Ucraina, ocuparea Crimeii, presupusa otrăvire a competitorului Navalnii la președinția Rusiei și terminând cu amestecul (cu probe sau intuiții) în alegerile din SUA (din 2016 și 2020), precum și mai nou din Franța. Lavrov, citat de

„Moscow Times”, în timpul conferinței de presă comună cu omologul său chinez, Wang Yi, a precizat că Moscova întreține, în acest moment, relații numai cu statele membre UE. Este o subliniere care nu ne face bine, nici României și nici UE, motivată prin fraza că „întreaga infrastructură a acestor relații a fost distrusă de deciziile unilaterale de la Bruxelles”. Poate nu exprimarea conțenează cât ceea ce se știe că acele decizii unilaterale se nasc foarte greu, dar bine ar fi să derive din cântărirea lor și nu ca o reflectare a disensiunilor care există între SM, extinse la politica externă a UE. Lavrov sesizează în mod indirect disensiunile interne ale UE, când afirmă că în mecanismul dialogului cu UE, construit de-a lungul a multor ani, Rusia vede că au mai rămas „doar țări europene individuale, care doresc să se ghideze după interesele lor naționale”. Prin această constatare este firesc ca Rusia (spune Lavrov) să se îndrepte spre China, atâta timp cât pe frontul de vest nu există nicio modificare, iar oportunitățile din est sunt din ce în ce mai mari și pot fi încadrate într-o agendă de lucru extinsă. Din păcate, nivelul scăzut al relațiilor dintre UE și Rusia, cu tendința de a deveni și mai jos, este recunoscut și de David McAllister, președintele Comitetului de afaceri externe al PE. Evenimente ca otrăvirea, arestarea și sentința dată lui Aleksei Navalnii sunt îngrijorătoare, după cele menționate într-o scrisoare adresată Înalțului reprezentant al UE pentru politica externă, Josep Borrell, acesta fiind invitat la o „discuție strategică” în cadrul comitetului PE. Tonul scrisorii lui McAllister către Borrell emana urgență după eșecul vizitei acestuia la Moscova

* Dr., director științific, Institutul de Economie Mondială al Academiei Române

(se pare din proprie inițiativă), marea îngrijorare derivând din faptul că „*Russia is progressively disconnecting itself from Europe and looking at democratic values as an existential threat*”.

Relațiile diplomatice UE-China au cunoscut și ele o rapidă deteriorare în ultimele luni, după încercările majore făcute de liderii Germaniei și Franței de a securiza înțelegerea comercială reciprocă, pentru a se asigura un acces mai facil al marilor investitori ai UE în China. Din păcate, precauția pentru sensibilitățile Chinei (legate de tratamentul discriminator al unor minorități), prin adoptarea de către UE a unei atitudini mai puțin confrunționale, au fost date peste cap de catalogarea, de către SUA, drept „genocid” a abuzurilor regimului împotriva minorității uigure, ceea ce a atras și impunerea unui nou embargo comercial asupra Chinei. China a replicat și împotriva UE, impunând sancțiuni împotriva unor europarlamentari, asupra subcomitetului pentru Drepturile omului din PE, unor *think tank*-uri care colaborează cu PE, precum și a Comitetului Politic și de Securitate al Consiliului UE, reacția Chinei fiind considerată disproportionată dar și motivată în termeni duri, de genul că „sancțiunile UE s-au bazat pe minciuni și pe dezinformări”, iar „UE trebuie să înceteze practica ipocrită a dublului standard și să nu înainteze pe căi greșite” (din textul ministerului de Externe al Chinei). Nu este întâmplător deja faptul că PE, în ansamblul lui, nu mai vrea să aibă de a face cu Acordul cu China, atitudine manifestată înainte de războiul diplomatic dus de mai mulți europarlamentari nemulțumiți de calitatea documentului negociat, care statua poziții mai permissive față de condiții de muncă sau subvenții, în comparație cu acordul post-Brexit.

Rusia și China spun la unison că sancțiunile occidentale (ale SUA) și ale Europei sunt inacceptabile. Insistența pe declarația comună a celor doi miniștri de Externe este (constatarea noastră) că textul ei a devenit linia nouă de reper, extrem de joasă deja, a relațiilor Occidentului cu Rusia și China: „Am luat notă de atitudinea distructivă a intențiilor SUA, care se bazează în continuare pe alianțe politico-militare din era Războiului Rece și care își construiesc noi alianțe în același spirit”, la care se adaugă reiterarea abținerii amestecului din afară în treburile interne ale Rusiei și Chinei și

faptul că cele două țări trebuie să-și reducă dependența față de dolar. În ziua de 22 martie, SUA, UE, Marea Britanie și Canada au impus sancțiuni împotriva unor oficiali chinezi responsabili de abuzurile comise împotriva minorității uigure, iar Rusia anunța că se pregătește pentru o nouă rundă de sancțiuni americane pentru amestecul în alegerile prezidențiale americane. Cele afirmate în cele mai diverse contexte recente de Rusia și China denotă deja o agendă cu vestul deosebit de împovăraătoare și cu un punct de plecare greu de decelat pentru un dialog constructiv, pornind de la această bază joasă și devenită confrunțională. Să nu uităm că UE cu greu a închis acordul de investiții și comerț cu China, existând suspiciuni că UE nu a fost atât de vehementă în negocieri, comparativ cu cele cu Marea Britanie, compromisurile acceptate în materia drepturilor omului și a pieței muncii fiind deja în atenția PE. Implicarea tot mai agresivă a Chinei populare în statutul agreat pentru Hong-Kong până în anul 2047 este un alt motiv de reacții vehemente din partea Occidentului. Prin prisma implementării reglementărilor post-Brexit, în urma cărora vedem o deteriorare profundă a relațiilor dintre UE și un fost SM, comparația cu Marea Britanie este elocventă. Tensiunile sunt legate atât de vaccinuri (întârzierea livrărilor de vaccin AstraZeneca din Marea Britanie, care a determinat recurgerea la un mecanism de control al exporturilor de vaccin din UE spre Marea Britanie), deși cererea UE de vaccin AstraZeneca s-a redus considerabil, ca urmare a efectelor lui negative manifestate în peste 15 SM, cât și de încercările Londrei de a ocoli prevederile Acordului Brexit privind perioadele de grație de acces reciproc pe piață sau cele legate de funcționarea pieței interne a UE.

2. Comentariile pe marginea Conferinței pentru securitate de la München, din luna februarie 2020, sunt deja spulberate de situația recentă a relațiilor dintre UE și Rusia și China. Se mai poate vorbi de oferta Franței pentru un dialog cu Moscova, când se constată că Rusia și China contribuie cu sârg la declinul Occidentului? De atunci se constata că Occidentul este slăbit din interior, măcinat de populism și de tendințe iliberale, la mijloc fiind invocat egoismul președintelui american,

Donald Trump. Ideea unei comunități internaționale „din nou mărețe” a rămas doar în plute, la izolarea SUA adăugându-se simplul fapt că Franța critica Germania pentru lipsa ei de solidaritate față de proiectele propuse de reformare a UE sau la susținerea că UE nu mai poate rămâne partenerul mai mic al SUA, dacă nu dezvoltă și ea un dialog strategic cu Rusia. Intervențiile secretarului de stat american, Mike Pompeo, și ale secretarului general al NATO, Jens Stoltenberg, cu privire la ce au realizat SUA, respectiv NATO pentru UE, au rămas neconvingătoare, nefiind luate practic angajamente de revigorare a relației transatlantice, presa comentând duelul de expuneri doar în dimensiunea „contrelor” aduse de fiecare parte la adresa celeilalte.

Conferința de securitate din 2020 și evoluțiile de atitudine aproape la zi ale Rusiei și Chinei au marcat atmosfera aceleiași conferințe din anul 2021, tot la München (*online*), dacă Joe Biden prin deschiderea sa „America s-a întors” a subliniat dorința SUA de a privi înainte, în viziunea unui nou angajament internațional, bazat pe stabilitatea democrației ca element esențial pentru securitatea Occidentului și noi formate de colaborare transatlantică. Noutatea în angajamentele SUA a constat într-o promisiune, dragă lui Macron, că SUA nu își doresc o ordine mondială în care ele să dea tonul financiar și moral, iar europenii să se supună, și luarea în considerație a rezistenței cetățenilor americani împotriva rolului și imaginii de jandarm al lumii al SUA. Acesta ar fi un pas important pentru parteneriatul cu Europa, dacă SUA au înțeles cu adevărat să depășească vechile linii de demarcație între interesele naționale și internaționale, între interesele economice și securitate.

Pe de altă parte, președinții și șefii de guverne din UE nu vor să fie atrași în conflictele Statelor Unite cu China și Rusia. În cuvântarea rostită la Conferința de Securitate de la München, Biden a încercat să-i asigure pe europeni că o confruntare strategică pe termen lung cu Beijingul nu înseamnă doar „Vest contra Est” și că nu se poate rămâne în logica Războiului Rece. „Competiția nu trebuie să excludă cooperarea în toate problemele noastre”, a spus liderul american. „Trioul transatlantic”, reprezentat de Germania, Franța și SUA, o fațetă a tipologiei cine are dreptul de a vorbi în

numele UE, a reușit un dezgheț în relațiile transatlantice, amenințările de securitate necesitând un „concept de securitate comună, interconectată”, conform spuselor cancelarului german, Angela Merkel. Șansele unui nou început sunt date de reșezarea Europei la locul ei în politica externă și de securitate americană și revenirea rapidă a SUA în rețeaua multilateralismului internațional, în special în acordul de la Paris pentru combaterea schimbărilor climatice. Se pare că Biden a reușit să-i dea satisfacție lui Putin, pe tema intențiilor de dominație a lumii de către SUA, analiștii aducându-și aminte de discursul catalogat „agresiv și neașteptat” al președintelui Federației Ruse de la aceeași Conferință de securitate din februarie 2007, când acesta a precizat că Rusia este împotriva „dominației monopoliste a SUA în relațiile internaționale”, situație care nu poate duce decât la o nouă stimulare a cursei înarmărilor. Cum se împacă acest lucru cu aprecierile lui Biden privind faptul că Rusia și China sunt principalii inamici ai SUA (poziție în care se clarifică din ce în ce mai mult și UE), cu competiția economică și de valori dură cu China, care trebuie abordată împreună de europeni și americani sau cu „amenințarea rusească” prin care se încearcă șubrezirea UE și NATO, rămâne de văzut, dar poate, pe termen mediu, sunt posibile încă noi escaladări ale tensiunilor globale.

Nu știm în ce măsură reconfirmarea asumării *leadership*-ului global, în format multilateral (deci împreună cu UE), *cu cooperarea completă a tuturor democrațiilor*, se împacă cu amenințările venite de la autocrațiile, în ordine China, Rusia și Iran, ceea ce înseamnă că găsirea numitorului comun în multilateralismul clamat nu va fi ușoară. Aceasta o arată *multiplele nuanțe și diferențe* cu care au fost marcate mesajele cancelarului Angela Merkel, la ultima sa participare în această calitate, ale președintelui Emmanuel Macron, în fața alegerilor prezidențiale de anul viitor, ori ale secretarului general al NATO, Jens Stoltenberg (cel mai scurt, clar, direct și coerent mesaj), dar și cele ale președintelui Comisiei Europene, Ursula von der Leyen. Obiectivul contribuțiilor coerente și coezive ale tuturor democrațiilor, reprezentate și de puterile mijlocii și puterile minore/mici, deopotrivă, nu va fi atins ușor în contextul creionării noilor reguli ale globalizării și menținerii

principiilor și valorilor democrat-liberale, bazate pe noile reguli, fără dezvoltarea unui dialog cu celelalte puteri excluse din familia democrat-liberală. China și Rusia au avertizat asupra acestui lucru, invocând ca dialogul să fie început pornind de la platforma Consiliului de securitate al ONU, dialog deocamdată refuzat, deși deteriorarea relațiilor este încă în curs. Mai vizibilă este ordinea confruntărilor cu China și apoi cu Rusia, fiecare dintre aceste puteri prezentând tipuri de provocări diferite.

După cum a precizat Biden, pentru UE și nu numai, urmează o competiție strategică de durată și dură cu China, în care Europa și SUA trebuie să se implice împreună și unite, iar cu Rusia trebuie contracarate atacurile la adresa democrației, militarizarea informației, corupției și subminarea sistemului de guvernare occidental. Cu Iranul, doar citat, SUA și UE au de reglat tema neproliferării armelor nucleare, comună globalizării. Angela Merkel a venit cu mesajul susținerii condiționate a proiectelor de reforme ale Franței, la care președintele Macron, prin discursul circumscris exclusiv relației transatlantice și NATO, nu a acordat nicio atenție, probabil cu o semnificație nu prea greu de admis. Este vorba de armata europeană susținută de Macron, de o cultură militară și de export comună în domeniu, de capacitățile naționale, un sistem de armament și organizare comună. Frustrarea lui Macron a constat în impunerea de limite directe oricărei investiții în terțe direcții ale armamentelor comune, respectiv supunerea Franței și a altor SM controlului și regulilor comune europene, fără a le lăsa decizia. Această diferență de optică descrie, de fapt, blocajul Germaniei față de proiectul francez. De la aspectele militare se vor genera și diferențierile de abordare a relațiilor cu Rusia, China și Iran, de către Germania și Franța.

Sub inițiativa conceptului de securitate prin interdependență, Merkel susține că niciunul dintre conflictele prezente nu se poate soluționa strict pe baza componentei militare, ca să se ajungă la angajarea sancțiunilor împotriva Rusiei pe care Germania le dorește coordonate, serioase și coerente. Este lesne de ghicit acest lucru atâta vreme cât Merkel afirmă ținerea canalelor de comunicare deschise și menținerea libertății de cooperare economică cu Rusia. În acest coș intră

interesul neostoit pentru proiectul Nord Stream2 și menținerea Rusiei departe de o dependență a exporturilor sale de energie față de China. Din această perspectivă, Macron a apărut singularizat și izolat în susținerile sale, dar a rămas egal cu sine în ceea ce privește propunerile lui pentru autonomia strategică europeană în domeniul apărării, nuanțele noi fiind că propunerile lui nu înseamnă îndepărtarea de SUA, ci necesitatea transformării Europei într-un partener mai de încredere, care să ranforseze NATO. Din păcate, proiectul lui Macron, dar și respins direct și vocal, mai subtil sau nuanțat, de către toți ceilalți membri NATO, pentru o UE cu o armată europeană integrată, rămâne o sursă de disensiuni. Afirmatia lui Macron, făcută în cadrul Conferinței de securitate de la München, „Cred în NATO!” a apărut desuetă, după cea de acum doi ani, când afirma că NATO este în moarte cerebrală, iar aserțiunea despre Europa ca o nouă putere militară a lumii era criticată indirect de răspunsurile secretarului general al NATO la întrebările la care a fost supus, precum și de alte comentarii precum cele ale analistului politolog Ian Bremen din Administrația SUA. Poate Macron, în lumina faptului că Franța este singura putere nucleară din UE, ar avea parțial dreptate, cu referire la suveranitatea europeană pe care o invocă (după unii din considerente electorale): „Nu putem să mergem întotdeauna la Statele Unite și să adoptăm pozițiile sale, trebuie să gândim și într-un mod european”. Suveranitatea și independența față de Washington sunt evocate și în privința relațiilor cu Rusia, Macron pledând pentru o politică europeană distinctă de cea transatlantică, referindu-se la temerea majoră și existențială a statelor Europei Centrale și de Est. Din păcate, nu credem că SM ale UE din zona geografică menționată pot avea încredere în suveranismul european al lui Macron, exemplele din istoria recentă fiind exact contrare.

Secretarul general al NATO, Jens Stoltenberg, a confirmat, în discursul său, că evoluția Chinei și comportamentul destabilizator al Rusiei sunt principalele argumente pentru necesitatea unității transatlantice în chestiuni care nu pot fi rezolvate de către niciun stat și niciun continent, ci doar de o legătură transatlantică solidă, aflată într-o solidaritate strategică. Noul Concept Strategic al Alianței înseamnă lărgirea abordării securității cu

întreg instrumentarul similar al adversarilor – militar, politic și economic – și întărirea instituțiilor și a societăților prin creșterea rezilienței de securitate a acestora. Prin vehemența discursului, Stoltenberg ne-a asigurat că nu face rabat de la a arăta cine sunt puterile autoritare pe cale să aducă un afront și Europei prin încercarea de a rescrie noile reguli ale globalizării, strict prin prisma propriilor interese. Cu un aport de numai 20% la cheltuielile NATO, făcute de membri europeni, geografia impune și apărarea SUA, Canadei, Marii Britanii, Norvegiei, Islandei, Turciei și altor aliați NATO, nemembri ai UE, este clar că UE nu poate apăra singură nici Europa și nu își poate îndeplini sarcinile prin prisma tratatului NATO, care leagă SM ale acesteia. Premoniția că încercarea ruperii relației transatlantice ar fi benefică stă la judecata faptului că 90% din cetățenii UE trăiesc în state membre NATO, iar Polonia și România, țări aparținând NATO, sunt deja profund implicate direct cu SUA în apărarea Europei Centrale și de Est și nu numai.

Ursula von der Leyen, președinta Comisiei Europene, a dublat, prin discursul ei, claritatea și forța celui făcut de secretarul general al NATO, reiterând că Rusia și China reprezintă amenințările comune la adresa democrațiilor. Poate a mirat similitudinea, dar ne rămâne să constatăm nevoia trăinicieii relației transatlantice pentru securitatea UE, observatorii remarcând susținerea proiectului lui Biden mai direct și mai evident decât cancelarul Angela Merkel și mai solid decât președintele Franței, Emmanuel Macron. Convergența în relația transatlantică a discursului doamnei der Leyen a constat în apelul la prezerarea valorilor comune, precum drepturile omului, pluralismul, incluziunea și protecția vieții private și a datelor personale. Adică aproape tot ceea ce înseamnă întărirea democrațiilor europene, reîntărirea cooperării transatlantice, între UE și SUA. Cu o Chină asertivă, în competiția devenită o rivalitate strategică pentru UE și cu o Rusie care este dispusă să încalce mereu regulile internaționale, fie în plan intern, fie în cel internațional, cu atât mai mult este timpul ca UE să demonstreze, nu numai pentru ea, ci și pentru SM, **coeziunea transatlantică a democrațiilor**, revenirea la o garanție înghețată de fostul președinte Donald Trump.

Sunt cunoscute deja multe izbucniri ale Turciei în relația sa cu NATO, cooperările cu Rusia în achiziționarea de armament total incompatibil cu capacitățile NATO, ingerințele în Siria sub forma inițiativelor proprii, conflictele cu Grecia în exploatarea platformei marine etc., dar ceea ce interesează UE este problema stăvilirii emigrației din Orientul Mijlociu, la care Turcia a renunțat în fața sancțiunilor pregătite de UE. În ultimul ceas, UE și SUA au ajuns la concluzia comună că presiunile exercitate asupra Turciei nu duc decât la radicalizarea ei și împingerea nedorită a ei spre Rusia. În contextul în care politica lui Trump în regiune, cu stimularea relațiilor unor state arabe cu Israelul, este pe cale de a înceta, singurul partener de anvergură în regiune rămâne Turcia. Deescaladarea și consolidarea încrederii sunt priorități transatlantice pentru trecerea la o „agendă pozitivă” în evaluarea și abordarea relațiilor UE, SUA și NATO cu Turcia. În această agendă pozitivă se include o importantă componentă economică, respectiv modernizarea uniunii vamale cu Turcia, ceea ce este revenirea la un document semnat în urmă cu 25 de ani. Menținerea la distanță a Turciei de UE, deja de peste trei decenii, a fost, credem, și una dintre cauzele decăderii statului laic în această țară pornită pe un drum european, la confluența a două continente cu culturi istorice diferite. Deși această agendă privește toate SM, nu este greu de decelat de ce SM, ca Grecia, Cipru, și Franța, ridică obiecții.

Au mai fost făcute comparații îngrijorătoare imediat după criza financiară între condițiile prezente și cele interbelice, un oficial polonez afirmând că putem fi oricând în prag de război. Plăci tectonice ale intereselor geopolitice sunt din nou în mișcare privind conflictele armate nu departe de UE: Ucraina, Siria, Libia sau Nagorno-Karabakh. De un deceniu deja, UE și Europa se confruntă simultan cu multe crize suprapuse și care se alimentează reciproc (euro, Brexit, pandemie), prin lentoarea reacțiilor fiindu-le lăsat timpul de acutizare în așteptarea a ceva care nu este clar. Ceea ce sperie este caracterizarea lor ca pericol existențial la adresa UE, cu întrebarea care dintre ele va fi fatală?! Într-o opinie exprimată de Caroline de Gruyter, corespondent pentru Europa la ziarul „NRC Handelsblad”, intitulată „1914 vs

2021” (EUobserver, februarie 2021), vedem că ceea ce șochează în dezbaterile despre Europa sunt așteptările nerealiste. Federaliștii rămân întotdeauna dezamăgiți, pentru că UE nu are putere de acțiune. Naționaliștii sunt în mod constant dezamăgiți pentru că găsesc UE prea puternică față de ceea ce își doresc și, ca urmare, discuțiile conflictuale se refugiază în abstractizări prin care realitatea se uită. În ansamblu, UE este percepută ca o casă jumătate prea puternică și jumătate neperformantă, ceea ce duce cu gândul la situația Imperiului habsburgic. Acesta era descris ca un „acoperiș” pentru câteva națiuni geloase unele pe altele, dar care nu reușeau să cadă de acord asupra nimic. Ceea ce funcționa atunci erau regulile imperiului prin care erau controlate națiunile mari și protejate cele mici, într-un joc al compromisurilor, identic cu cel al liderilor europeni de azi.

Asemănările actualei UE cu Imperiul habsburgic, chiar dacă anul 2021 nu este anul 1914, sunt sintetizate de De Gruyter în fraze frapante: ambele obsedate de ele însele, ambele în negocieri cu ele înseși și între entitățile din interiorul lor, ambele în reformare constantă și în schimbare de aranjamente (sub presiunea populară, a evenimentelor externe declanșate sau ca urmare a unei reforme începute altfel decât era nevoie), ambele cu o piață unică și o monedă unică, ambele înconjurate de rivali asertivi (fiind mânate să-și creeze zone tampon și alianțe cu cei mai puternici), ambele cu senzația insecurității și cu suferința de a nu fi suficient stimate, ambele scrutând în jur în căutarea de semne care le pune existența în pericol, ambele în căutare de timp pentru a evita conflictul, ambele ajunse la elite critice și din ce în ce mai cinice. Așa că, să nu mire de ce lucrările celebrilor Joseph Roth, Karl Kraus și Stefan Zweig au devenit atât de moderne pentru realitățile prezentului. Astăzi, criticile UE precum și angajamentele de viitor se circumscriu slăbiciunii, divizării și încetinelii UE. Compromisurile între SM și între instituțiile comunitare au făcut ca UE să supraviețuiască. Ele s-au făcut, totuși, de către liderii europeni care înțeleg că într-o lume plină de pericole, securitatea individuală a SM este mai degrabă asigurată de umbrela UE, decât de efortul individual, iar *UE a produs beneficii pentru toți. Este drept, nu în aceeași măsură, dar le-a produs.*

Se aplică ceea ce a menționat odată Mario Draghi, fostul președinte al BCE și actualul premier al Italiei: „There is no sovereignty in solitude”.

3. *Perspectivile UE sunt legate de ceea ce se va întâmpla cu eforturile pentru o economie a sănătății și o economie verde, cuplată cu acțiunile de stabilizarea a climei.* Obiectivele în ambele cazuri au nevoie de investiții determinând schimbări structurale importante, în măsura în care fondurile prevăzute vor fi utilizate în concordanță cu criteriile de atingere a obiectivelor unei economii curate, durabile și sustenabile, garanție a reușitelor în politicile interne și obiectivele politice externe ale UE. Agenda legată fie de *Green Deal*, fie de *Conferința privind viitorul Europei* este largă și profundă, dar analiștii spun că *investițiile necesare pălesc în fața inacțiunii, lentorii și divizării* care ar trebui să înceteze în cadrul UE, dacă vrea să țină aproape de marii competitori. Principiul fundamental este ca securitatea economică, din care decurge puterea de a securiza celelalte domenii de interes pentru cetățenii europeni, să înceteze de a cere planetei mai mult decât poate oferi, economia circulară fiind o soluție la prezervarea potențialului planetei în interacțiunea ei cu umanitatea. Revenirea SUA în Acordul de la Paris va face ca *proiectul Green Deal pentru Europa să nu fie doar o politică de mediu, ci una de creștere economică și de geopolitică*, unde UE este încă în urmă. Cele aproape 200 de state semnatare ale Acordului de la Paris, în condițiile în care vor cupla eforturile guvernamentale cu atragerea și stimularea sectorului privat corporatist spre aceleași obiective, vor influența și sensul și *semnificația tranziției globalizării și ordinii internaționale, întreaga viziune postcovid creând o nouă/altă rețea multilaterală de conlucrare și coordonare planetară.* Aceasta din urmă, pentru care pledează și UE, poate cu o reușită mai de succes în afara decât în interiorul ei, va salva omenirea de pericolul nesustenabilității viitoare a marilor datorii acumulate prin ultima criză economică și efortul de asanare a pandemiei.

4. Cursa redresării este deja pierdută de UE în fața SUA și chiar a Chinei, deși stimulentele fiscale și monetare puse în mișcare au fost cu mult

mai mari decât în cazul crizei financiare. În cauză este și ritmul vaccinării, în care UE încă se chinuie să-și găsească ritmul și energia necesară. Disproporția între pachetele de stimulare (11–12% din PIB în cazul SUA, comparativ cu 6% în cazul celor 19 SM ale zonei euro) va cauza ritmului redresării economice în SM, iar în materia politicii monetare, fie a BCE, fie a băncilor centrale din SM cu derogare la euro, se va rămâne în captivitatea politicii monetare a FED (SUA). Efectele celui de al treilea val al pandemiei a determinat ca o mare bancă germană să reducă creșterea economică în zone euro, pentru 2021, cu un p.p., la 4,6%. În schimb, creșterea economică a SUA pentru 2021 a fost majorată de la 4% la 6,6% (!) sub impactul primelor rezultate rapoarte pentru finele anului 2020 și luna ianuarie din 2021. Revenirea economiei SUA va fi un stimulent pentru economia chineză, pe baza apetitului SUA pentru exporturile chineze, prognoza OCDE majorând ritmul prognozat de la 6%, cifrele oficiale chineze, la 7,8%. Pentru UE, *gap*-ul negativ al PIB-ului potențial este dublu față de cel american, ceea ce înseamnă că, în competiția globală, economia UE va genera mai puține locuri de muncă, o cerere de consum mai slabă și o inflație scăzută. JPMorgan Chase estimează că impulsul fiscal al Administrației SUA va contribui cu 1,8% la creșterea PIB-ului, în timp ce în cazul zonei euro, contribuția acestuia va fi negativă, de -0,1%. Rezerva de impuls monetar va rămâne în curtea BCE pentru zona euro, efectul putând fi majorat ca urmare a veniturilor disponibile mai mari ale familiilor americane, ceea ce va însemna și importuri mai consistente din UE.

Ar fi de dorit ca, în ciuda „importurilor”, mai ales din Marea Britanie și SUA, de comentarii și soluții pe teme de rase, religie, sex, culoare sau etniciste, celebrul motto al UE că este *unită prin diversitate* să accentueze pe o funcționare mai bună, chiar dacă vocile, încă prea slabe, ale politicienilor spun că dezbaterile pe subiect sunt străine culturii europene. Atracția pentru ele nu este necesară Europei și nu este nici bine-venită. UE trebuie să rămână focalizată pe narațiune inspirată în continuare de o *Europă* „colour blind”, unde toți

sunt și vor fi egali. De mare ajutor rămân politicienii, academicienii, grupurile de reflecție și jurnaliști care cred că problemele de justiție rasială și inechități etnice nu merită o atenție specială. *Ar fi bine să rămână, așa cum pretind cu încredere unii, doar factori de distragere a atenției sau de competiție cu alte teme care privesc agenda de egalități europene*. Este cazul ca legislația antidiscriminatoare să fie întărită prin așezarea ei ca o primă prioritate, tocmai ca acțiunile de prevenție ale instituțiilor de ordine să nu iasă din matca corectitudinii care a domnit în UE. Poate este de lucrat cu conceptul *cine este european în secolul XXI, de unde provenim ca cetățeni* să nu mai conteze, când forța de muncă europeană este un melanj de etnici, care s-au dovedit productivi pentru prosperitatea ei. Conceptul trebuie să-și depășească limitele, devenind mai modern, inclusiv și fluid, astfel ca cetățenii, încă preocupați de negarea trecutului lor, să se elibereze pentru propriul lor confort psihic și pentru confirmarea rolului lor pozitiv, într-o *Europă unită și mai democratică*.

5. Instituțiilor europene le revine preocuparea de a-i informa pe cetățenii comunitari despre „noul normal” adus de pandemie. Dar, cetățenii UE se mai pot concentra pe visuri, când toată viața lor, în toate dimensiunile fizice, morale și psihice, a fost bulversată de pandemie?

Referințe

Pop, Napoleon; Ioan-Franc, Valeriu; Diamescu, Andrei Marius (2021) – *România și în confruntare cu pandemia Covid-19. Gestiunea riscului versus asumarea responsabilităților*, în *Pandemia. Constrângeri și oportunități economice*, Editura Academiei Române.

Ioan-Franc, Valeriu; Diamescu, Andrei Marius (2021) – *Pandemia de coronavirus – lecții „deocamdată” învățate*, *Pandemia. Constrângeri și oportunități economice*, Editura Academiei Române.

Piketty, Thomas (2017) – *Capitalul în secolul XXI*, Harvard University Press.

Piketty, Thomas (2020) – *Capital și ideologie*, Harvard University Press, versiune în limba română Editura Litera, 2021.

Munții noștri aur poartă (VII)

*Nicolae Bud**

*Alexandru Nicolici***

Sintagma *munții noștri aur poartă*, pe care o folosim și noi în articolele noastre, a fost consacrată de Octavian Goga. Mai puțini știu că marele poet a fost și șeful Guvernului României¹ în anul 1935, dar și mai puțini știu că a deținut funcția de președinte al Consiliului de Administrație al Societății MICA din 1933 până în 7 mai 1938 (data decesului). În această calitate a fost un adept al analizei lucide, exhaustive, pe care o vedea cu ochi de patriot și specialist în *aurul subpământean*, acționând cu convingerea unui act de dreaptă decizie. Este important de știut că *aurul subpământean* nu este nici pe departe un lingou care așteaptă să fie luat (furat este termenul asociat scenaritei *nu ne vindem țara, să rămână urmașilor*). Descoperirea lui este mult mai dificilă (și costisitoare) decât *să cauți acul în carul cu fân*. Chiar la propriu un gram la tonă de aur reprezintă mai puțin decât greutatea unui ac de oțel raportat la fânul dintr-o căruță. Deosebirea uriașă o reprezintă *densitatea valorică* a aurului în raport cu oțelul dintr-un ac. Astăzi un gram de aur este de 56 US\$ (în august 2020 depășea 66US\$). De ce este așa scump? Simplu! Are calitățile financiare pe care le-am prezentat deja și *se produce* cu costuri mari. Am spus *se produce* și dacă nu-l produci, el nu există pentru economie. Este la fel de evident ca și cum am calcula producția agricolă fără să producem ceva.

Este evident că aurul include în valoarea sa și plus-valoarea muncii din *procesul de producție*, iar înlocuirea lui cu hârtie tipărită ascunde arbitrarul de atribuire a valorii după criteriile noneconomice.

Ce a însemnat producția de aur pentru o țară, vom detalia într-un articol viitor, bazat pe experiența românească practică a Societății MICA.

Ce poate să însemne astăzi, când în România se deține brevetul unic în lume de extragere a aurului din minereuri fără cianuri și fără iazuri de decantare (Brevet de Invenție Nr. 129874 *din 2018!!*), poate alt articol. Dar nimic nu poate să însemne ceva sau să înceapă fără **producție**.

În numărul trecut, încercând o documentare cât mai cuprinzătoare privind *standardul aur*, ne reține atenția o predicție mai veche care aparține lui Denis Kessler, președinte al companiei franceze de Asigurări SCOR și publicată în „Cotidianul de business Les Echos” (30 septembrie 2013): *Se va aplica faimoasa regulă de aur: cel care are aur face regula*. Iar cei îndatorați, am putea traduce, vor fi nevoiți să se conformeze regulii celui care are AURUL. Mai precis, orice euro în minus la datorie înseamnă în fapt un pas spre libertate!

„Cât timp nu vom restructura în profunzime administrația și nu vom eradica deficitele prin reducerea de cheltuieli, mai degrabă decât prin creșterea de impozite, cât timp nu vom reasigura în economia reală reducând sfera publică și nu vom reîncepe să investim și să creăm valoare adăugată dând prioritate absolută sectorului productiv, vom continua să dăm înapoi”, a mai afirmat Kessler.

Trebuie să ne îngrijoreze creșterile deficitului comercial și ale celui bugetar care însoțesc majorarea datoriei publice. Ne facem că uităm că pe

* Doctor în economie și doctor în inginerie, consilier al președintelui Grupului de firme „Astra”

** Inginer geolog-geofizician, președintele Asociației Naționale a Profesioniștilor din Geologie și Minerit

piețele financiare internaționale mocnește criza datoriilor și la orice eventuală izbucnire, cei mai slabi vor fi printre primii doborâți dacă nu se pregătesc din timp. Ce înseamnă această pregătire? Pur și simplu reducerea dependenței de exterior și de creanțieri. O creștere de datorie este falsă, dacă miliardul de euro care se așază în plus la soldul îndatorării publice nu ne aduce măcar un plus de 1,5 miliarde de euro la PIB. Iar acest raport nu poate fi obținut decât prin **investiții!** Concluzia este cât se poate de simplă, nu poți avea un randament pozitiv al **datoriei**, care să te țină departe de recesiune, prin scăderea cheltuielilor de investiții. Dimpotrivă, creșterea îndatorării se dovedește a fi o risipă pe banii contribuabililor. Sau, cum spune același Kessler: „Fără o reformă profundă a sferei publice și sociale, fără o dezîndatorare generalizată nu există întoarcere la o creștere durabilă”.

Marile economii occidentale s-au consolidat în secole, bizuindu-se pe patru piloni asupra cărora putem glisa: extragerea resurselor din colonii; energia ieftină și ignorarea conceptului de poluare și de protecție a mediului; lipsa de reglementare care a dus la acumularea facilă de capitaluri mari și, nu în ultimul rând, mentalitatea antreprenorială și spiritul omului liber care produce pentru și după regulile pieței.

Competitivitatea noastră va veni, în primul rând, din inteligența folosirii banilor și abia apoi din bogățiile naturale pe care stăm sau pe care urmează să le folosim. Nu mai suntem în perioadele nereglementării – cele care au produs marile capitaluri, pe care le recunoaștem astăzi în spatele marilor branduri care fac legea în economia globală.

Fondurile europene nerambursabile sunt, în fapt, o copie a Planului Marshall, care a sprijinit Europa Occidentală să iasă din marasmul economic provocat de al Doilea Război Mondial. Plan masiv și complex de reconstruire a Europei sfâșiate de război, reconstruire finanțată cu dolari americani. Astăzi, după succesul său, Planul Marshall nu apare unul controversat – „Times” l-a denumit „unul dintre cele mai memorabile discursuri ale festivităților de încheiere a anului” (George C. Marshall, Harvard) –, a avut totuși denigratorii săi. Unul dintre ei era Joseph Kennedy senior (tatăl lui Jack), care socotea planul de redresare a Europei – numele oficial al Planului Marshall – o idee groaznică. El considera că

un plan mai vicelan ar fi să îi lase pe comuniști să pună stăpânire pe Europa, creând astfel un haos economic oportun oamenilor de afaceri ca el. Fiul său nu era de acord. El considera că eforturile serioase depuse pentru a opri avansul sovieticilor în Europa era singura opțiune pentru a nu repeta greșeala făcută în cadrul conferinței de la München din anul 1938, când lui Hitler i s-a dat mână liberă.²

„Urgența planetară vine din degradarea și decadența instituțiilor de guvernare”, declara profesorul John Cochrane³ la o conferință organizată de BCE și la o sesiune OECD cu tema „Confronting Planetary Emergencies – Solving Human Problems”. Domnia Sa a mai precizat că „experiența Covid ne-a făcut martorii unui eșec instituțional monumental”, iar „urgența” o reprezintă „restaurarea competenței de bază a instituțiilor și depolitizarea lor”. Profesorul de la Stanford a subliniat că erodarea instituțiilor are loc de mult timp, iar „erupția populismului sau a tendințelor autoritare de stânga a pornit de la faptul că elitele nu știu ce fac, așa cum au dovedit criza financiară globală, aventurile de politică externă și, mai nou, criza covid”. Ba mai mult, profesorul Cochrane a adus critici băncilor centrale pentru acțiunile lor din anii acestui mileniu, în condițiile în care hazardul moral, pe care l-au alimentat, a condus la noi programe de salvare, de această dată, de cinci ori mai mari decât atunci, dar tot fără rezultate, întrebându-se dacă nu este, oare, prea târziu pentru „repararea” reputației și recâștigarea încrederii în aceste instituții.

Se vorbește din ce în ce mai mult despre refacerea infrastructurii și despre așa-zisul *Green New Deal*, însă prima întrebare ar trebui să fie: *cui bono?* Cât din sumele ce se vor cheltui vor fi alocate reducerii inegalităților (și disparităților) dintre cei care au și cei care nu au, dintre cei care se îmbogățesc tot mai mult de pe urma datoriilor și cei care sunt decapitalizați și devin sclavi ai creditorilor? Până la urmă, oamenii nu vor doar să supraviețuiască, vor și ei oportunități pentru a acumula capital sub diferite forme, vor șanse reale de a contribui la prosperitatea lor și a comunităților lor, pentru a face diferența, pentru a câștiga mândrie și respect.

Da, avem afinități pentru dreptatea socială, pentru **patria noastră** și pentru solidaritate umană. Da, credem că **munca** trebuie protejată

înaintea **capitalului**. Mai credem că **statul** trebuie să creeze condiții pentru reintegrarea celor excluși de piață. Că personalitatea individuală nu se poate dezvolta normal și firesc decât în condițiile solidarității sociale. Că națiunile trebuie să coopereze și să se asocieze în structuri transnaționale clădite pe baze democratice, dar nu să piară în imperii supranaționale conduse de oligarhia corporațiilor multinaționale. Mai precis, antinaționale.

„Deoarece cooperarea socială este cel mai important mijloc pentru atingerea scopurilor noastre, se poate considera ca acest mijloc reprezintă ținta morală care trebuie atinsă”, a scris Henry Hazlitt în cartea sa *Fundațiile moralității*⁴. Pentru Hazlitt, „standardul AUR este o parte integrală a economiei libere”, iar în condițiile acestui standard „guvernele respectă proprietatea privată, cheltuiesc cu măsură, mențin bugete echilibrate, își mențin promisiunile și, mai ales, refuză ispitele inflației”. Când guvernele și băncile centrale au forțat *eliminarea aurului din sistemul monetar*, statele și-au împins propriii cetățeni pe calea falimentului moral, a cărui manifestare se acutizează pe măsura înaintării în ierarhia autorităților publice. Acesta a fost acoperit multe decenii printr-o propagandă eficientă, care proslăvea minunile statului social și ale bunăstării, iar banchierii centrali dădeau toate asigurările că știu să administreze și să păstreze „valoarea” hârtiilor colorate. Astăzi se vede cât au valorat promisiunile oficiale, dar și rezultatele dezastruoase ale pervertirii naturii morale a banilor.

Noi observăm că Planul Marshall avea o prevedere care astăzi este neasumată: statele europene, în vremea aceea, primeau sprijin financiar cu care cumpărau produsele SUA, care dădea banii. Procesul avea o logică imbatabilă: câștigă toată lumea – și statele europene, și economia SUA. O logică similară, credem, au avut-o/o au și fondurile europene pentru marile proiecte, cu o precizare importantă: *statele care au forțat* au început să absoarbă banii europeni și să își *cumpere propriile produse*. Poate România să facă asta? După statistici, vedem că nu! Trebuie să ne fie clar: orice creștere a consumului la noi produce bani statelor de la care importăm, iar pentru a tempera sau opri acest lucru avem nevoie de cel puțin două lucruri: (a) o strategie care să stimuleze valoarea adăugată în economia de capital autohton,

simultan cu stimularea exportatorilor autohtoni și (b) negociatori buni, credibili, experți în a debloca și a promova proiecte românești, susținuți de expertiza locală în a produce și a promova proiecte. Corupția, dezorganizarea, amatorismul și improvizația specifice locului nu sunt compatibile cu ceea ce urmează să se petreacă în UE. Până urmă, UE va finanța proiecte privind economia viitorului și îi va păsa prea puțin de cei care au ratat miliarde pentru convergență.

România are nevoie ca de aer de a absorbi aceste fonduri și de a profita de ele. Există un plan de dezvoltare pe care România trebuia să-l trimită la Bruxelles. Data limită pentru Planul de dezvoltare pe care România trebuia să îl trimită a fost sfârșit de aprilie. În funcție de acest plan vom putea accesa aceste fonduri. Ne referim strict la cele Next New Generation. Ar trebui să le putem accesa pentru că mai mult de jumătate sunt efectiv granturi. Practic sunt bani care vin gratuit. Ceilalți 45% sunt împrumutați pe termen lung cu rata de dobândă preferențială. Este vorba despre cele 80 de miliarde de euro din fonduri europene. Numai că – și asta vedem că nu se spune – suma *reală* este undeva la 65–66 de miliarde, pentru că este suma netă.

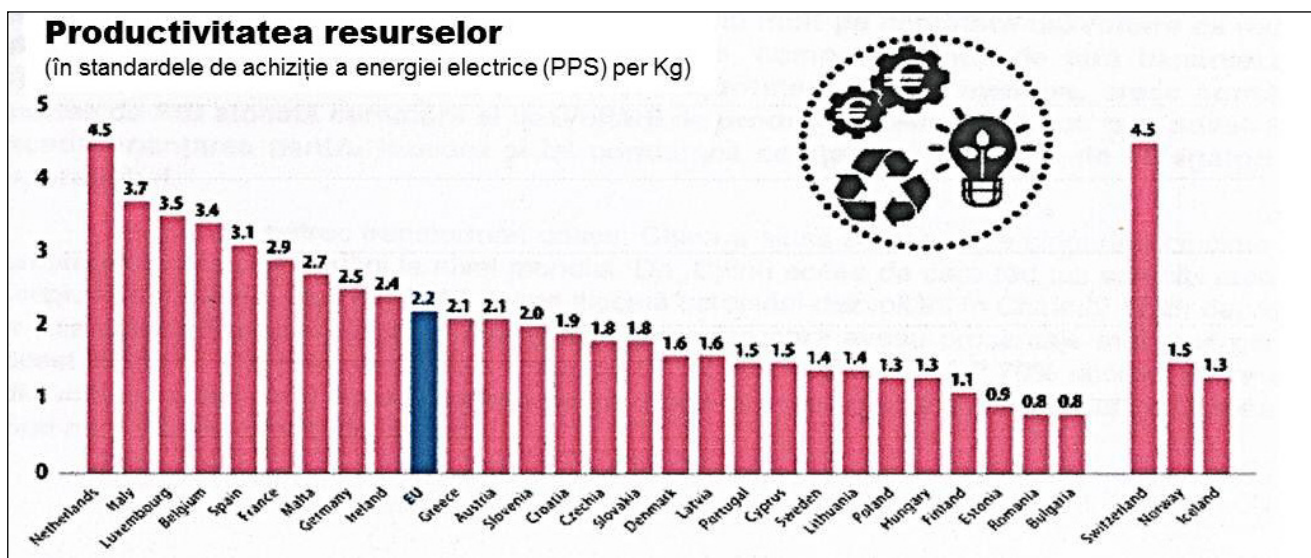
România moare puțin câte puțin, iar redeșteptarea ei pare tot mai departe, orbecând prin lume, căutând în zadar luminița de la capătul tunelului. Cei care ar trebui să o ocrotească și să o ajute să crească au întors de mult capul în altă parte. Minciuna și dezinformarea sunt la ordinea zilei, instituționalizate, *încremenite, perene*. „Minciuna stă cu Regele la masă”, dar asta-i cam de mult poveste... Astăzi, în democrație, minciuna a devenit regina. Minciuna și corupția din instituțiile publice sunt opera noastră. Am distrus industria, învățământul, sănătatea, cultura, cercetarea, am aruncat la coșul de gunoi, mă rog, „mormanul de fiare vechi”, tot ce a însemnat valoare adevărată, făcând loc „băieților isteți” să își propulseze neamurile, pilele și protejații. Producem pe bandă rulantă golăneală și șmecherie ieftină cu dedicație.

Vom vedea semnele salvării doar când vom înțelege că nu mai avem nicio șansă fără a fi corecți și sinceri. Că trebuie să învățăm să murim pentru o idee, pentru un principiu; că avem o datorie față de noi și cei dragi nouă și să facem ceva pentru ȚARA care ne hrănește, înainte de a fi strivită de prostie și impostură. Într-o parafrază

a filmului *Nu poți să înșeli un om cinstit* a lui W. C. Fields, din anul 1939, analistul financiar David Merkel spunea că „un om cinstit știe că nu poți obține ceva pe gratis”, dar și că „nu pot să înșeli fluxurile de numerar”, chiar dacă „bilanțurile și conturile de profit și pierderi mint”.

Altfel, putem să ne spălăm pe cap cu tot potențialul nostru de resurse, dacă nu știm, nu vrem sau nu putem să le exploatăm într-un mod inteligent și mai ales eficient și productiv. Tragedia noastră se vede clar în performanța specifică a economiei și a gradului în care exploatăm resursele cu care doar ne mândrim. Graficul alăturat ne arată cel mai bine realitatea, definit de *viziunea și inteligența clasei politice* în ceea ce privește productivitatea valorificării resurselor. Cine este în fruntea Europei? Olanda, Italia, Belgia, Spania, Franța, Germania, cu indici de peste doi. Cine este la coada clasamentului? România și Bulgaria cu indici subunitari, deci în pierdere.

toate lucrurile au mers bine și pornim economia de unde am lăsat-o. Or, noi credem că economia României dinaintea actualei crize generate de coronavirus nu trebuie să fie relansată. Dimpotrivă, România are nevoie de o nouă economie care să depășească incapacitatea de a trece peste nivelul mediu de producere a valorii adăugate la nivelul european. Ne place sau nu, deocamdată suntem plafonați sub acest nivel. Știința economică se ocupă cu studiul alegerii. Nu ne spune ce să alegem. Ea doar ne ajută să înțelegem consecințele alegerilor noastre. Economia nu poate fi mințită! Probabil că primul pas, poate cel mai simplu, este să începem să devenim independenți economic, în sensul reducerii consistente a deficitului comercial. Iar măsura valorificării resurselor minerale în ramurile industriei care prelucrează materii prime trebuie a fi printre cele dintâi⁵.

Sursa: ec.europa.eu/eurostat

În articolul precedent afirmam că ar trebui nu să **reformăm**, ci să **reinstituționalizăm**. Am încercat și câteva argumente. Acum afirmăm că economia românească nu este ce ne-am dorit să fie. Este o economie manufacturieră, cu subantreprize față de marile firme, preponderent străine. Este în incapacitate să își valorifice resursele, de la cele minerale la inteligență. O economie la un nivel destul de subdezvoltat, dacă ne raportăm la parametrii europeni. În atare situație, problema se pune, dacă să discutăm despre o relansare sau o reconstrucție? Conceptele sunt total diferite! Relansare înseamnă că

Note

¹ Guvernul prezidat de Goga (28 decembrie 1937–10 februarie 1938) și demis după 44 de zile a fost creat de Partidul Național Creștin rezultat din fuziunea la 14 iulie 1935 la Iași a Ligii Apărării Național Creștine (condusă de Alexandru C. Cuza) și a Partidului Național Agrar (condus de Goga).

² Chris Matthews – *John F. Kennedy. Enigmele unui erou*, Editura Mioritics, București 2013.

³ *Confronting Planetary Emergencies – Solving Human Problems OECD*. Friday, 9 October 2020, Paris.

⁴ Henry Hazlitt, *The Foundations of Morality*, Editura Createspace Independent Publishing Platform, 1964.

⁵ Nicolae Bud, *Proiectele Miniere – Evaluare din perspectiva dezvoltării durabile*, Editura Academiei Române, București 2012.

Îndreptări necesare. 150 de ani de la Comuna din Paris

Alexandru Porțeanu*

Repririle istorice asupra trecutului de durată medie, dar îndeosebi a celui de durată lungă ne oferă diferite posibilități de decantare a semnificațiilor acelor evenimente, într-o viziune obiectivă, al cărei orizont se lărgeste treptat. Un asemenea *studiu de caz* ne oferă Comuna din Paris din primăvara anului 1871.

În cei 150 de ani de atunci și până astăzi, istoria universală a fost marcată de progresele sale semnificative, îndeosebi de ordin economic și cultural, dar dominate de cele două războaie mondiale și de apariția regimurilor politice totalitare. În cazul Comunei din Paris, amprenta principală asupra istoriografiei sale aparține comunismului, care și-a revendicat-o ca moment fondator, ceea ce a împietat asupra înțelegerii în profunzime a specificității sale.

Comuna din Paris a fost un efect al războiului franco-prusian. În ianuarie 1871, Franța a cerut armistițiu. Noua Adunare Națională era majoritar monarhistă. O mare parte dintre categoriile sociale mijlocii și sărace era adepta unei republici democratice și sociale. Accentuarea contradicțiilor sociale, creșterea nemulțumirilor generale prevesteau izbucnirea unor mișcări de amploare. Gărzile naționale, care pregăteau apărarea Parisului împotriva germanilor, au ajuns să aibă în conducere elemente radicale și socialiste. La 18 martie 1871, soldații au fraternizat cu Gărzile naționale și cu populația. Revolta populară s-a extins. Guvernul Thiers s-a refugiat la Versailles. Conducerea Gărzii naționale a devenit astfel singura autoritate politică efectivă în Paris. Au fost programate alegeri pentru Consiliul comunal. Ca

urmare a neînțelegerilor dintre Comună și guvernul Thiers, la 28 martie 1871 a fost proclamată *Comuna din Paris*.

Noua conducere a adoptat o serie de măsuri sociale în sprijinul categoriilor defavorizate. La mișcările social-politice ale Comunei din Paris au participat și unii oameni de cultură, numeroase femei ș.a.

La începutul lunii aprilie 1871 au debutat ciocnirile dintre Garda națională și armata regulată a regimului de la Versailles. La 21 mai a început intrarea armatei în capitală. Asaltul a condus la capturarea unui număr de militari și civili. Luptele s-au încheiat la 28 mai. „Săptămâna Sângeroasă” (21–28 mai) a fost marcată de represalii de amploare, cărora le-au căzut victime peste 30 000 de executați sau închiși, 7000 de deportați în Noua Caledonie, multe mii de refugiați în Belgia, Marea Britanie, Italia, Spania, Statele Unite ale Americii, Mexic etc.

O reprivire de ansamblu a perioadei dintre războiul franco-prusian de atunci și sfârșitul celui de al Doilea Război Mondial ne relevă concluzia potrivit căreia, în toate cele trei momente ale debuturilor sale (1871, 1917 și 1945), *comunismul* a parvenit la putere în strânsă conexiune cu situația social-economică și politică de la sfârșitul *războaielor* respective, cu lipsurile, greutățile și nemulțumirile sociale crescânde, care au explodat în situațiile cele mai critice. Legătura intrinsecă, condiționarea reciprocă dintre *război și comunism* erau evidente. Partidele comuniste au apărut după finele Primului Război Mondial. După cel de al Doilea Război Mondial, comunismul s-a constituit

în sistem politic în cadrul relațiilor politice internaționale, ce a generat hegemonia uneia dintre marile puteri ale epocii – URSS. Comunismul a ajuns, astfel, să se extindă și să cuprindă o treime din suprafața Planetei. Comunismul este în esență o negare a democrației.

În 1864 a luat ființă Internaționala I socialistă, iar în 1889 a fost creată Internaționala a II-a socialistă. Sfârșitul secolului al XIX-lea a cuprins apariția partidelor social-democrate și socialiste, a social-democrației internaționale, factor de progres social-politic, îndeosebi european.

Radicalizarea mișcărilor social-politice de la începutul secolului al XX-lea a favorizat unele sciziuni, aducând la ordinea zilei ideea programatică a *dictaturii proletariului*, urmată de

apariția curentului bolșevic, a comunismului de tip rusesc, culminând cu formarea Internaționalii a III-a comuniste. Raporturile dintre social-democrație și bolșevism au fost antinomice. În acest cadru de ansamblu, Comuna din Paris era evocată constant în presa socialistă din România, oferind din acest punct de vedere un exemplu caracteristic.

În concluzie, la 150 de ani de la evenimente, Comuna din Paris ne apare ca imaginea unei experiențe istorice semnificative a omenirii, ale cărei urmări au marcat-o până la abolirea comunismului în 1990. Privită din perspectiva mileniului al III-lea, Comuna din Paris rămâne în memoria colectivă undeva în urmă, depășită evident de contemporaneitate și de viitorul ei.

Eugeniu Ivanov (1933–2021)

Secția de științe fizice a Academiei Române anunță cu profund regret încetarea din viață a dr. Eugeniu Ivanov, membru corespondent al Academiei Române, cercetător științific eminent în fizica nucleară, domeniu în care a început să lucreze încă de la înființarea Institutului de Fizică Atomică din Măgurele, București.

Eugeniu Ivanov s-a născut la 4 decembrie 1933 în comuna Dorobanțu, județul Constanța, a urmat studiile liceale la Constanța și a absolvit Facultatea de Matematică-Fizică a Universității București în anul 1955. A făcut parte din așa-numita „generație de aur 1955” a Facultății, care a fost angajată aproape în întregime la Institutul de Fizică Atomică (IFA), proaspăt înființat în acel an. Ca și alți colegi, s-a afirmat rapid prin rezultate științifice de excepție. În anii 1956–1957 a efectuat o specializare la Institutul pentru Cercetări Nucleare de la Dubna (Rusia) în legătură cu montarea și punerea în funcțiune a acceleratorului Ciclotron la IFA. Ciclotronul a devenit funcțional la sfârșitul anului 1957, ceea ce a dat Institutului, alături de reactor, o anvergură internațională.

Angajându-se în cercetări de structură nucleară devenite posibile grație fasciculelor accelerate, Eugeniu Ivanov a elaborat, până în anul 1960, o metodică originală: metoda fascicului pulsat la ciclotronul U-120, pe baza căreia a pus bazele unei direcții de cercetare fundamentală de mare interes în studiul nucleelor atomice: studiul izomeriei nucleare prin metoda fascicului pulsat. Prin această metodă se pot evidenția stări energetice ale unui nucleu care au o durată de viață mai lungă decât majoritatea celorlalte stări excitate – așa-numitele stări izomere. Dezintegrarea „încetinită” a acestor stări metastabile indică proprietăți deosebite ale structurii lor, ceea ce

permite o înțelegere mai detaliată a structurii nucleare. În primul studiu de acest gen a evidențiat două stări izomere în nucleul Staniu-115. Acesta a fost și principalul subiect al tezei sale de doctorat, susținută la IFA în 1966 sub conducerea profesorului Horia Hulubei. A urmat o serie lungă de asemenea cercetări, continuate prin dezvoltarea – la începutul anilor 1970 – unor metode experimentale de determinare a momentelor electromagnetice ale stărilor nucleare izomere prin observarea interacțiilor acestora cu câmpuri electromagnetice externe.

Grupul condus de către dr. E. Ivanov a descoperit și a studiat zeci de noi stări izomere în diferite nucleu. Începând cu anul 1977, dr. Ivanov a condus un program amplu de reprofilare a ciclotronului pentru cercetări aplicative (precum controlul uzurii și cercetări tribotehnice asociate, caracterizarea materialelor prin metode analitice bazate pe fascicule de ioni accelerați, producerea

de fluxuri intense de neutroni rapizi pentru studii de medicină și biologie).

După 1990, dr. Ivanov s-a implicat în studii și cercetări aplicative cu acceleratorul ciclotron în domeniul fizicii suprafeței și a interfeței (în premieră în țara noastră) – bazate pe spectrometria de electroni Auger, pulverizare ionică, retro-împrăștierea particulelor alfa. Mai recent, a colaborat la realizarea unor lucrări experimentale valoroase în domeniul fizicii pozitroniumului (sistem legat format dintr-un electron și un pozitron).

A dezvoltat o serie de colaborări științifice foarte fructuoase cu laboratoare cu preocupări științifice similare din străinătate. În 1968 a fost bursier al Agenției pentru Energie Atomică de la Viena, în Laboratorul de fizică nucleară aplicată de la Casaccia (Roma), iar în perioada 1973–1974 a fost profesor invitat la Institutul Mahn-Meitner din Berlin (Vest). După 1990 a pus bazele unui proiect de colaborare tehnico-științifică cu Universitatea Konstanz (Germania).

Cercetările dr. Eugeniu Ivanov au constituit baza unui număr de 95 de publicații în reviste

prestigioase din domeniul fizicii nucleare și aplicațiilor acesteia, care sunt bine apreciate în literatura de specialitate. A fost distins cu Premiul „Dragomir Hurmuzescu” al Academiei Române pe anul 1993 și cu Diploma de Onoare și Medalia IFA în anul 2014.

Dr. Ivanov a fost un mentor excelent pentru foarte mulți tineri cercetători din Institut. Conducător de doctorat din anul 1977, a îndrumat cercetările unui număr de opt doctori atestați în domeniile: studiul interacțiilor hiperfine, aplicații industriale și metode analitice, toate bazate pe utilizarea fasciculelor de ioni accelerați. Colaboratorii săi, precum și cei care l-au cunoscut, l-au apreciat pentru caracterul prietenos și deschiderea deosebită în discutarea celor mai diverse probleme.

Aducem, cu respect și prețuire, un ultim omagiu dr. Eugeniu Ivanov și suntem alături de familia îndurerată.

Dumnezeu să-i dea odihnă veșnică!

Iunie

3 iunie: Amfiteatrul „Ion Heliade Rădulescu” al Bibliotecii Academiei Române a găzduit simpozionul „Ion C. Brătianu – 200 de ani de la naștere”. Evenimentul a fost dedicat unuia dintre cei mai importanți oameni de stat români, membru de onoare al Academiei Române. Au luat cuvântul acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, Ludovic Orban, președintele Camerei Deputaților, dr. Narcis Dorin Ion, directorul Muzeului Național Peleş, prof. ing. Nicolae Noica, membru de onoare al Academiei Române și directorul general al Bibliotecii Academiei Române. Simpozionul a fost urmat de vernisarea expoziției cu același nume, organizată în Sala „Theodor Pallady” de Cabinetul de manuscrise, carte rară și de Cabinetul de stampe, fotografie, hărți. Au fost expuse documente de arhivă, corespondență cu oameni politici ai vremii sau cu familia, fotografii, diplome, medalii, antologii de discursuri, volume monografice din patrimoniul Bibliotecii Academiei Române. Expoziția a fost însoțită de un catalog de peste 120 de pagini.

4 iunie: În Aula Academiei Române s-a desfășurat dezbateră „Agricultura românească în contextul globalizării”; moderatorii acad. Cristian Hera, președintele Secției de științe agricole și silvice a Academiei Române, și prof. dr. Valeriu Tabără, președintele Academiei de Științe Agricole și Silvicultură „Gheorghe Ionescu-Șișești”. Cuvântul de deschidere a fost rostit de acad. Ioan Dumitrache, secretarul general al Academiei Române. Au luat cuvântul:

- ing. Alexandru Baci, dr. ing. Vasile Nicu, *Situația culturilor din sectorul vegetal*;
- prof. dr. Ilie Van, *Zootehnia, fundament al securității alimentare*;
- prof. dr. Gheorghe Glăman, *Horticultura/legumicultura românească – prezent și viitor*;

– acad. Ioan Dumitrache, acad. Florin Gheorghe Filip, *Digitizarea agriculturii în contextul dezvoltării durabile*;

– prof. dr. Valeriu Tabără, *Cercetarea științifică în agricultură – factor determinant pentru dezvoltarea durabilă*;

– acad. Păun Ion Otiman, *Starea agriculturii și dezvoltării rurale a României postaderare la Uniunea Europeană. Politici europene și naționale pentru atenuarea discrepanțelor și incompatibilităților rurale româno-europene*.

4-6 iunie: În noua locație de pe dealul Copoului din Iași, ridicată sub girul Academiei Române și cu susținerea financiară generoasă a regretatului Mihai Dimitrie Sturdza, care a privit mereu cu simpatie și înțelepciune maturizarea generațiilor mai tinere de cărturari, s-a desfășurat, a doua ediție a *Conferinței Anuale a Institutului de Istorie „A.D. Xenopol”*. Ținând cont de contextul actual, organizatorii au propus nu doar o formulă mixtă de prezentare a lucrărilor, atât în Sala de conferințe a Institutului, dar și pe Zoom, cât și transmiterea în direct a manifestării pe Facebook. vechea capitală a Moldovei.

Formatul manifestării a cuprins 13 secțiuni tematice, și nu a fost defel cu ghinion, la care au participat colegi din țară și străinătate, încântați să

se revadă după vremuri nu tocmai prielnice. Subiecte de istorie medievală, modernă și contemporană, frânturi de istorie ecleziastică, proiecții de istorie socială, demografie și diplomatie, povești ale comunităților tăcute răsfricate pe întreg cuprinsul țării, peste care s-au abătut cumplite conflagrații, rediscutarea semnificațiilor unor evenimente, precum frământările din 1821 sau decriptarea unor mecanisme de propagandă și implicații ideologice în conturarea relațiilor diplomatice, au constituit binevenite pre-texte ale intrării într-un dialog care a privilegiat siguranța argumentului și vorba cumpănită. De asemenea, au fost abordate chestiuni inedite în clasică relație tradiționalism-occidentalism, s-a dezbătut pe marginea reflectării conceptului de *cultură istorică* și a reprezentărilor istorico-literare în proiecțiile savante, au fost evocate figuri ale unor intelectuali, oameni politici și militari, mânați cândva de dorința de a face bine semenilor.

Dezbaterea *România interbelică: între erodarea democrației și ascensiunea extremismului* a reunit istorici din centre academice din România și din străinătate: Maria Bucur, Ovidiu Buruiană, Roland Clark, Sorin Radu, Svetlana Suveică și Dorin Dobrinu (moderator). Perioada interbelică suscită atât interesul specialiștilor, cât și pe cel al unui public mai larg. De la idealizarea unor subiecte care privesc interstițiul dintre cele două războaie mondiale s-a ajuns, treptat, la o abordare în care perspectiva critică și-a făcut loc tot mai mult, ajutând la înțelegerea unui trecut complicat.

Istoricii participanți la dezbatere au încercat să răspundă unor întrebări referitoare la situația cercetărilor care privesc România interbelică, ce a însemnat democrația românească din punctul de vedere al sistemului politic, care a fost situația țăranilor din punct de vedere politic, cum și cât au fost ei de integrați, care au fost limitele democrației românești, care au fost exclușii sistemului democratic, ce rol au avut minoritățile etnice și religioase, dacă politica Bucureștiului față de teritoriile încorporate în 1918 a subminat democrația și dacă regionalismul a jucat un rol în șubrezirea democrației sau, dimpotrivă, marginalizarea sau considerarea sa ca nelegitim a fost o ocazie ratată pentru consolidarea democrației în România. Alte întrebări au privit rolul bisericilor

în perioada interbelică în susținerea democrației sau a ultranaționalismului, care au fost curentele culturale europene relevante pentru România și care a fost rolul intelectualilor în erodarea democrației și ascensiunea extremismului, cât de importante au fost influențele externe asupra slăbirii și apoi a prăbușirii democrației, respectiv asupra ascensiunii extremismului, cum a luat naștere extremismul politic, care au fost cauzele politice, culturale, educaționale, sociale, economice. De asemenea, nu a fost ocolită nici chestiunea evoluțiilor/involuțiilor în cadrul sistemului democratic, cu eventualele momente de cezură, cu „punctele de cotitură” către autoritarism în România interbelică.

Provocați de moderator, participanții au încercat să ofere răspunsuri privind limitele democrației în societatea interbelică românească, erodarea acesteia și ascensiunea extremismului. Răspunsurile au fost elaborate, oferind o perspectivă nuanțată asupra unui interval și asupra unei tematici importante din punctul de vedere profesioniștilor și al publicului interesat de trecutul relativ recent. Nu au lipsit diferențele de păreri asupra unor chestiuni, având în vedere experiențele profesionale și preocupările participanților.

Îmbucurătoare și încurajatoare, dincolo de calitatea prelecțiilor, intervențiile celor prezenți în sală ori conectați în online confirmă utilitatea și rezonanța unor astfel de dezbateri intelectuale. Mai este, totodată, dacă ne e permis, și o altfel de mărturisire a unor amiciții intelectuale, întinse chiar pe câteva decenii, purtătoare de gânduri bune și aprecieri reciproce.

La finalul conferinței, organizatorii au anunțat că textele prezentate vor fi inserate în cuprinsul unui volum, pe care speră să îl publice într-o serie consacrată exclusiv Institutului de Istorie „A.D. Xenopol”, la una dintre cele mai prestigioase edituri din țară.

7 iunie: În Aula Academiei Române s-a desfășurat sesiunea omagială „Profesorul Nicolae Florea la 100 de ani”. Cuvântul de deschidere a fost rostit de acad. Cristian Hera, președintele Secției de științe agricole și silvice a Academiei Române. La omagierea profesorului Nicolae Florea, membru de onoare al Academiei Române, au mai participat:

– prof. dr. Mircea Mihalache, prorector al Universității de Științe Agronomice și Medicină Veterinară din București, șeful Catedrei de pedologie, *Prof. Nicolae Florea – contribuții la dezvoltarea învățământului românesc și la formarea specialiștilor în domeniul științei solului;*

– dr. Virgil Vlad, cercetător științific, Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare în Pedologie, *Prof. Nicolae Florea – conducător al școlii de clasificare și cartografie a solurilor și de valorificare a informațiilor privind resursele de sol și mediu în România;*

– prof. dr. Gheorghe Jigău, Universitatea din Republica Moldova, Chișinău, *Etapa Nicolae Florea în evoluția conceptului despre sol în pedologia românească.*

În încheierea sesiunii, prof. Nicolae Florea a rostit un cuvânt de mulțumire.

11 iunie: Academia Română, prin Secția de știința și tehnologia informației și Secția de științe agricole și silvice, și Academia de Științe Agricole și Silvicultură „Gheorghe Ionescu Șișești” au organizat (*online*) sesiunea de comunicări științifice „Inteligența artificială/Machine Learning și Tehnologia Informației în agricultură, silvicultură, zootehnie și medicină veterinară”. La conferință au participat personalități ale lumii academice, precum acad. Bogdan Simionescu, vicepreședinte al Academiei Române, acad. Cristian Hera, președintele Secției de științe agricole și silvice a Academiei Române, acad. Ioan Dumitrache, secretarul general al Academiei Române, acad. Florin Gheorghe Filip, președintele Secției de știința și tehnologia informației, acad. Horia-Nicolai Teodorescu. Au susținut comunicări:

– Paula Alexandra Crucianu, Institutul de Informatică Teoretică al Academiei Române, *Dezvoltarea sectorului agricol din România prin intermediul tehnologiilor IT;*

– acad. Maria Duca, Universitatea de Stat, Chișinău, Republica Moldova, *Tehnici moleculare și tehnologii informaționale în agricultura modernă;*

– Sorina Dumitru, Irina Calciu, Victoria Mocanu, Petru Ignat, Alina Gherghina, Daniela Răducu, INCD pentru Pedologie, Agrochimie și Protecția Mediului București, ASAS, *Dezvoltarea*

de soluții IT pentru agricultură folosind geodate de agro-mediu la nivel național/regional/local;

– Gabriela Romanciuc, Institutul de Genetică, Fiziologie și Protecție a Plantelor, Secția științe ale vieții, Academia de Științe a Moldovei, *REGEN – Sistem informațional pentru managementul agrobiodiversității vegetale din Republica Moldova;*

– Virgil Vlad, ICPA București, ASAS, Viorel Ion, Universitatea de Științe Agronomice și Medicină Veterinară București, acad. F.G. Filip, *Cerinte pentru un sistem suport de decizii privind managementul terenurilor și culturilor agricole într-o fermă vegetală;*

– Florin Rotaru, Silviu-Ioan Bejinariu, IIT Iași, *Studiul comportamentului animalelor în captivitate prin analiza video;*

– Lăcrimioara Grama, Olimpiu Pop, Corneliu Rusu, Universitatea Tehnică Cluj-Napoca, *Soluții și provocări în monitorizarea audio a spațiilor exterioare;*

– R. Matei, C. Niță, H.N., Teodorescu, IIT Iași, *Analiza de imagini și clasificarea samarelor de carpen – studii la IIT Iași, Academia Română;*

– Florin Rotaru, Silviu-Ioan Bejinariu, IIT Iași, *Analiza imaginilor de satelit. Aplicații în agricultură;*

– Ruxandra Vintilă, CPA, București, ASAS, *Caracterizarea și monitorizarea stratului superior al solului cu ajutorul imaginilor de satelit.*

15 iunie: Amfiteatrul „Ion Heliade Rădulescu” al Bibliotecii Academiei Române a găzduit lansarea monografiei *Carol al II-lea al României, un rege controversat*, amplă lucrare, în cinci volume și peste 2000 de pagini, realizată de istoricul Narcis Dorin Ion, directorul general al Muzeului Național Peleş. Lucrarea a fost prezentată de acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, de acad. Răzvan Teodorescu și acad. Victor Spinei, vicepreședinți ai Academiei Române, și de prof. ing. Nicolae Noica, membru de onoare al Academiei Române și directorul general al Bibliotecii Academiei Române. Lucrarea este un impresionant studiu biografic și reprezintă o frescă a României interbelice, cu deosebire a perioadei de domnie a regelui Carol al II-lea.

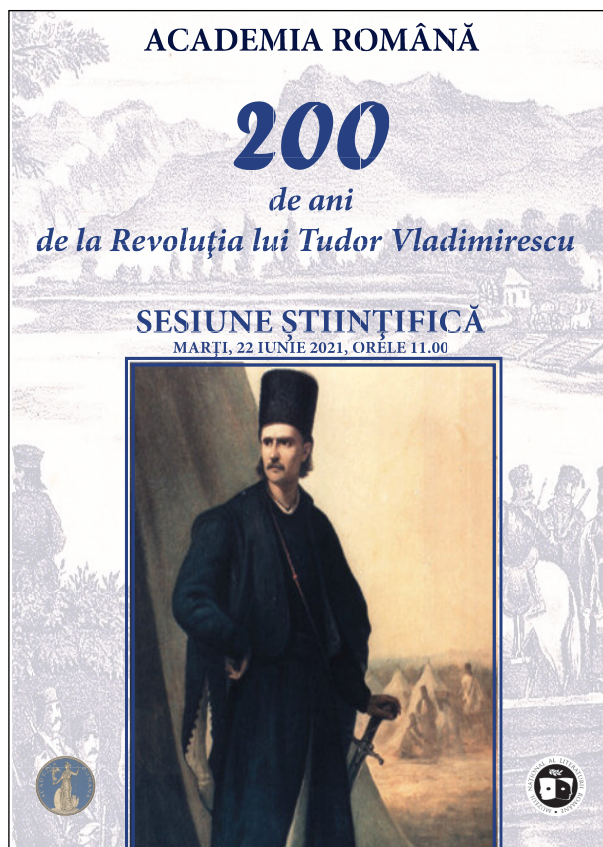
17 iunie: În Amfiteatrul „Ion Heliade Rădulescu” al Bibliotecii Academiei Române a avut loc lansarea a două volume semnate de Narcis Zărnescu, redactorul șef al revistei „Academica”. Evenimentul a fost organizat de Editura Academiei Române. Lucrările au fost prezentate de acad. Răzvan Theodorescu, vicepreședinte al Academiei Române și coordonatorul revistei „Academica”.

17–19 iunie: Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Alexandru Rosetti” al Academiei Române, prin Departamentul de dialectologie, geografie lingvistică, fonetică și onomastică, a organizat (*online*) cel de-al 53-lea simpozion „Atlas Linguarum Europae – Atlasul limbilor Europei” (ALE). Evenimentul științific s-a desfășurat sub coordonarea prof. univ. dr. Nicolae Saramandu, membru corespondent al Academiei Române și președinte al „Atlas Linguarum Europae”, și a prof. univ. asociat Manuela Nevaci, cercetător la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Alexandru Rosetti” al Academiei Române, secretar științific ALE. „Atlas Linguarum Europae – Atlasul limbilor Europei” este un proiect de cercetare cu largă colaborare internațională, coordonat, din

anul 2005, de România, din care fac parte 51 de comitete naționale, reprezentând centre universitare și de cercetare științifică de pe întregul continent european. ALE este primul atlas lingvistic continental ce cuprinde mai multe familii de limbi: indoeuropene, uralice, caucaziene, iraniene, turcice, la care se adaugă limba bască. Din *Atlasul limbilor Europei* au fost publicate până acum nouă volume, ultimele două la Editura Universității din București, sub coordonarea prof. univ. dr. Nicolae Saramandu, membru corespondent al Academiei Române, și a cercetătoarei Manuela Nevaci.

22 iunie: În Aula Academiei Române s-a desfășurat sesiunea științifică „200 de ani de la Revoluția lui Tudor Vladimirescu”. Evenimentul a fost organizat de Academia Română împreună cu Muzeul Național al Literaturii Române.

Acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, a rostit cuvântul de deschidere. Au urmat: prof. univ. dr. Ioan Bolovan, membru corespondent al Academiei Române, directorul Institutului de Istorie „George Barițiu” Cluj-Napoca, prof. univ. dr. Sevastian Cercel, directorul Institutului de Cercetări Socio-Umane,

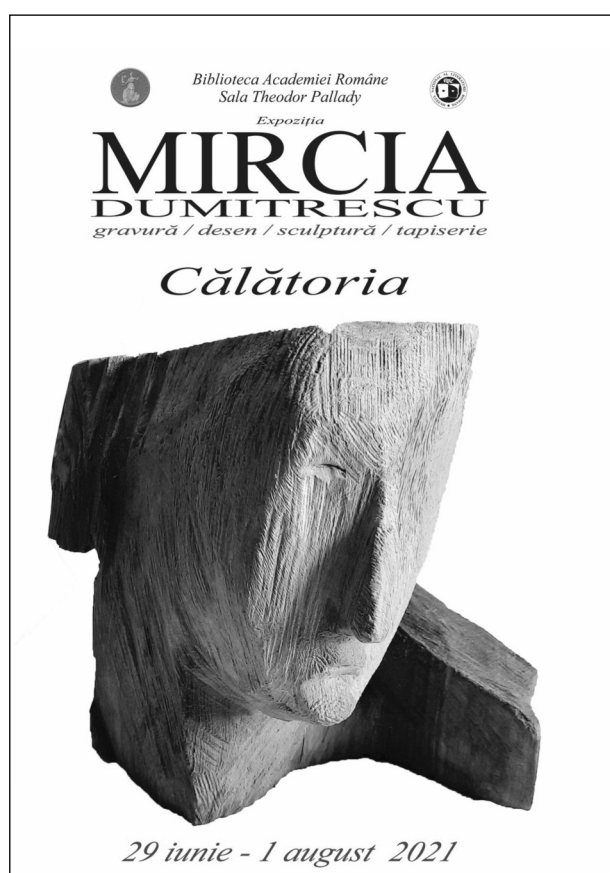
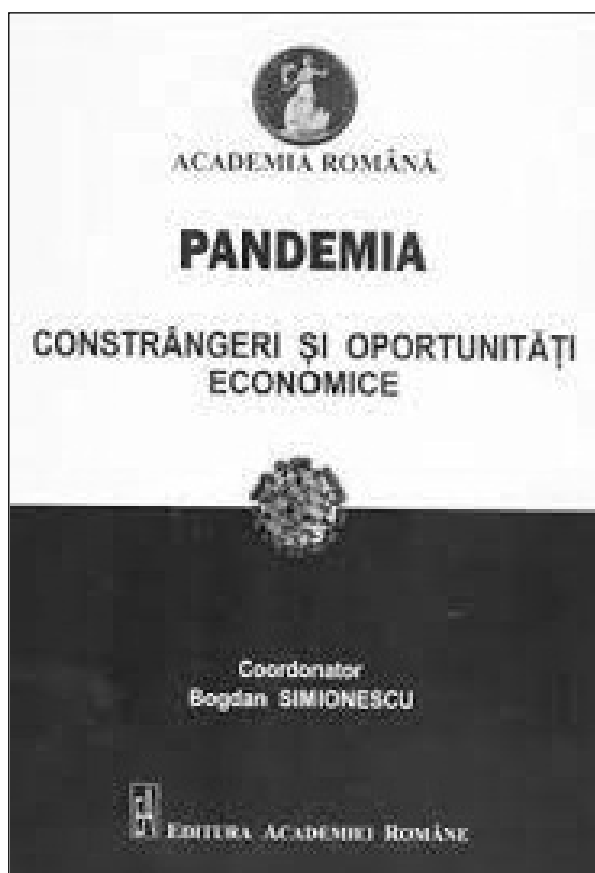

Craiova, prof. univ. dr. Cristian Ploscaru, Universitatea „Al.I. Cuza” Iași, prof. univ. dr. Ioan Cristescu, directorul Muzeului Național al Literaturii Române, prof. dr. hab. Alin Ciupală. Sesiunea a fost urmată de lansarea volumelor: *Istoria revoluțiunii de la 1821* de C.D. Aricescu, *200 de ani de la mișcarea lui Tudor Vladimirescu. Antologie de Studii, 1821. Tudor Vladimirescu. Surse redescoperite* și de lansarea emisiunii filatelice „Tudor Vladimirescu. Bicentenerul revoluției de la 1821” (Cristina Popescu, director general, Romfilatelia).

28 iunie: Institutul Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirilșescu” al Academiei Române, sub coordonarea Secției de științe economice, juridice și sociologie, a lansat volumul *Pandemia. Constrângeri și oportunități*. Au luat cuvântul acad. Bogdan Simionescu, vicepreședinte al Academiei Române, coordonatorul volumului, prof. univ. Ilie Bădescu, membru corespondent al Academiei Române, dr. Luminița Chivu, director general al Institutului Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirilșescu”, dr. Tudorel Andrei, președinte al Institutului Național de Statistică, dr. Simona

Moagăr-Poladian, director al Institutului de Economie Mondială, prof. univ. dr. Valeriu Ioan-Franc, membru corespondent al Academiei Române. Lucrarea *Pandemia. Constrângeri și oportunități* este structurată în trei părți, respectiv: (I) Abordări generale; (II) România în confruntare cu pandemia Covid-19. Abordări macroeconomice și (III) România în confruntare cu pandemia Covid-19. Abordări sectoriale. Volumul cuprinde contribuțiile a peste 80 de cercetători din institutele de științe economice din structura Academiei Române cu privire la provocările declanșate în mediul economic românesc de criza sanitară produsă de pandemia de Covid-19.

29 iunie: Sala „Theodor Pallady” a Bibliotecii Academiei Române a găzduit vernisajul expoziției „Călătoria”, semnată de prof. Mircea Dumitrescu, grafician, membru corespondent al Academiei Române. Expoziția cuprinde lucrări de gravură, desen, sculptură și tapiserie realizate în ultimii cinci ani și grupate în cicluri compoziționale bine definite. Organizată în an aniversar, expoziția este dedicată memoriei părinților artistului, Bălașa și Atanase. Cu acest

prilej a fost lansat volumul III al albumului *Mircia Dumitrescu*, editat de Fundația Națională pentru Știință și Artă. La inaugurare au luat cuvântul acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, acad. Nicolae Breban, ing. Nicolae Noica, membru de onoare al Academiei Române și directorul general al Bibliotecii Academiei Române. Moderatorul evenimentului a fost acad. Răzvan Theodorescu, vicepreședinte al Academiei Române. Vernisajul a fost urmat de un microrecital susținut de Ion Bogdan Ștefănescu la flaut și de studenții Salomeea-Lois Bodea, Carina Geanina Boanță, Mihai Vaida. Expoziția va fi deschisă în perioada 29 iunie–1 august 2021.

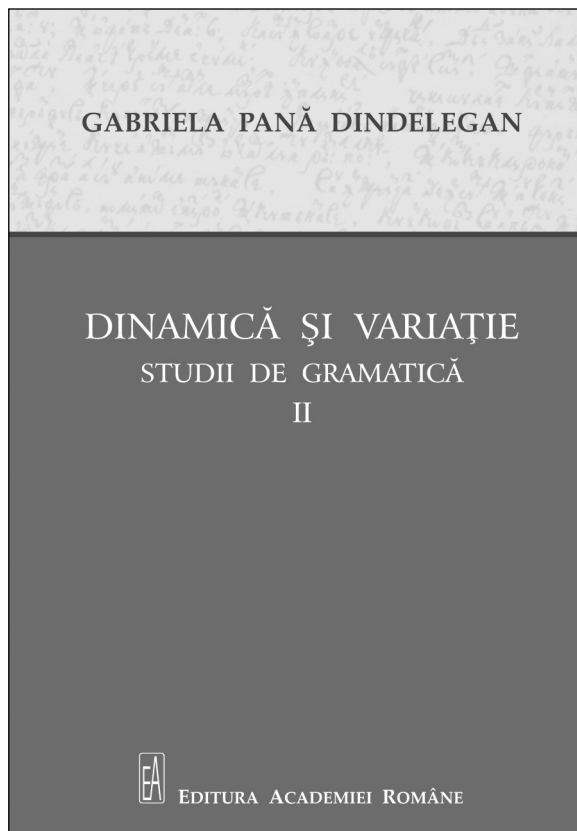
Iulie

1 iulie: Institutul de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române a demarat implementarea proiectului „TYPARABIC, Early Arabic printing for the Arab Christians. Cultural transfers between Eastern Europe and the Ottoman Near-East in the 18th century”, pentru care a obținut, în 2020, în

cadrul programului Horizon 2020 al Consiliului European pentru Cercetare, primul ERC Advanced Grant câștigat de o instituție de cercetare din România. Proiectul este coordonat de dr. habil. Ioana Feodorov, în calitate de *Principal Investigator*, și va fi realizat în perioada 2021–2026 de o echipă formată din 12 cercetători din România și din alte șase țări.

Proiectul își propune studierea contextului istoric și a consecințelor tipăririi în limba arabă în secolul al XVIII-lea, în provinciile otomane din răsăritul Mediteranei, pentru arabii creștini de rit bizantin și cei catolici.

14 iulie: Împlinirea a două secole de la nașterea lui Vasile Alecsandri, pe care Eminescu îl numea „acel rege al poeziei, veșnic tânăr și fericit”, a fost marcată de un eveniment organizat de Academia Română și Muzeul Național al Literaturii Române, desfășurat la Clubul Academicienilor. Personalitatea și opera marelui poet au fost evocate de acad. Eugen Simion, președintele Secției de filologie și literatură a Academiei Române, conf. univ. dr. Paul Cernat și cercetător științific Zamfir Bălan. Evenimentul a fost moderat de prof. univ. dr. Ioan Cristescu, directorul Muzeului Național al Literaturii Române.

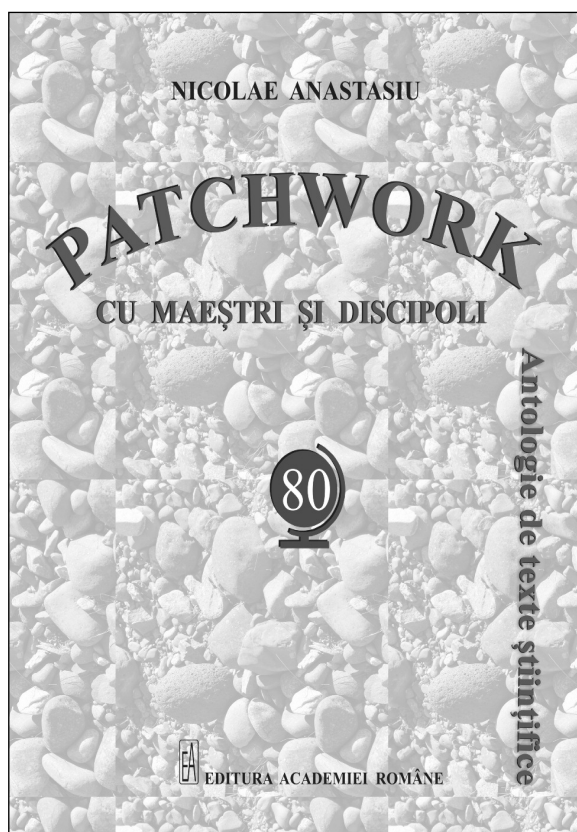

**DINAMICĂ ȘI VARIAȚIE
STUDII DE GRAMATICĂ (II)**

Gabriela Pană DINDELEGAN

Cartea continuă ca preocupări și ca direcții de cercetare volumul *Dinamică și variație. Studii de gramatică* [I], apărut la Editura Academiei Române (2018). Aflate sub semnul general al „dinamicii” și al „variației lingvistice”, unele texte urmăresc variația sincronică, iar altele variația diacronică; unele examinează variații strict morfologice, altele variații sintactice și morfosintactice; unele, variații de morfologie derivativă, altele variații lexico-morfologice și chiar variația fonetică. Există și câteva studii de sinteză, care, pe baza unei prezentări de ansamblu, își propun extragerea trăsăturilor individualizante pentru limba română.

Din cele 20 de texte ale volumului, 17 sunt retipăriti, iar primele trei sunt noi apariții, redactate în 2020.

**PATCHWORK CU MAESTRI
ȘI DISCIPOLI**

Antologie de texte științifice

Nicolae ANASTASIU

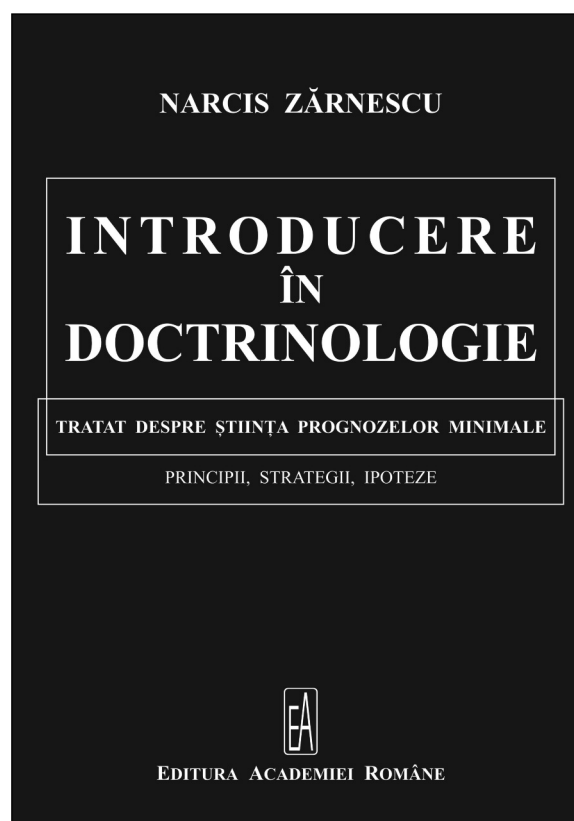
Cu prilejul împlinirii unei respectabile vârste, volumul omagiază activitatea științifică a academicianului Nicolae Anastasiu, reflectată în articole și alte contribuții publicistice, în prezența sa la congrese și alte evenimente științifice, în aprecierile care i se aduc de cunoscute personalități ale vieții culturale din țara noastră.

Textul este completat cu un valoros material fotografic.

INTRODUCERE ÎN DOCTRINOLOGIE
TRATAT DESPRE ȘTIINȚA PROGNOZELOR
MINIMALE
PRINCIPII, STRATEGII, IPOTEZE

Narcis ZĂRNESCU

Lucrarea este recomandată, în primul rând, de Napoleon Pop, autor a peste 50 de cărți și studii în domeniul economiei și finanțelor, care în *Cuvântul înainte*, intitulat *Despre un proiect al timpului la prezent*, consideră că „*Doctrinologia este un concept original și un sistem teoretic novator, în spațiul practicii istorice, culturale, și, mai ales, în cel al condiției umane [...], care contribuie la bazele unei meta-conștiințe epistemice*”. În *Cuvântul său inaugural*, intitulat *Pledoarie pentru o carte necanonică*, acad. Lucian-Liviu Albu constată „originalitatea abordării, faptul că nu este un manual standard, ci o carte necanonică, greu de clasificat, precum și eforturile autorului de a sintetiza un volum uriaș de informații [...], pe baza căruia se construiește cu răbdare un spațiu metadoctrinal, fundamentat pe multiple orizonturi epistemice”. Simetric și complementar, *Postfața*, semnată de Ilie Bădescu, membru corespondent al Academiei Române, directorul Institutului de Sociologie al Academiei Române, sintetizează câteva dintre ideile-cheie ale tratatului într-un subtitlu revelator (*Un pelerin printre doctrine sau despre fiabilitatea meta-doctrinelor*) și conchide că „demersul autorului, însemnat și contributoriu, configurează una dintre cărțile cu totul remarcabile, reprezentative pentru domeniul metateoriei economice și nu numai”.

NARCIS ZĂRNESCU

A TREATISE OF EXTENDED RECEPTOLOGY

*Principles, Models, Hermeneutical Landmarks
for a 21st Century Conceptual Revolution*

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

A TREATISE OF EXTENDED RECEPTOLOGY PRINCIPLES, MODELS, HERMENEUTICAL LANDMARKS FOR A 21ST CENTURY CON- CEPTUAL REVOLUTION

Narcis ZĂRNESCU

Acad. Alexandru Surdu, prefațatorul lucrării, consideră *Tratatul de receptologie extinsă. Principii, Modele, Repere hermeneutice pentru o Revoluție conceptuală* „un admirabile commercium între filosofie, estetică, hermeneutică, teologie, istorie și literatură universală. Acest *Tratat* pare a fi, cel puțin pe plan european, o lucrare cu un grad înalt de originalitate, deschizătoare de perspective psiho-filosofice neașteptate în domeniul complex, vast și, nu de puține ori, misterios, al comunicării și receptării informației, valorilor, cunoașterii, mentalităților, culturilor și civilizațiilor”. Pe de altă parte, acad. Al. Boboc, care a semnat *Postfața*, afirma că lucrarea „propune o nouă știință umanistă, *receptologia*, căreia îi definește principiile [...], obiectivul final fiind «o revoluție conceptuală pentru secolul 21»”.

ACADEMIA ROMÂNĂ

POLITICI SOCIALE ÎN ROMÂNIA DUPĂ 30 DE ANI

AȘTEPTĂRI ȘI RĂSPUNSURI

Coordonatori:
ELENA ZAMFIR
MĂLINA VOICU
SIMONA MARIA STĂNESCU

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

POLITICI SOCIALE ÎN ROMÂNIA DUPĂ 30 DE ANI AȘTEPTĂRI ȘI RĂSPUNSURI

Coordonatori: Elena ZAMFIR

Mălina VOICU

Simona Maria STĂNESCU

Volumul apare ca efort de analiză academică a procesului schimbărilor structurale și al reformelor sectoriale din România postdecembristă, la nivel de politici sociale publice. Cele 16 studii incluse în volum furnizează o imagine compresivă a felului în care s-a transformat profilul politicilor sociale în perioada postdecembristă.

GHID PENTRU AUTORI

Propunerile de articole se predau la redacție în format electronic (CD, stick) sau se trimit prin e-mail, ca fișiere atașate.

Sunt returnate autorilor propunerile de articole care nu corespund indicațiilor din prezentul ghid, care nu sunt culese cu toate semnele diacritice pentru limba română sau franceză și care nu sunt corect scrise în limba română sau străină.

Sunt respinse propunerile de articole care au fost publicate (parțial sau integral), care nu au conținut științific pertinent, elemente originale, resurse bibliografice relevante și de actualitate.

Consiliul editorial decide acceptarea sau respingerea manuscrisului. Autorii sunt singurii responsabili asupra opiniilor și ideilor exprimate.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază!

Din cauza volumului mare de lucru, nu se primesc materiale dactilografiate sau scrise de mână care necesită culegere.

Pentru a scurta timpul de pregătire editorială, lucrările trebuie redactate, după cum urmează:

- Redactarea manuscriselor va respecta standardele precizate de *Dicționarul Explicativ al Limbii Române – DEX* (ediția 2007, Editura Univers Enciclopedic sau <http://dexonline.ro/>), *Dicționarul Ortografic, Ortoepic și Morfologic al Limbii Române – DOOM* (ediția 2005, Editura Univers Enciclopedic), Hotărârea Adunării generale a Academiei Române din 17.02.1993 privind revenirea la grafia cu „â,, și „sunt,, în grafia limbii române (www.acad.ro/

alteInfo/pag_norme_orto.htm).

- Cuvintele străine inserate în textul în limba română se vor culege italic.

- Se menționează referințele despre autori: titlul științific, prenumele și numele de familie ale autorilor, funcția, locul de muncă, localitatea, țara și datele de contact (telefon, e-mail etc.).

- Referințele bibliografice se scriu la sfârșitul articolului, în ordinea citării în text, numerotându-se cu cifre arabe, urmate de punct.

- Citările se scriu cu caractere italice sau între ghilimele. Fiecare citare trebuie să fie însoțită de sursa bibliografică, obligatoriu, menționată în lista de referințe bibliografice.

- Materialul ilustrativ se va prezenta separat de textul articolului, scanat cu rezoluția de 300 dpi, alb-negru cu extensia TIFF, sau se vor prezenta originalele ilustrațiilor, care vor fi scanate și prelucrate la redacție, după care se vor înapoia sub semnătură, autorului.

- În cuprinsul articolului se vor menționa locul unde se va plasa figura sau tabelul și legenda figurilor sau titlul tabelului.

- Tabelele și schemele trebuie să fie alb-negru fără evidențieri în alte culori.

Articolele pot avea un număr variabil de pagini (de la cinci-șase la 20-25 de pagini) corp 12 și pot fi însoțite de ilustrații (rezoluție 300 dpi).

Redacția revistei „Academica“
Casa Academiei – Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, București,
tel: 021.318.81.06/2712, 2713

**Abonamentele la revista „Academica“ se pot face prin mandat poștal pe adresa
revistei „Academica“, serviciul difuzare (Ioana Tălpeanu)
sau cu ordin de plată în contul RO64TREZ7055005XXX006462,
Trezoreria sector 5, București.**
Prețul unui abonament pentru 12 luni este 36 lei.

ISSN 1220-5737 94 PAGINI

PREȚUL 6 lei